

Leena Kummu

KUMMAJAISESTA HUIPPU-URHEILUKSI

Suomen vammaisurheilun historia 1960–2005

Jyväskylän yliopisto
Liikuntatieteiden laitos
Liikuntasosiologian pro gradu -tutkielma
2006

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Liikuntatieteiden laitos/ liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta

KUMMU, LEENA: Kummajaisesta huippu-urheiluksi. Suomen vammaisurheilun historia 1960–2005.

Pro gradu -tutkielma, 107s., 8 liites.

Liikuntasosiologia

2006

Vammaisten kilpa- ja huippu-urheilu on kehittynyt Suomessa vireästä harrastustoiminnasta ammattimaiseksi huippu-urheiluksi noin neljäskymmenessä vuodessa. Tutkimukseni pureutuu suomalaisen vammaisurheilun kehityspiirteisiin ja muutoksiin vuosien 1960 ja 2005 välisenä aikana. Tutkimusote on historiallinen, mutta muutoksia kuvatakseni lähestyn aihetta kolmesta näkökulmasta. Nämä ovat vammaisurheilun toimintakenttä, vammaisurheilun rahoitus ja vammaisurheilun asema liikuntakulttuurissa. Tutkimuksessani puhun vammaisurheilusta, mutta se kattaa ainoastaan osan vammaisurheilua. Olen rajannut tutkimuskohteeksi paralympiatoimintaa toteuttavan suomalaisen vammaiskilpa- ja huippu-urheilun. Järjestökentästä tutkimukseeni sisältyvät vammaisurheilua koordinoiva Suomen Paralympiakomitea sekä vammaisurheilujärjestöistä Suomen Invalidien Urheiluliitto, Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimi sekä Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu.

Tutkimukseni aineisto koostuu kahdesta päälähteestä: kirjallisuudesta sekä järjestötoimijoiden haastatteluista. Keskeiset kirjallisuuslähteet ovat vammaisurheilusta laaditut historiikit, Erityisryhmien liikunnan työryhmän mietinnöt, arkistomateriaalit sekä liikuntahistorialliset teokset. Haastattelin yhteensä kuutta henkilöä, joista neljä on toiminut vammaisurheilukentällä 20–35 vuotta. Tutkimus on kuvaileva ja sijoittuu vähemmistöhistorian ja sosiologisen historian alueelle. Menetelmänä käytän suullisen historian menetelmää, joka on toteutettu teemahaastatteluna.

Vammaisurheilun historia voidaan jakaa kolmeen kehitysjaksoon: vammaisurheilun organisoitumisvaihe (1960–1980), vammaisurheilun vakiintumisvaihe (1980–1994) sekä vakiintuneen paralympiaurheilun vaihe (1994–2005). Vammaisurheilun keskeisiä kehityspiirteitä ovat eriytyminen, laajeneminen, ammattimaistuminen ja kansainvälistyminen. Vammaisurheilujärjestöt ovat eriytyneet omiksi järjestöikseen ja toisaalta vammaiskilpa- ja huippu-urheilu on eriytynyt vammaisten harrastustoiminnasta. Järjestökenttä on laajentunut siten, että eri vammaaryhmillä on omat urheilujärjestönsä ja toiminta ulottuu ympäri Suomea järjestöjen jäsenyhdistysten kautta. Kansainvälisellä tasolla paralympialiike on laajentunut lähes koko maailman kattavaksi toiminnaksi. Vammaisurheilun rahoituksesta vastaa pääosin valtio, suurin rahoituksen haaste on saada myös ulkopuolisia rahoittajia. Vammaisurheilun asema liikuntakulttuurissa on vahvistunut jatkuvasti ja asenteet vammaisurheilua kohtaan ovat muuttuneet positiivisemmiksi niin päättäjien kuin suuren yleisönkin keskuudessa.

Asiasanat: Erityisliikunta, historiallinen sosiologia, liikuntahistoria, paralympialaiset, vammaisurheilu, vähemmistöhistoria

KIITOS

Tämä työ on ollut minulle paljon enemmän kuin vain opinnäyte. Lähes vuoden aherruksen jälkeen olen monta kohtaamista ja oivallusta rikkaampi. Matkan varrella olen saanut kohdata henkilöitä, joilla on riittänyt aikaa ja kärsivällisyyttä johdattaa minua oikeille poluille ja antaa oma panos tutkimustyöhöni.

Kiitän haastateltaviani Eija Kangas-Virtasta, Maria Laaksoa, Leena Paavolaista, Pertti Pousia, Veikko Puputtia ja Hannele Pöystiä ajasta ja sitoutumisesta tutkimukseeni. Kari Koivumäkeä kiitän uskomattomasta paneutumisesta työhöni sekä materiaaleista, jotka keräsit minulle. Suomen Invalidien Urheiluliitolle kuuluu kiitos Ahos-apurahasta, jonka turvin sain keskittyä täysipainoisemmin tutkimuksen tekemiseen. Liikuntatieteiden laitokselta haluan kiittää erityisesti ohjaajiani Hannu Itkosta ja Pauli Rintalaa asiantuntevista kommentteista ja kannustuksesta alusta loppuun saakka. Ystäviäni kiitän hyvistä keskusteluista ja toisaalta siitä, että veitte ajatukseni myös muihin asioihin. Lopuksi kiitän perhettäni ja Markoa, että olette jaksaneet kuunnella ja auttaa minua, vaikka kärsivällisyyteni on välillä niin kovin lyhyt.

Helsingissä 4.6.2006

Leena Kummu

SISÄLLYS

OSA I – TUTKIMUKSEN TAUSTA

1 JOHDANTO	6
2 VAMMAISURHEILU KÄSITTEENÄ JA TOIMINTAKENTTÄNÄ	9
2.1 Vammaisuus	9
2.2 Erityisryhmien liikunta	11
2.3 Vammaisten kilpa- ja huippu-urheilu	12
2.4 Vammaisurheilujärjestöt	14
3 TUTKIMUSONGELMA JA – MENETELMÄT	19
3.1 Tutkimusongelma	19
3.2 Tutkimuksen näkökulmat	20
3.3 Tutkimuksen aineisto	21
3.4 Vähemmistöhistoriasta sosiologiseen historiaan	22
3.4.1 Vähemmistöhistoria	22
3.4.2 Sosiologinen historia	23
3.4.3 Suullinen historia	24
3.5 Järjestötoimijoiden haastattelut	25
3.6 Teoriasta käytäntöön	26
4 VAMMAISURHEILUN SYNTY	28
4.1 Yleisen liikuntakulttuurin ensiaskeleet	28
4.2 Sotainvalidit aktivoivat toimintaa	29
4.3 Vammaisurheilun alkuvaiheet maailmalla	32

OSA II – VAMMAISURHEILUN KEHITYSJAKSOT

5 VAMMAISURHEILUN ORGANISOITUMISVAIHE 1960–1980	33
5.1 Toimintakenttä hahmottuu	34
5.1.1 Vammaisurheilun järjestökenttä laajenee	34
5.1.2 Kilpailijat ja harrastajat kohtaavat urheilupäivillä	37
5.1.3 Kärrypoikien olympialaiset	39
5.2 Valtio turvaa vammaisurheilun kehityksen	42
5.3 Vammaista urheilijaa pidetään kummajaisena	44
6 VAKIINTUMISVAIHE KOHTI PARALYMPIATOIMINTAA 1980–1994	48
6.1 Toiminta monipuolistuu ja kasvaa	48
6.1.1 Liikuntalaki vahvistaa vammaisurheilun asemaa	49
6.1.2 Integraatio vammaisurheilussa	52
6.1.3 Joukkuelajit rantautuvat vammaisurheiluun	53

6.1.4 Kansainvälinen järjestö- ja kilpailutoiminta laajenee	55
6.2 Järjestöavut moninkertaistuvat	58
6.3 Vammaisurheilu hakee paikkaansa liikuntakulttuurissa	60
7 VAKIINTUNEEN PARALYMPIAURHEILUN VAIHE 1994–2005	63
7.1 Toimintakentän uudet haasteet	64
7.1.1 Suomen Paralympiayhdistys vammaisurheilun kehittäjäksi	64
7.1.1 Lajikirjo kasvaa	66
7.1.2 Haasteena harrastajamäärien lasku	72
7.1.3 Vammaisurheilu ja doping	75
7.2 Rahoitus ei vastaa toiminnan kehitystä	76
7.2.1 Järjestötukien kasvu tasaantuu	76
7.2.2 Vammaisurheilun sponsorointi	79
7.3 Vammaisurheilun asema liikuntakulttuurissa vakiintuu	81
7.3.1 Vammaishuippu-urheilun yhteistyö lajiliittojen kanssa	81
7.3.2 Media alkaa kiinnostua vammaisurheilusta	83

OSA III – KUMMAJAISESTA HUIPPU-URHEILUKSI

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	87
8.1 Toimintakenttä	87
8.1.1 Eriytyminen vammaisurheilussa	87
8.1.2 Järjestöjen erilaiset kehityskaaret	89
8.1.3 Suomalainen vammaisurheilu maailmalla	91
8.1.4 Arvomaailman muutos - olympialiikkeen jalanjäljillä	94
8.2 Rahoitus valtion harteilla	95
8.3 ”Asenteistahan tää on ollut kiinni”	98
8.4 Jatkotutkimusehdotuksia	100
LÄHTEET	101
LIITTEET	108

OSA I – TUTKIMUKSEN TAUSTA

1 JOHDANTO

”Vammaisen urheilija oli 70-luvulla kummajainen ja siihen ei osattu suhtautua. Vammaisurheilua pidettiin kuntoutuksena tai hyväntekeväisyystoimintana. Tällä hetkellä tilanne ja asenne on ihan erilaiset. Nyt katsotaan et vammaisten urheilutoiminta on osa ihan normaalia toimintaa. Sekä päättäjien että suuren yleisön ja vammaisten itsensä kohdalla asennemuutos on ollut huikea.” (P. Pousi, henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2006.)

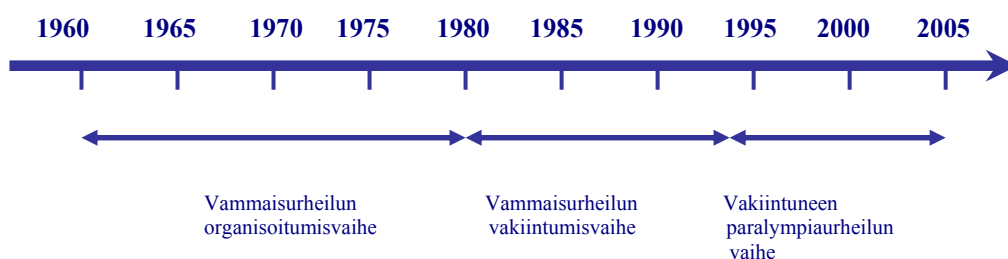
Pro gradu – tutkielmassani tutkin suomalaisen vammaisurheilun historiaa. Tutkimukseni kysyn, miten vammaisurheilu on muuttunut Suomessa vuosien 1960 ja 2005 välisenä aikana. Pyrin kuvaamaan, millaisten kehitysvaiheiden kautta vammaisurheilu on saavuttanut tämänhetkisen asemansa yhteiskunnassa ja liikuntakulttuurissa. Tutkimusote on historiallinen ja kuvaileva. Kuvatakseni muutosta tarkastelen historian tapahtumia toimintakentän, rahoituksen sekä yhteiskunnallisen aseman näkökulmista.

Vaikka puhun vammaisurheilusta, tutkimukseni käsittää itse asiassa vain osaa vammaisurheilua. Olen rajannut aihealueen vammaisten kilpa- ja huippu-urheiluun sekä ainoastaan paralympiatoimintaan osallistuviin järjestöihin. Nämä ovat Suomen Invalidien Urheiluliitto, Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimi, Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu sekä vammaisten huippu-urheilusta vastaava Suomen Paralympiakomitea. Tästä rajaamisestakin huolimatta tutkimuksen aihealue on laaja ja sen käsittelytapa pyrkii kokonaisvaltaisuuteen.

Vammaisurheilu ja sen historia on yksi vähiten tutkituimmista aihealueista liikuntakulttuurin alueella. Joitakin historiankatsauksia on kirjoitettu 1970- ja 1980-luvuilla, mutta tämän jälkeen tiedot löytyvät ainoastaan ripoteltuina erityisryhmien liikunnan toimikunnan mietinnöistä ja arvioinneista, arkistoista, järjestöjen toimintakertomuksista sekä vammaisurheilun parissa toimivilta henkilöiltä. Tutkimukseni perustuu edellä mainittuihin kirjallisiin materiaaleihin sekä kuuden järjestötoimijan haastatteluihin.

Vammaisurheilun historia kertoo osaltaan koko yhteiskunnan muutoksesta ja historias-
ta. Urheilu ei ole yhteiskunnasta irrallinen ilmiö, vaan kulttuurissamme tapahtuvat ar-
vojen, aatteiden ja ihanteiden muutokset peilautuvat selvästi myös urheilun maailmaan.
(Koski & Heikkala 1998, 10.) Esimerkiksi yhteiskunnan tasa-arvonäkemykset ovat sa-
mankaltaiset myös urheilussa (Itkonen & Sänkiaho 2000, 205). Ihmisten asenteilla on
puolestaan läheinen yhteys ajankuvaan, sillä aina, kun uusia asioita ilmestyy ajanku-
vaan, joutuu ihminen ottamaan niihin kantaa eli muodostamaan asenteen uutta ilmiötä
kohtaan (Puohiniemi 2002, 5). Pyrinkin kuljettamaan yhteiskunnan ja yleisen liikunta-
kulttuurin kehityslinjoja tutkimukseni mukana ja tulkitsemaan näiden vaikutuksia
vammaisurheilun muutokseen.

Vammaisurheilu alkoi Suomessa kuulovammaisten osalta järjestelmällisemmin 1920-
luvulla sekä liikunta- ja näkövammaisten osalta toisen maailmansodan jälkeen 1940-
luvulla. Toiminta ennen 1960-lukua oli pienimuotoista ja järjestövastuussa olivat vam-
maislaitokset sekä vammaisjärjestöt. Oma tutkimukseni alkaa 1960-luvulta, jolloin
vammaisurheilujärjestöt alkoivat organisoida toimintaa. Vammaisurheilun historian
1960-luvulta tähän päivään voi jakaa kolmeen kehitysjaksoon, jotka osaltaan kuvaavat
vammaisurheilun muutosta ja kehityskaarta. Vammaisurheilun organisoitumisvaihe
kestää vuodesta 1960 vuoteen 1980, vakiintumisvaihe vuodesta 1980 vuoteen 1994 se-
kä vakiintuneen paralympiatoiminnan kausi vuodesta 1994 vuoteen 2005 (kuvio 1). Jo-
kaisen ajanjakson kohdalla tuon esille kolmen teeman, vammaisurheilun toimintaken-
tän, rahoituksen ja yhteiskunnallisen aseman, olennaisimmat piirteet sekä tapahtumat.
Kahdeksanteen lukuun olen kirjannut johtopäätökset muutoksista. Tähän kappaleeseen
olen sisällyttänyt myös pohdintaosuuden.

KUVIO 1. Vammaisurheilun kolme kehitysjaksoa.

Yhtenä tavoitteenani on edistää vammaisten sekä muiden vähemmistöjen liikuntakulttuurin tutkimusta ja osallistua näin liikunnan tasa-arvotyöhön. Merkittävä syy aiheeseen tarttumiseen oli, että vammaisurheilussa on edelleen jäljellä se sama yhteisöllisyyden ideologia kuin viisikymmentä vuotta sitten. Vammaisurheilukilpailuiden tunnelmaa kuvailee Suomen Paralympiakomitean valmennuspäällikkö Leena Paavolainen seuraavasti:

”Siel on mielettömän vahva iso perhe fiilinki. Sen sanoo kaikki, jotka on sen itse kokenut ja kaikki vieraat, jotka on tullut. Se tulee kaikilta ihan spontaanisti, se on jännä. Se tunne, fiilis ja henki, mikä siel on aistittavissa. Se on kyl hieno homma.” (L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.)

2 VAMMAISURHEILU KÄSITTEENÄ JA TOIMINTAKENTTÄNÄ

2.1 Vammaisuus

Vammaisuus on käsitteenä moniulotteinen. Sen perustana on yksilön fyysinen tai psyykkinen erilaisuus, mutta käsitteen merkitys ja sisältö määrittyy kuitenkin viime kädessä sosiaalisesti. Olennaista käsitteessä on sen kytkeytyminen ympäröivään yhteiskuntaan. Yksilön ja yhteiskunnan kohdatessa yksilön ominaisuuksille annetaan sosiaalisesti tulkittu sisältö. (Harjula 1996, 12.) Maailman terveysjärjestö WHO:n määritelmän (2001) mukaan vammaisuus tarkoittaa vaihtelua ihmisten toimintakyvyssä, joka aiheutuu joko elimellisestä vauriosta, toiminnan rajoituksesta, osallistumisen rajoituksesta tai niiden yhteisvaikutuksesta (Vehmas 2005, 113). Vammaisen ja vammaisuus käsitteet vakiintuivat 1970-luvulla käyttöön, tätä ennen oli käytetty käsitteitä vaivainen, raajarikkoinen ja invalidi (Mähönen 1995, 24).

Vammaisuus voidaan määritellä lääketieteellisin tai sosiaalisin perustein. Lääketieteellisessä mallissa toimintarajoitetta tarkastellaan taudin, trauman tai muun fyysisen tai psyykkisen vaivan aiheuttamana henkilökohtaisena ongelmana. Ongelman poistaminen tai lieventäminen vaatii hoitoa, sopeuttamista tai muita toimenpiteitä. Sosiaalisessa mallissa sosiaalinen ja fyysinen ympäristö sulkevat vammaisen ihmisen pois yhteisöstä, esimerkiksi liikuntatoiminnasta. (Downs 2001, 22–23 & Saari 2005, 51.)

Jyväskylän yliopiston erityiskasvatuksen dosentti Simo Vehmas (2005) on käsitellyt vammaisuutta eri näkökulmista. Hän pitää yhteiskunnan roolia hyvin merkittävänä vammaisten aseman edistäjänä ja toisaalta heikentäjänä. Kaikissa yhteisöissä kautta aikojen on ollut vammaisia ihmisiä. (Vehmas 2005, 21.) Kun vammaisuutta tarkastellaan historiallisesti ja sosiaalisesti määräytyvänä, keskeiseksi kysymykseksi muodostuu se, mitä eri aikoina on pidetty vammaisuutena ja miten vammaisuutta on havaittu, määritetty ja koetettu hallita (Harjula 1996, 13). Vammaisuus on aina koettu olevan yksi ei-toivottu poikkeama ja vammaisuuden historiaa länsimaissa voidaankin kuvailla hyljeksinnän, syrjinnän ja sorron historiaksi (Vehmas 2005, 75–77).

Vehmaksen mukaan vammaisten ja muiden vähemmistöön kuuluvien huono sosiaalinen asema on yhteiskunnan syrjinnän tulos. Yhteiskunnalliset järjestelmät perustuvat arvoille, odotuksille ja oletuksille ruumiillisesta ja henkisistä ominaisuuksista, joita ihmisellä tulisi olla, jotta hän pystyisi toimimaan yhteisössä. (Vehmas 2005, 110.) Tämän asenteen murtaminen ja vammaisten ihmisten tasa-arvoisen aseman saavuttaminen edellyttää sekä ammatillisen että poliittisen kulttuurin muutosta. Nykyisen vammaispolitiikan perustana on niin sanottu me-he - ajattelu, jossa ”me” vammattomat ihmiset maksamme vammaisuudesta aiheutuvat kustannukset ja ”he” saavat hyödyn. Tällaista vastakainasettelua Vehmas pitää virheellisenä, sillä koko yhteiskunnan edun mukaista on pitää huolta jäsentensä tarpeista riippumatta heidän ominaisuuksista. (Vehmas 2005, 211.)

Vammaisten henkilöiden määrää on hyvin hankala määritellä. Muun muassa rekisterisalaisuudet vaikeuttavat eri vammaryhmien määrän arviointia. Arvioidaan, että Euroopan maissa lähes joka kymmenennellä kansalaisella on jokin vamma, joka estää osallistumasta täysipainoisesti yhteiskunnan tarjoamiin palveluihin. Suomessa on noin 500 000 henkilöä, joilla on jonkin asteinen liikuntahaitta. Näihin lukeutuvat muun muassa ikääntyneet henkilöt. Vammaisten määrä myös kasvaa muun muassa lääketieteen kehityksen myötä. Ihmiset elävät nykyisin kauemmin ja he selviytyvät sellaisista sairauksista tai onnettomuuksista, joihin he ennen olisivat menehtyneet mutta tänä päivänä ”vain” vammautuvat. (Euroopan Unionin portaali 2006 & Invalidiliitto, henkilökohtainen tiedonanto 9.3.2006.)

Vammaisuuteen ja sitä ympäröivään yhteiskuntaan liittyvät läheisesti käsitteet inkluusio, ekskluusio ja integraatio. Inklusiolla tarkoitetaan sananmukaisesti ottamista mukaan osaksi kokonaisuutta. Ekskluusio on puolestaan sitä, kun jotain estetään ottamasta osaa. Integraatio on toimintaa, jonka tavoitteena on inkluusio. Tällä hetkellä integraatio on vammaisurheilussa maailmanlaajuinen liike, jolla pyritään saamaan vammaiset urheilijat ja liikkujat yleisen liikunnan ja urheilun piiriin. (Downs 2001, 21.)

2.2 Erityisryhmien liikunta

Vammaisurheilu on osa erityisryhmien liikuntaa. Erityisryhmien liikunnan käsite määritellään Erityisryhmien liikunta 2000-toimikunnan mietinnössä (1996, 9) seuraavasti: ”Erityisryhmien liikunnalla tarkoitetaan niiden väestöryhmien liikuntaa, joilla on vamma, sairauden tai muun toimintakyvyn heikentymisen tai sosiaalisen tilanteen vuoksi vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan ja joiden liikunta vaatii soveltamista ja erityisosaamista.” (Erityisryhmien liikunta 2000-toimikunnan mietintö 1996, 9.)

Käsitteen piiriin kuuluvat vammaisurheilu, erityisliikunnan opetus, erityisryhmiin kuuluvien kunto-, terveys- ja virkistysliikunta sekä liikunnallinen kuntoutus. Erityisryhmiin kuuluvia väestöryhmiä ovat vammaiset ja pitkäaikaissairaat henkilöt, osa iäkkäistä henkilöistä sekä sosiaalisten syiden takia yleisen liikuntatarjonnan ulkopuolelle jäävät henkilöt kuten päihdeongelmaiset. Suomessa erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä on noin miljoona. (Kanerva & Pyykkönen 2004, 29.) Vammais- ja erityisliikuntajärjestöissä on reilut 300 000 jäsentä, eli noin kuusi prosenttia koko väestöstä. Näihin järjestöihin luokituvat myös liikuntaa järjestävät kansanterveysjärjestöt. (Tiihonen & Ala-Vähälä 2002, 51.) Suomen kolmessa vammaisurheilujärjestössä (Suomen Invalidien Urheiluliitto, Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimi ja Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu) on yhteensä noin 70 000 jäsentä (SKLU:n, SIU:n ja SKLU:n toimintakertomukset 2005).

Vammaisille henkilöille liikunnan kautta saavutettavat hyödyt ovat moninaiset esimerkiksi yhteiskunnallisen tasavertaisuuden tai kansantaloudellisen säästön näkökulmasta. Liikunnan myönteiset terveysvaikutukset saattavat vähentää laitoshoidon tarvetta sekä nostaa vammaisen henkilön itsetuntoa ja arvostusta vammattomien maailmassa. (Mälkiä & Rintala 2002, 159.)

Työssäni käsittelen liikuntavammaisten, näkövammaisten ja kehitysvammaisten kilpa- ja huippu-urheilua. Liikuntavammaisten ryhmään luetaan CP-vammaiset, raaja-amputoidut, selkäydinvammaiset ja muut henkilöt, joiden liikkumiseen vaikuttaa tuki- ja liikuntaelimestön vamma tai -sairaus. CP (Cerebral Palsy) -vamma tarkoittaa etenevämmän aivovaurion seurauksena olevaa liikkeiden ja asentojen häiriötä. CP-vamma ei ole yksittäinen vamma vaan oireyhtymä, joka ilmenee eri henkilöillä erimuotoisena.

Suomessa syntyy 130–140 CP-vammaista vuodessa ja yhteensä heitä on arvioitu olevan noin 6000. (Rintala, Heiskanen & Mälkiä 2002, 40.) Selkäydinvamman muodostuminen liittyy usein jonkin onnettomuuden seurauksena syntyneisiin selkärangan murtumiin. Toiminnalliset oireet riippuvat murtuman korkeudesta: Mitä korkeampana vamma on, sitä vaikeampi halvaustila siitä seuraa. Selkäydinvammaisia on maassamme noin 3000–4000 ja vuosittain vammautuu noin sata henkilöä. (Heiskanen & Mälkiä 2002, 49.) Suomessa tehdään vuosittain noin 1000–1500 amputaatiota, pääosin alaraajoihin. Nykyisin lähes 90 prosenttia kaikista amputaatiopotilaista on yli 60 vuotiaita. (Heiskanen & Mälkiä 2002, 22.) Liikuntavammaisten liikunta- ja urheilutoiminnasta vastaa Suomen Invalidien Urheiluliitto (SIU).

Näkövammaisena pidetään henkilöä, jolla näkökyvyn heikentyminen haittaa päivittäistä toimintaa. Näkövammatt vaihtelevat eriasteisesta heikkonäköisyydestä täydelliseen sokeuteen. (Rintala & Mälkiä 2000, 152.) Suomessa on arviolta 80 000 näkövammaista, joista suurin osa on heikkonäköisiä. Sokeita on arvioitu olevan noin 10 000. (Mälkiä & Rintala 2002, 56.) Näkövammaisten liikunta- ja urheilutoiminnasta vastaa Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimi (NKL).

Kehitysvammalla tarkoitetaan älyllistä kehitysvammaa, joka WHO:n tautiluokituksen mukaan tarkoittaa tilaa, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai on epätäydellinen. Ennen kehitysvammaisten määrittely perustui älykkyysosamäärään, mutta nykyään se tehdään yhteiskuntaan sopeutumisen perusteella. Suomessa on arviolta 30 000 kehitysvammaista. (Rintala 2002, 33–34.) Kehitysvammaisten liikunta- ja urheilutoiminnasta vastaa Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu (SKLU).

2.3 Vammaisten kilpa- ja huippu-urheilu

Vammaisurheilu on vammaisten henkilöiden kilpa- tai huippu-urheilua, eli suorituskeskeistä ja kilpailulliseen menestykseen tähtäävää urheilua (Erityisryhmien liikunnan kehittämishjelma 2003–2005, 5). Suomen Paralympiakomitean mukaan vammaisurheiluun kuuluvat lajit, joissa järjestetään leiritystoimintaa ja eritasoista nuorten, aikuisten ja veteraanien kansallista ja kansainvälistä kilpailutoimintaa. Harjoittelu on säännöllistä ja tavoitteellista, muttei ammattimaista ja riittävä valmennus- ja kansainvälinen kilpailutoimintajärjestelmä puuttuvat osittain tai kokonaan. Ero vammaishuippu-urheilun ja

vammaiskilpaurheilun välillä on, että vammaishuippu-urheilu on määrätietoista ja suunnitelmallista maajoukkue-tason toimintaa ja sen päämääränä on kansainvälinen menestyminen paralympialaisissa tai muiden kuin paralympialajien osalta maailmanmestaruuskilpailuissa. Suomessa on 200–300 vammaisurheilijaa, jotka osallistuvat arvokilpailuihin. (Suomen Paralympiakomitea 2005b.) Suomessa ei ole yhtään ammattilaisvammaisurheilijaa (Huippu-urheilutyöryhmän muistio 2004, 20).

Vammaisten kilpaurheilu toteutetaan Suomessa lajikohtaisina ja vamma-ryhmittäisinä SM-tason kilpailuina. Hiihdossa, uinnissa ja yleisurheilussa Suomen Invalidien Urheiluliitto, Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimi ja Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu tekevät yhteistyötä järjestämällä yhteisiä SM-kilpailuja. Myös kansainvälisellä tasolla useissa lajeissa järjestetään multakilpailuja, joissa eri vamma-ryhmät kilpailevat samoissa kilpailuissa.

Vammaisurheilun yksi suurimmista haasteista on luokittelu. Eri vammat ja vamma-asteet tekevät vammaisurheilijoista erityisen heterogeenisen ryhmän. Luokittelun tarkoitus on saada eri tavalla vammautuneille kilpailijoille tasavertainen lähtötilanne kilpailuun. 1990-luvulle asti luokittelu oli vammakeskeistä, mutta nyt on siirrytty toiminnalliseen luokitteluun. Toiminnallinen luokittelu perustuu urheilijan toimintakykyyn, jonka koulutetut luokittelijat arvioivat ennen kilpailua ja jatkavat tarkkailua kilpailuiden aikana. (Hytönen & Rintala 2003, 439.)

Tällä hetkellä jokaisella lajilla ja vamma-ryhmällä on oma luokittelujärjestelmänsä. Liikuntavammaisten luokkia on usein 10–20. Esimerkiksi purjehduksessa kaikki kilpailevat samassa luokassa. Toisessa ääripäässä ovat yleisurheilu ja uinti, joissa saattaa olla yli 20 eri luokkaa. (L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.) Näkövammaiset urheilijat luokitellaan näkötestien perusteella kolmeen luokkaan. Kehitysvammaisten kilpailujärjestelmä jakaantuu kahden eri organisaation järjestämiin kilpailuihin. Special Olympics -kisoissa luokittelu perustuu kilpailuja edeltävään luokittelukilpailuun, jolloin mahdollisimman samantasoiset urheilijat kilpailevat samassa loppukilpailussa riippumatta iästä. Kehitysvammaisten huippu-urheiluun keskittyvän urheilujärjestön, INAS-FID:n, järjestämissä kilpailuissa kilpaillaan ainoastaan miesten ja naisten sarjoissa. Tällöin kilpailemaan hyväksytään ainoastaan kansainväliset tulosrajat saavuttaneet urheilijat. Kehitysvammaisten luokittelujärjestelmä on kehityksen alla johtuen eri

maiden erilaisista kehitysvammaisuus määritelmistä. (INAS-FID 2006 & E. Kangas-Virtanen, henkilökohtainen tiedonanto, 18.1.2006.)

Yleensä liikunta-, näkö- ja kehitysvammaiset kilpailevat omissa luokissaan. Lajista riippuen luokkia voidaan yhdistää vammaluokan sisällä prosenttihyvitysjärjestelmän avulla. Kullakin urheilijalla on toimintakyvyn mukainen henkilökohtainen prosentti, joka antaa hyvityksen lopputuloksesta. Näin kaikki tulokset ovat vertailukelpoisia. Jos urheilijan prosentti on esimerkiksi 90, hän saa 10 prosentin hyvityksen lopputuloksestaan. (Hytönen & Rintala 2002, 439.) Prosenttijärjestelmän edelläkävijöitä ovat maasto- ja alppihihto. Lähes kaikissa lajeissa on nykyisin tavoitteena vähentää luokkia ja tiukentaa siten kilpailua. Torinon vuoden 2006 talviparalympialaisissa kilpailtiin ensimmäistä kertaa murtomaa- ja alppihihdossa ainoastaan kolmessa luokassa: liikuntavammaiset pysyhiittäjät ja kelkkahiihtäjät sekä näkövammaiset hiihtäjät. Kansainvälinen Paralympiakomitea (IPC) on laatinut luokittelujärjestelmän, jossa on erikseen määritelty eri lajien ja vammaryhmien luokitteluperiaatteet. (Suomen Paralympiakomitea 2005a.)

2.4 Vammaisurheilujärjestöt

Suomen liikuntatoiminnan organisoinnin kannalta tärkeimpiä tahoja ovat kansalaistoimintaan perustuvat vapaaehtoisorganisaatiot ja päävastuu toiminnan tuottamisesta on paikallisilla urheiluseuroilla (Koski & Heikkala 1998, 15). Yhdistykset, liitot ja järjestöt ovat kansalaisten yhteenliittymiä, jotka tähtäävät yhteisen toiminnan avulla jäsenistön tarpeiden, arvojen tai intressin toteuttamiseen (Koski & Heikkala 1998, 43). Tutkimusten mukaan kuitenkin vain muutama prosentti yleisistä urheiluseuroista osallistuu erityisliikunnan järjestämiseen. Vammaisten harraste- ja kilpailutoiminnasta vastaavat vammaisurheilujärjestöt ja niiden jäsenyhdistykset ja -seurat. Vammaisten henkilöiden on mahdollista harrastaa liikuntaa myös kuntien tarjoamissa erityisliikunnan ryhmissä. (Ala-Vähälä & Tiihonen 2001, 47.)

Suomessa paralympiapohjaista urheilutoimintaa toteuttaa neljä järjestöä (taulukko 1). Suomen Paralympiakomitea on toiminut vammaisurheilun kattojärjestönä kehittäen ja koordinoiden toimintaa vuodesta 1994 lähtien. Komitealla on kolme varsinaista jäsentä ja kaksi ehdokasjäsentä. Suomen Invalidien Urheiluliitto ry. on perustettu vuonna 1964 vastaamaan liikuntavammaisten henkilöiden liikuntatoiminnasta. Suomen Näkövam-

maisten Keskusliiton liikuntatoimi on perustettu vuonna 1962 ja Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu ry. vuonna 1994. Paralympiakomitean ehdokasjäseniä ovat Suomen Kuurojen Urheiluliitto (SKUL, perustettu 1920) ja Elinsiirtoväen Liikuntaliitto (ELLI, perustettu 1994). Ehdokasjäsenyydellä tarkoitetaan sitä, että järjestö on haluttu huomioida vammaisurheilujärjestönä, mutta Paralympiakomitean jäseniksi hyväksytään ainoastaan Kansainvälisen Paralympiakomitean (International Paralympic Committee) toiminnassa mukana olevat jäsenet ja vammaryhmät. (M. Laakso, henkilökohtainen tiedonanto 24.11.2005.)

Tutkimuksessani keskityn nimenomaan varsinaisiin, eli paralympiapohjaista vammaisurheilua toteuttaviin jäseniin. Paralympiaurheilu on vain osa vammaisurheilua. Kuuroilla ja elinsiirron saanneilla ovat omat kansainväliset kilpailut, jotka ovat paralympialaisista erillään. (Suomen Paralympiakomitea 2005b.) Ensimmäiset kuurojen kesäolympialaiset järjestettiin vuonna 1924 ja talviolympialaiset vuonna 1949 (Deaflympics 2005). Elinsiirron saaneiden kansainvälisiä World Transplant – kilpailuja on järjestetty vuodesta 1978 alkaen (Elinsiirtoväen liikuntaliitto 2005).

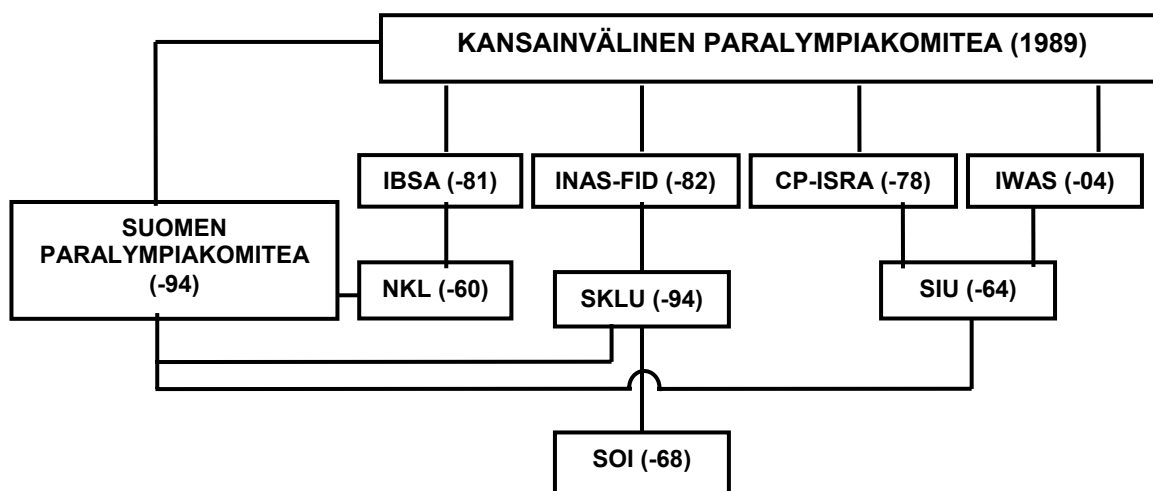
TAULUKKO 1. Paralympiaurheilua toteuttavat järjestöt Suomessa (Järjestöjen toimintakertomukset 2005).

Järjestö	Perustamisvuosi	Jäsenmäärä	Työntekijöitä	Jäsenyhdistyksiä	Lajeja
SIU	1964	42 000	8	171	17
NKL:n liikuntatoimi	1962	15 000	3+2 oto	25	18
SKLU	1994	15 000	4+1 oto	72	15
Paralympiakomitea	1994	-	3	3+2	-

Suomen Invalidien Urheiluliitto toimii Helsingin Pasilassa. SIU järjestää SM-tason kilpailutoimintaa 17 lajissa. Lisäksi SIU järjestää eri-ikäisille liikuntavammaisille harrastustason toimintaa. SIU:n toimistossa työskentelee kahdeksan ihmistä. (SIU:n toimintakertomus 2005.) SIU on kahden kansainvälisen järjestön jäsen (kuvio 2). CP-ISRA (Cerebral Palsy - International Sports and Recreation Association) on vuonna 1978 perustettu CP-vammaisten kansainvälinen urheilu- ja liikuntajärjestö. (Suomen Invalidien

Urheiluliitto 2005.) IWAS (International Wheelchair and Amputee Sports Federation) vastaa kansainvälisellä tasolla amputoitujen urheilusta sekä pyörätuoliturheilusta. (IPC 2006a.)

Suomen Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimi on Näkövammaisten Keskusliiton alajaosto. Liikuntatoimi tarjoaa kaikenikäisille näkövammaisille kilpaurheilua 18 lajissa. Lisäksi se järjestää kunto- ja terveystoimintaa. Helsingin Itäkeskuksessa olevassa toimistossa työskentelee kolme henkilöä. Lisäksi Kuopiossa ja Tampereella työskentelee kaksi päätoimista liikunnan suunnittelijaa. Liikuntatoimi on jakaantunut ympäri Suomea 14 alueyhdistyksen voimin. Jäsenistöstä koostuvat liikuntatoimikunnat suunnittelevat ja toteuttavat näkövammaisten liikuntaa paikallistasolla. NKL:n liikuntatoimi on näkövammaisten kansainvälisen urheilujärjestön IBSA:n (International Blind Sports Association) jäsen. (NKL:n toimintakertomus 2005.)

KUVIO 2. Suomalaisten vammaisurheilujärjestöjen suhteet kansainvälisiin vammaisurheilujärjestöihin.

Suomen Kehitysvammaisten Liikunnan ja Urheilun toimisto sijaitsee SLU-talossa Pasi-lassa. Järjestö vastaa 15 lajin SM-tason kilpailuista ja monipuolisesta harrastetoiminnasta. Toimistossa työskentelee tällä hetkellä neljä työntekijää, joista yksi on osa-aikainen. Lisäksi järjestössä työskentelee kaksi oto-työntekijää. Järjestössä aloittaa päätoiminen valmennuspäällikkö toukokuussa 2006. (SKLU:n toimintakertomus 2005.)

SKLU on kahden kansainvälisen järjestön jäsen. Special Olympics International (SOI) tarjoaa kaiken tasoisille kehitysvammaisille urheilumahdollisuuksia kansainvälisellä tasolla. Sen toiminta on laajentunut yli 150 maahan eri puolille maailmaa. (SKLU 2006.) Special Olympics –toiminta on kilpaurheilua, mutta ei huippu-urheilua. Toiminta on suuri osa SKLU:n kansainvälistä toimintaa. USA:ssa Special Olympics-liike on erityisen suosittu ja jopa tunnetumpi kuin paralympiatoiminta (K. Koivumäki, henkilökohtainen tiedonanto 16.3.2006). INAS-FID (International Sports Federation for Persons with Intellectual Disability) on Hollannissa perustettu kehitysvammaisten huippu-urheiluun keskittynyt kansainvälinen vammaisurheilujärjestö. INAS-FID on Kansainvälisen Paralympiakomitean jäsen, mutta Sydneyn Paralympialaisissa tapahtuneen vilpin myötä kehitysvammaiset ovat toistaiseksi suljettu pois paralympialaisista¹. Kehitysvammaisten mahdollisuus kilpailla Pekingin 2008 Paralympialaisissa ei ole selvinnyt tätä kirjoittaessa. (INAS-FID 2006.) Suomalaisia kehitysvammaisia urheilijoita on osallistunut viimeksi talviparalympialaisiin vuonna 1998 Naganossa (SKLU 2005).

Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa vammaisurheilusta vastaa kattojärjestö. Ruotsin vammaisurheilujärjestö, SHIF, on kehittänyt vammaisurheilun eliittiohjelman, jonka tarkoituksena on taata valmennuksen laatu, toiminnan pitkäjänteisyys sekä eettisesti hyväksytyt menetelmät. Norjan vammaisurheilu on pisimmällä intergraatiossa. Norjan vammaisurheilujärjestön, NFI:n, tavoitteena on saada vuoteen 2015 mennessä kaikki lajiliitot ottamaan täydellisen vastuun myös vammaisurheilusta. Tanskan vammaisurheilun kattojärjestö DHIF on onnistunut saamaan hyviä sponsorisuhteita takaamaan vammaisurheilun rahoituksen. (Huippu-urheilu Pohjoismaissa 2004, 50–52.)

Kansainvälistä paralympiatoimintaa koordinoi Kansainvälinen Paralympiakomitea, International Paralympic Committee (IPC). Se on vastannut pääasiassa liikunta- ja näkövammaisten kansainvälisestä huippu-urheilusta vuodesta 1989 alkaen. IPC koordinoi, organisoi ja valvoo paralympialaisten ja muiden eri vammaryhmien yhteisten huipputasoisten kilpailuiden järjestämistä 25:ssä eri lajissa. IPC on kansainvälinen ei-kaupallinen

¹ *Sydneyn Paralympialaisissa vuonna 2000 selvisi, että espanjalaisten kehitysvammaisten koripallojoukkueessa pelasi myös vammattomia urheilijoita. Tästä seurasi INAS-FID:n sulkeminen pois IPC:n alaisista kilpailuista sekä laaja selvitys, miten kehitysvammaisuuden todentaminen saataisiin luotettavaksi ja kansainvälisesti samanlaiseksi. Selvitys on tätä kirjoittaessa kesken.*

järjestö, jonka alla on 160 kansallista paralympiakomiteaa ja viisi vamma-ryhmien omaa kansainvälistä järjestöä. IPC:n toimisto sijaitsee Saksan Bonnissa ja siellä työskentelee noin 30 henkilöä. (IPC 2006b.)

3 TUTKIMUSONGELMA JA – MENETELMÄT

Tämä tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen, koska se pyrkii luomaan kuvaa todellisesta elämästä kokonaisvaltaisesti. Tutkimus sijoittuu vähemmistöhistorian sekä sosiologisen historian alueelle. Menetelmänä käytän suullisen historian menetelmää, joka on toteutettu teemahaastatteluna. Henkilöhaastattelujen tehtävänä on täydentää kirjallisuudesta saatua kuvausta. Haastattelujen merkitys on sikäli suuri, että joitain vammaisurheilun kehitysvaiheita ei ole kirjallisessa muodossa – ainoastaan henkilöiden muistissa. Pyrin konkretisoimaan ja selventämään muutosta eri taulukoiden ja aikajanojen avulla. Lisäksi valokuvat kuljettavat tarinaa eteenpäin.

3.1 Tutkimusongelma

Tutkimusongelma ohjaa tutkijan päätöksentekoa jokaisessa tutkimuksen vaiheessa. Haastattelututkimuksessa tutkimusongelma näkyy muun muassa kysymysten sisällössä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 16.) Koska haluan tutkia erityisesti muutosta vammaisurheilussa, tarkastelen vammaisurheilun eri kehitysjaksoja kolmesta eri näkökulmasta. Nämä ovat samalla tutkimukseni osaongelmia ja tutkimusteemoja.

Tutkimusongelma:

- **Miten vammaisurheilu on muuttunut Suomessa 1960–2005?**

Tutkimuksen osaongelmat:

- **Miten vammaisurheilun toimintakenttä on muuttunut 1960–2005?**
- **Miten vammaisurheilun rahoitus on muuttunut 1960–2005?**
- **Miten vammaisurheilun asema liikuntakulttuurissa on muuttunut 1960–2005?**

3.2 Tutkimuksen näkökulmat

Tutkimusteemat ovat näkökulmia, joista pyrin tarkastelemaan vammaisurheilussa tapahtuneita muutoksia. Ensimmäinen tutkimusteema on vammaisurheilun toimintakenttä. Siihen kuuluvat järjestötaso sekä kilpailutoiminta. Kilpailutoiminnassa käsittelen paralympialaisia, joissa tällä hetkellä kilpailevat näkövammaiset ja liikuntavammaiset urheilijat sekä Special Olympics- kisoja, joissa kehitysvammaiset urheilijat kilpailevat. Kansallisista kilpailuista käsittelen SM-tason kilpailuja.

Vammaisurheilun rahoitus on toinen teema-alue. Vammaisurheilun, kuten yleisen urheilun rahoitus, koostuu valtionavustuksesta, järjestöjen ja kuntien rahoituksesta, sponsori-tuloista sekä urheilijan henkilökohtaisesta rahoituksesta. Vammaisurheilussa valtion osuus rahoituksessa korostuu, koska ulkopuolisen rahoituksen saaminen on hankalaa johtuen osittain asenneongelmista vammaisurheilua kohtaan sekä suppeasta näkyvyydestä. Rahoitus kulkee valtionavustuksena Paralympiakomiteaan ja järjestöihin. Paralympiakomitea jakaa paralympiatukea lajeille ja urheilijoille, joilla on menestysmahdollisuuksia kansainvälisissä kilpailuissa. Järjestöt saavat valtion liikuntabudjetista toiminta-avustuksen lisäksi kehittämishankerahoitusta ja matka-avustusta. Kunnat saavat valtion liikuntabudjetista valtionosuuden, johon kunnilla on itsehallinto. Vammaisurheilijat pääsivät opetusministeriön myöntämien urheilija-apurahojen piiriin vuonna 1999 (liite 1). (K. Koivumäki, henkilökohtainen tiedonanto 2.12.2005.)

Kolmas tutkimusteema on vammaisurheilun asema liikuntakulttuurissa. Vammaisurheilun asemalla tarkoitan sen arvostusta ja näkyvyyttä liikuntakulttuurissa sekä yleisiä asenteita vammaisurheilua kohtaan. Tämän teeman alla pyrinkin peilaamaan vammaisurheilun muutoksia koko liikuntakulttuurin muutoksiin sekä yleiseen liikuntahistoriaan. Asenteiden synnystä on monta erilaista tulkintaa. Kaikkein yksinkertaisimmalla tasolla kohteesta saadaan suoraan informaatiota ja asenteet muodostetaan sen perusteella. Voimakas vaikutus on henkilökohtaisella ja todellisella kontaktilla kohteeseen. Myös joukkotiedotus voi vahvistaa ja muovata asenteita monilla elämäntilanteilla. (Erwin 2001, 34, 53.) Valtiotieteiden tohtori Martti Puohiniemi pitää uutta informaatiota yhtenä tärkeimpänä arvojen muodostumiseen ja niiden muuttamiseen vaikuttavana tekijänä. (Puohiniemi 2002, 9.)

3.3 Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu kahdesta päälähteestä: vammaisurheilun kirjallisesta materiaalista sekä vammaisurheilun järjestötoimijoiden henkilöhaastatteluista. Kirjallisuuden perustan muodostavat kotimaiset erityisryhmien liikunnan toimikunnan mietinnöt, arvioinnit, historiikit, järjestöjen toimintakertomukset sekä erinäiset taulukot ja arkistolähteet. Lisäksi käyn läpi jonkin verran vammaisurheilusta kirjoitettuja lehtiartikkeleita.

Vammaisurheilun vaiheita ei ole aikaisemmin kovinkaan paljon tutkittu. Jyväskylän yliopistossa on tehty vuosien 1980–1999 aikana kaksi väitöskirjaa, viisi lisensiaattitutkimusta ja 129 pro gradu -tutkielmaa koskien erityisliikuntaa (Erityisliikunnan alueelta tehdyt opinnäytetyöt 1999). Näistä yksikään ei koske vammaisurheilua. Ensimmäinen vammaisurheilua käsittelevä gradu on Tanja Karin pro gradu (2001) vammaisurheilijan sisäisestä motivaatiosta. Muut tuoreet erityisliikunnan pro gradut ovat Toni Piispasen työ kuntien erityisliikunnan tarjonnasta (2002) ja Sari Rimpiläisen (2000) tapaustutkimus Jyväskylän liikuntatoimen tarjoamasta erityisliikunnasta. Tässä työssä on käsitelty jonkin verran myös erityisliikunnan historiaa. Sami Minkkinen (2003) on käsitellyt pro gradussaan yksittäistapauksena vammaisurheilijan tuntemuksia urheilijana ja vammaisena miehenä.

Sari Sainio (2001) tutki puolestaan viestinnän pro gradu-työssään lehdistön vammaiskuvauksia. Sainion tutkimuksen mukaan vammaisuus nostettiin usein lehtijutun varsinaiseksi uutiseksi ja vammaisuus esitettiin ruumiillisena kuvauksena. Jutut olivat usein ylivarovaisia ja positiivisuus sekä reippaus korostuivat stereotyyppisesti. Merkittävää oli myös se, että yksittäinen vammaisen henkilö edusti helposti koko vammaisryhmää. Toisaalta Sainio muistuttaa, että tiedotusvälineet eivät yksin muodosta kuvaa vammaisista, vaan heijastavat koko kulttuurin suhtautumista vammaisuuteen. (Saara Henriksson 2006, 12-13.) Turun yliopiston kansatieteen laitoksella on valmistumassa vuonna 2006 toinen vammaisurheilua koskeva pro gradu-työ. Jaana Arvisto (Arvisto 2006) tutkii, mitkä syyt vaikuttivat vammaisurheilun nousemiseen julkisuuteen vuonna 2004. Aihe on erittäin mielenkiintoinen ja tukee tätä tutkielmaa.

Opetusministeriö on johtanut useimpia erityisliikunnan raportointeja. Tärkeimpiä näistä ovat erityisliikunnan arviointiraportit (1986, 1990, 1994, 1998, 2002) ja erityisryhmien

liikuntatoimikunnan mietinnöt (1981, 1996 ja 2003). Lisäksi opetusministeriö on julkaissut vuonna 2004 kaksi mietintöä huippu-urheilusta. Huippu-urheilu pohjoismaissa (2004) vertailee eri huippu-urheilun osa-alueita pohjoismaiden välillä. Huippu-urheilutyöryhmän muistio (2004) pureutuu muun muassa rahoitukseen ja huippu-urheilun työnjakoon. Erityisryhmien liikunnan kehittämisohjelma 2003–2005 (2003) käsittelee eri sektoreiden toimenpiteitä erityisliikunnassa. Siinä käsitellään jonkin verran myös vammaisurheilua.

Koska aihealueesta ei ole kattavasti kirjallista materiaalia, olen turvautunut myös sähköisten dokumenttien käyttöön. Nämä ovat suureksi osaksi järjestöjen toiminnankuvasta ja paralympialaisten tuloksia. Verkkolähteitä käytettäessä on tietoja tarkasteltava kriittisesti, sillä ei pysty varmuudella tietämään, kuka tiedon on laittanut verkkoon. Sähköiset dokumentit, joita olen käyttänyt, ovat kaikki luotettavista sivustoista. Useimmiten tiedot ovat jonkun vammaisurheilujärjestön kotisivuilta. Olen pyrkinyt tarkistamaan ja vertaamaan tietoja keskenään sekä kirjalliseen materiaaliin. Järjestötoimijoiden haastatteluista tutkimuksen aineistona kerron enemmän kappaleessa 3.5.

3.4 Vähemmistöhistoriasta sosiologiseen historiaan

3.4.1 Vähemmistöhistoria

Vammaisuuden historiaan kohdistuva tutkimus on ollut Suomessa vähäistä. Ensimmäiset selkeästi vammaisuuteen keskittyneet tutkimukset julkaistiin vasta 1980-luvulla (mm. Anja Tsokkinen: Näkövammaisten perus- ja ammattiopetuksen vaiheet, 1988 ja Sauli Malinen: Nuo syyttään kurjat ja puuttuvaiset, 1991). Keskeisimmäksi tutkimusteemaksi on muotoutunut vammaisten erityisopetuksen kehittyminen. Tämän rinnalle toiseksi tutkimuskohteeksi on noussut vammaisjärjestöjen vaiheiden selvittäminen. 1990-luvulla nostettuja uusia tavoitteita vammaishistorian tutkimuksessa on tarkastella vammaisuutta yhteiskunnallisena kokonaisilmiönä sekä korostaa vammaisten ihmisten omien kokemusten huomioimista.

Hannu Mähönen on tutkinut vammaisjärjestöjen historiaa. Hän on kirjoittanut vammaisjärjestöjen kehityshistorian (1994) sekä Invalidiliiton historiikin (1998). Vammaisjärjestöjen historia ulottuu 1880-luvulle. Mähönen on erotellut liseniaatti-tutkielmassaan

Hyväntekeväisyysyhdistyksistä edunvalvontajärjestöiksi vammaisjärjestöjen kehityskaaren neljä ajanjaksoa. Nämä ovat (Mähönen 1995, 299.):

- 1) Hyväntekeväisyyspohjaisen yhdistyskentän organisoitumisvaihe 1880–1900
- 2) Aistivammaisten valtakunnallisten keskusliittojen perustaminen 1900–1930
- 3) Suurten vammaisryhmien järjestäytymisen aika 1930–1960
- 4) Pienten vammaisryhmien ja vanhusjärjestöjen perustaminen 1960–1990

Marginaalihistoriallisen tutkimuksen lähtöajatus on se, että yhden vähemmistöryhmän kautta voidaan peilata koko yhteiskuntaa. Pyrkimyksenä on tarkastella ”tavallista” ”epätavallisen” kautta. Tutkittaessa vammaisuutta sivutaan samalla yhteiskunnassa vallitsevia näkemyksiä ruumiista, terveydestä, sairaudesta ja ylipäänsä ihmisyyden rajoista ja sisällöstä. (Harjula 1996, 13–16.)

Vähemmistöjen kuten maahanmuuttajien ja vammaisten liikuntatutkimus on ollut hyvin vähäistä. Syyt tähän johtuvat Leena Laineen mukaan monesta eri asiasta. Perinteiset lähestymistavat tukevat maskuliinisen urheilun tutkimista ja tutkimuskohteet ovat valikoituneet perinteisen arvohierarkian mukaisesti. Lähteiden löytäminen on vähemmistöjä tutkittaessa hankalampaa ja useimmat perusoppaat on kirjoitettu enemmistön näkökulmasta. Vähemmistöjä tutkiessa menetelmä painottuu enemmän haastatteluun, koska painettua tietoa on vähemmän tarjolla. (L. Laine, henkilökohtainen tiedonanto 7.3.2006.)

3.4.2 Sosiologinen historia

Yhteiskuntien tutkimus on tietysti mielessä aina luonteeltaan historiallista. Yhteiskunnat ovat konkreettisia historiallisia järjestelmiä, joilla on paitsi maantieteellinen sijainti myös ajallinen kesto. Aina sosiologian klassikoista lähtien sosiologiassa on oltu kiinnostuneita historiasta: on tehty historiallista sosiologiaa tai tarkasteltu historiaa sosiologisesti. (Saaristo & Jokinen 2004, 29.) Kalelan mukaan historia on yksi tapa hallita elinympäristöä, se on ihmisen toiminnan jälkiä koskevia selityksiä ja tulkintoja. Historiallisessa tutkimuksessa punnitaan asioiden ja ilmiöiden välisistä yhteyksistä esitettyjen väitteiden kestävyyttä. (Kalela 2000, 243.)

Hannu Itkonen sijoittaa väitöskirjassaan (Itkonen 1996, 70) urheilutoiminnan ja liikunnallisten yhteenliittymien muutoksen kuvauksen historiallisen sosiologian kenttään. Hänen mukaan liikuntakulttuurin ja sen organisoitumisen muutoksen tutkimus kiinnittyy Philip Abramsin esittämiin kolmeen historiallisen sosiologian valtatraditioon: 1) Teollisuuden siirtyminen ja sen seurauksien selvittäminen, 2) jokapäiväisten elämänalueiden, kuten perheiden ja työpaikkojen toimintojen kuvaaminen sekä 3) toimivien subjektien sekä yhteiskunnan ja sen muutoksen selvittäminen. (Abrams 1982, 6-8 Itkosen 1996, 70 mukaan.)

Suomalaisen urheilutoiminnan muotoutuminen liittyy olennaisesti teollistumiseen. Teollisuuslaitosten omistajatahojen intressit suuntautuivat myös liikunnan alueelle ja nousevalle teollisuustyöväestölle urheilu ja liikunta olivat keskeisiä vapaa-ajanharrastuksia. Tällöin liikunta ja urheilu kuuluvat myös jokapäiväiseen elämänpiiriin. Lisäksi liikuntakulttuurin muutosta tarkastellessa esille nousee vapaaehtoisuuteen perustuvassa urheilu-seuratoiminnassa perustason eli seuratoimijoiden korostunut rooli. (Itkonen 1996, 70.)

3.4.3 Suullinen historia

Suullinen historia (*oral history*) on menetelmä, jolla pyritään kartoittamaan historian tapahtumia ja tarkoituksia yksityisten ihmisten kertomana. Menetelmää on käytetty erityisesti vähemmän tutkituissa aihealueissa, jolloin tapahtumat ja merkitykset ovat ainoastaan ihmisten muistissa. (Thompson 2005, 22.) Muistelu ja sen tuloksena tuotettu muistitietoaineisto on menneisyyttä käsittelevää puhetta tai kirjoitusta, menneisyyden mieleenpalauttamista, arviointia ja esittämistä kertomalla. (Ukkonen 2002, 1.)

Suullisen historian menetelmää pidettiin 1980-luvulle asti suurelta osin epäluotettavana ja hyödyttömänä aineistonkeruumuotona, koska monet tutkijat olivat sitä mieltä, että muistitietoaineistot ovat todellisuuden riittämättömiä tulkintoja (Ukkonen 2000, 1-3). Muistitietoaineistosta voidaan lukea käsityksiä tai tulkintoja asioista ja tapahtumista, mutta menneisyyden rekonstruointi sellaisena kuin se todella oli, on käytännössä mahdotonta. Tämä johtuu siitä, että muisti valikoi, muokkaa ja muuntaa tallentamaansa aineistoa ja siihen vaikuttavat myöhemmät tapahtumat ja tulkinnat. Nämä vääristymät pystytään oikomaan vertaamalla muistitietoa muiden lähteiden sisältämään tietoon. Tällöin on olennaista, että tutkijalla on esitietoa aiheesta ja mahdollisuus tietojen ristiinver-

taamiseen muiden aineistojen kanssa. (Ukkonen 2000, 2 & Friedlander 2005, 318.) Haastattelut ovat vuorovaikutustapahtumia ja neuvotteluita, joiden tuloksena syntyneeseen muistelupuheeseen ovat vaikuttaneet sekä haastattelija että haastateltava. Muistitietoprojektin onnistuminen edellyttääkin tutkijan ja muistelijoiden välistä tiivistä yhteistyötä esimerkiksi siten, että muistelijat kommentoivat tutkijan tekemiä tulkintoja. (Ukkonen 2002, 4.)

3.5 Järjestötoimijoiden haastattelut

”Paras dokumentti on puhuva ihminen” (Jarmo Jääskeläinen)

Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, koska siinä ollaan suorassa vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Haastattelun suurimpana etuna pidetään joustavuutta aineistoa kerätessä. Haastattelu sopii menetelmäksi tutkimukseen, jossa on kysymyksessä vähän kartoitettu alue ja jos ennalta tiedetään, että tutkimuksen aihe tuottaa monitahoisia vastauksia. Menetelmä tukee lisäksi tutkimusta, jonka tulos halutaan sijoittaa laajempaan kontekstiin ja syventää saatavia vastauksia ja tietoja. Haastattelun etuna on, että vastaajiksi suunnitellut henkilöt saadaan yleensä helposti mukaan tutkimukseen ja heidät on mahdollista tavoittaa myöhemminkin.

Menetelmään liittyy myös ongelmia. Haastattelu vie paljon aikaa, koska se pitää suunnitella ja purkaa eli litteroida huolellisesti. Haastatteluun katsotaan liittyvän myös monia virhelähteitä, jotka voivat aiheutua niin haastattelijasta kuin haastateltavastakin sekä itse haastattelutilanteesta. Haastateltava voi esimerkiksi kokea haastattelun monella tavalla itseä tai omaa asemaa uhkaavaksi tai pelottavaksi tilanteeksi. Haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia ja korostaa omaa asemaa vastauksissa. Tiettyjä sosiaalisia seikkoja mieluusti korostetaan ja joistakin helposti vaietaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2002, 191–193.)

Tässä tutkimuksessa haastattelu on kyselylomaketta parempi menetelmä, koska haastattelussa on mahdollista selvittää tapahtumien motiiveja ja tarkoituksia ja aiheiden järjestystä voi vaihdella riippuen haastateltavasta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 36). Tutkimukseni haastattelujen päätarkoitus on syventää ja täydentää kirjallisuuden kautta hankittua teoriaosuuttani. Olennaista haastatteluissa on tapahtumien kulku ja haastateltavan omat

kokemukset ja ajatukset tapahtumista. Haastateltavat edustavat vammaisurheilun eri sektoreita ja järjestöjä, jolloin painotus tiettyihin teemoihin vaihtelee (liite 2).

Haastateltavien valinnassa olennaista oli haastateltavan kokemus vammaisurheilusta. Perusteltavaa oli myös valita yksi haastateltava jokaisesta tutkittavasta vammaisurheilujärjestöstä. Suomen Invalidien Urheiluliitosta haastattelin toiminnanjohtaja Pertti Pousia, Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimesta liikuntapäällikkö Hannele Pöystiä ja Suomen Kehitysvammaisten Liikunnasta ja Urheilusta toiminnanjohtaja Eija Kangasvirtasta. Paralympiakomitean näkökulman sain pääsihteeri Maria Laaksolta ja valmennuspäällikkö Leena Paavolaiselta. Lisäksi haastattelin 1970-luvun vammaisurheilijaa ja vammaisurheilun alkuvaiheiden aktiivista toimijaa Veikko Puputtia. Tämän lisäksi juttelin aiheesta useamman kerran opetusministeriön erityisliikunnan asiantuntija Kari Koivumäen kanssa.

3.6 Teoriasta käytäntöön

Tutkimuksen suunnittelu alkoi kesällä 2005 ja alkusyksyllä rajasin aiheen koskemaan vammaisurheilun historiaa. Syksyllä luin kirjallisuutta ja kirjoitin tutkimuksen teoriaosuutta. Tammikuussa 2006 suunnittelin haastatteluita ja sovin haastatteluajat haastateltavien kanssa sähköpostitse ja puhelimitse. Ennen haastatteluja lähetin kysymysrunгон haastateltavalle sekä tutkimussuunnitelmani. Tein viisi haastattelua, joista yhdessä haastattelin samanaikaisesti kahta henkilöä. Haastattelut ajoittuivat tammi-helmikuun vaihteeseen kolmen viikon ajalle. Neljä haastatteluista järjestettiin haastateltavan työhuoneessa ja yksi haastattelu helsinkiläisessä kahvilassa. Haastattelut kestivät 60–120 minuuttia ja niistä kerääntyi yhteensä 420 minuuttia nauhoitettua tekstiä. Yksi haastattelu kesti keskimäärin 100 minuuttia. Suoritin niin sanotun kevyen litteroinnin eli poimin nauhalta haastateltavan ajatukset, mutta en kirjoittanut niitä täysin sanasta sanaan ylös. Tärkeimmiksi asioiksi kokemani kohdat litteroin tarkemmin. Litteroitua tekstiä kertyi 13 liuskaa. Tutkimukseni kannalta en niinkään katsonut tärkeäksi tutkia haastateltavien sanamuotoja ja taukoja, vaan erityisesti ajatuksia ja asioita, joita haastattelussa tuli esille.

Kaiken kaikkiaan haastattelut sujuivat hyvin ja sain kerättyä toivottua materiaalia tutkimukseeni. Haastatteluista keräämäni tieto tuki niitä käsityksiä, joita olin kirjallisu-

desta saanut, mutta toisaalta avasi uusia näkökulmia vammaisurheiluun ja sen toteuttamiseen. Vaikka kaikki haastateltavani edustavat vammaisurheilun kenttää, niin jokainen puhui ja vastasi omasta näkökulmastaan kysymyksiin. Jotkin käsitykset ja mielipiteet erosivat paljonkin toisistaan. Sikäli on haasteellista kirjoittaa vammaisurheilusta kokonaisuutena, koska laajaan kenttään mahtuu monta erilaista sävyä.

Litteroinnin jälkeen luin haastatteluita ja poimin sieltä esiin nousseita asioita ja sovitte-
lin niitä kirjallisuuden pohjalta tehtyyn teoriaosaan. Haastatteluiden jälkeen olin vielä
yhteydessä haastateltaviin ja keräsin tarvittavia aineistoja. Annoin jokaisen haastatelta-
van lukea tekstin läpi ennen työn palauttamista. Tämä tukee suullisen historian mene-
telmää ja parantaa tutkimuksen validiteettia. Kommenttien pohjalta tein tutkimukseen
muutamia parannuksia ja korjasin tulkintavirheet.

4 VAMMAISURHEILUN SYNTY

Vammaisurheilun syntyyn vaikutti olennaisesti yleisen liikuntakulttuurin kehitys ja sen luomat puitteet. Esittelen aluksi yleisen liikuntakulttuurin kehitysvaiheita ja myöhemmin sellaisia yleisen liikuntakulttuurin kehityssuuntauksia, jotka ovat tukeneet vammaisurheilun kehitystä.

4.1 Yleisen liikuntakulttuurin ensiaskeleet

Hannu Itkonen (1996) on jaotellut yleisen liikunnan organisoitumisen ja seuratoiminnan neljään kauteen. Järjestökulttuurin kausi alkaa 1900-luvun alusta ja se ulottuu aina 1930-luvulle asti. Harrastuksellis-kilpailullinen kausi jatkuu tästä 1960-luvulla asti, kilpailullis-valmennuksellinen kausi sijoittuu 1960–1970-luvuille ja eriytyneen toiminnan kausi alkaa 1980-luvulla ja jatkuu edelleen. (Itkonen 1996, 215–230.) Järjestökulttuurisella kaudella liikunnan ja urheilun merkittävä yhteiskunnallinen asema muodostui aktiivisen järjestökulttuurin kautta. Harrastuksellis-kilpailullisella kaudella lajien määrä ja merkitys lisääntyivät, joka johti erikoisliittojen vallan kasvuun. Helsingin Olympialaiset vuonna 1952 vaikuttivat olennaisesti liikuntapaikkarakentamiseen. (Itkonen 1996, 221.) Kaksi viimeistä kautta esittelen myöhemmin.

Liikuntakulttuurin kehityksen kannalta erityisen merkittävää oli Veikkausyhtiön perustaminen vuonna 1940. Sota ja uudelleenrakentaminen veivät voimavaroja ja rahaa liikuntaa tärkeämpiin kohteisiin, joten liikuntajärjestöjen organisoima ”tippaustoiminta” oli välttämätön apu urheilu- ja liikuntatoiminnalle. (Vasara 2004, 137, 411.) Veikkausvoittovarojen kasvun turvin urheilun määrärahat kasvoivat tasaisesti vuoteen 1954 asti. Voittovarat määrättiin aluksi jaettavaksi kokonaan liikuntakasvatuksen ja urheilun hyväksi, mutta tuoton nopea kasvu heti sodan jälkeen sai muutkin tuentarvitsijat liikkeelle tieteen, taiteen ja nuorisotyön sektoreilta. Vuonna 1953 urheilun osuus alennettiin 70 prosenttiin ja vuonna 1956 se oli 60 prosenttia. Samanaikaisesti myös itse veikkausvoittovarat vähenivät. (Vasara 1994, 182.)

4.2 Sotainvalidit aktivoivat toimintaa

”Vamma voidaan voittaa, elämä jatkuu” (Laiho 1975, 340)

Kuulovammaiset olivat ensimmäinen vammaryhmä, joka aloitti järjestäytyneen urheilutoiminnan. Ensimmäinen kuulovammaisten urheiluseura perustettiin Berliinissä 1888 ja ensimmäiset suomalaiset kuulovammaisten seurat perustettiin 1900-luvun alussa. Seurat perustivat yhdessä Suomen Kuuromykkäin Urheiluliiton (myöhemmin Suomen Kuurojen Urheiluliitto) vuonna 1920. Alkuvaiheiden urheilulajeista suosituimmat olivat hiihto, yleisurheilu ja voimistelu. Liikunta- ja näkövammaiset, joiden vamma häytti nimenomaan liikkumista, jäivät Suomessa urheilujärjestöjen ulkopuolelle ennen sotia. Urheilua ei tuolloin pidetty ”sokeiden ja raajarikkojen elämänalueena”. Kuuroja lukuun ottamatta vammaisurheilu oli hyvin satunnaista ennen toista maailmansotaa. (Myllykoski & Vasara 1989, 5.)

1930- ja 1940- lukujen vaihteessa perustettiin kaksi invalidien liittoa. Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusinvalidien Liitto (SSAL) perustettiin vuonna 1938 vahvistamaan vammaisten asemaa yhteiskunnassa. Ammattiopetus oli järjestön tärkein toimintamuoto. (Myllykoski & Vasara 1989, 6.) Sotainvalidien Veljesliitto perustettiin vuonna 1940 ajamaan sodassa invalidisoituneiden asioita. Vuosien 1939 ja 1945 välisenä aikana Suomi menetti talvisodassa ja jatkosodassa 86 000 henkilöä ja haavoittuneita oli noin 200 000. Näistä arviolta 70 000 jäi pysyvästi invalideiksi. (Laiho 1985, 11.) Vuonna 1945 SSAL:lla oli noin 13 000 jäsentä ja Sotainvalidien Veljesliitolla runsaat 40 000 (Myllykoski & Vasara 1989, 7). Tätä kirjoittaessa sotainvalidien keski-ikä on noin 85 vuotta. Sotainvalidit kilpailivat viimeisen kerran elokuussa 2000 Suomen Sotainvalidien Urheiluliiton kesäkisoissa. Liiton valtakunnallinen toiminta lopetettiin kesällä 2001.

Sotainvalidien järjestäytynyt urheilutoiminta alkoi hiukan aikaisemmin kuin siviiliinvalidien. Sotainvalidien oma-aloitteisuus oli perustekijänä liikuntatoiminnan järjestäytymisessä. Yhtenä innostavana tekijänä oli myös Helsingin Olympiakisojen peruuntuminen vuonna 1940, joiden valmistelu oli alkanut ennen sotien syttymistä. Olympiakisojen odotus oli lisännyt nuorison innostusta liikuntaan ja urheiluun, mikä säilyi vielä rankan sodankin jälkeen. (Laiho 1985, 11.) Urheilu tuli mukaan Veljesliiton alaosastojen toimintaan jo sodan aikana. Ensimmäinen urheilujaosto muodostettiin vuonna 1945.

Sotainvalidien urheilu hyväksyttiin luontevammin kuin siviilivammaisten ja se sai myös enemmän julkisuutta. Invalidien ammattioppilaitokset rakensivat niin siviili- kuin sotainvalidienkin urheilulle yhteistä pohjaa. Muuten liittojen välillä oli pysyvää yhteistyötä ainoastaan paikallisella tasolla. (Myllykoski & Vasara 1989, 7-8.)

Alkuaikojen urheilutoimintaa kuvaavat parhaiten spontaanisuus ja innostuneisuus. Ensimmäinen invalidien urheilutapahtuma oli kevään 1941 sotainvalidien Ruotsi-Suomi maaottelumarssi. Marssista muodostui yksi Suomen merkittävimmistä kuntoliikuntatapahtumista. Kukin marssija toi maalleen yhden pisteen ja kilpailtiin siitä, kumpi maa saa enemmän kävelijöitä liikkeelle. (Laiho 1985, 12.) Vuosien 1946 ja 1953 välinen ajanjakso oli merkittävää aikaa sotavammaisten urheilutoiminnassa. Varsinainen kilpailutoiminnan perusta kaikilla sektoreilla luotiin näiden vuosien aikana. Kesällä 1946 järjestettiin ensimmäiset Sotainvalidien Veljesliiton kesäurheilujuhlat, jotka olivat samalla maailman ensimmäiset sotavammaisten mestaruuskilpailut. Ensimmäiset talvikisat järjestettiin vuonna 1949 ja ensimmäinen kilpailumatka ulkomaille tehtiin vuonna 1953 Saksaan. (Laiho 1975, 41, 197.) Sotainvalidien suosituimmat lajit 1940-luvulla olivat kävely, juoksu, uinti, pyöräily, kenttäurheilu, hiihto ja jalkapallo (Laiho 1985, 16). Siviili-invalidit kilpailivat ensimmäisen kerran vuonna 1945 hiihdossa ja uinnissa (Myllykoski & Vasara 1989, 10).

SSAL:n ja Veljesliiton urheilujaostojen toiminta oli heikkoa alkuaikoina, koska suurin osa invalideista ei mieltänyt urheilua heille sopivaksi. Järjestöissä panostettiin muihin harrastepiireihin eivätkä paikallisjärjestöt olleet halukkaita järjestämään urheilukilpailuja. Tästä kertoo muun muassa se, että kansallisissa uintikilpailuissa oli kahdentoista vuoden katko 1952 ja 1964 välisenä aikana. Yksi vammaisurheilun toteuttamista vaikeuttava seikka oli ennakkoluuloinen asenne vammaisia kohtaan ja erilaisuuden vieroksuminen. Vammaiset karttoivat yleisiä liikuntapaikkoja, kuten uimarantoja ja urheilukenttiä. (Myllykoski & Vasara 1989, 11–12.)

KUVA 1. Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusliiton kesäurheilujuhlat 1950-luvulla (SIU:n kuva-arkisto).

Sotasokeitten eli sodassa näkönsä menettäneiden urheilutoiminta alkoi Suomessa vuonna 1948. Tällöin perustettiin sotasokeitten ammattikurssikeskus, jossa organisoitiin myös liikuntatoimintaa. Suosituimpia lajeja olivat vauhdittomat heitot ja hypyt, uinti, hiihto sekä juoksu. Sotasokeat ry. tuki liikuntatoimintaa alusta asti ja kilpailutoiminta oli vireää. (Laiho 1985, 16.) Näkövammaisten muu liikuntatoiminta sai alkunsa Kuopion ja Helsingin sokeitten kouluista. Kuopion koulussa on ollut erilaista liikuntatoimintaa jo 1940-luvulta lähtien. Ensimmäiset yleisurheilukilpailut järjestettiin 1950-luvun alussa. Harrastetoiminta oli aktiivista ja innostunutta etenkin hiihdossa ja yleisurheilussa. (H. Pöysti, henkilökohtainen tiedonanto 27.1.2006.)

Kehitysvammaisten tilanne on ollut surullinen vielä pitkälle sotien jälkeen. Heitä on syrjitty ja pidetty toisen luokan kansalaisina sekä kylähulluina, jotka hauskuuttivat kyläläisiä. Kehitysvammaisten liikuntatoiminnasta on selkeitä tietoja vasta 1960-luvulta lähtien. Ennen tätä liikunta on ollut enimmäkseen hyötyliikuntaa, kuten marjastusta ja karjanhoitoa. (E. Kangas-Virtanen, henkilökohtainen tiedonanto 18.1.2006.)

Vammaisurheilutoiminta kehittyi 1950-luvulla hitaasti. Monissa muissa Euroopan maissa perustettiin tällöin kansalliset vammaisurheilujärjestöt. Suomessa tämä kehitysvaihe alkoi 1960-luvulla. (Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietintö 1981, 4.) Vammaisurheilun tilanne parani 1950-luvun loppupuolella, kun valtio alkoi tukea enemmän urhei-

lua. Veikkausvoittovarot kasvoivat ja niitä ryhdyttiin jakamaan erityisesti kuntourheilulle. Vammaisjärjestöille tarjoutui ensi kertaa tilaisuus saada valtion tukea urheilutoiminnalleen. (Myllykoski & Vasara 1989, 15.)

4.3 Vammaisurheilun alkuvaiheet maailmalla

Kansainvälisen vammaisurheilun alkuvaiheiden tutkimusten puutteesta johtuen ei varmuudella tiedetä, missä ja milloin vammaisurheilu on järjestelmällisesti alkanut. Tiedetään, että ranskalaiset sotainvalidit perustivat Pariisissa vuonna 1927 Vammaiset Urheilustävät – nimisen seuran. Urheilutoimintaan osallistui eri tavalla vammaisia henkilöitä, jotka voimistelivat, uivat ja miekkailivat. (Laiho 1985, 16.) Ensimmäisen maailmansodan aikana sotilassairaaloissa liikuntaa käytettiin kuntoutuskeinona ja toisen maailmansodan aikaan liike kehittyi kohti kilpailullisempaa urheilua. Tällöin suurin vammairyhmä oli selkäydinvammaiset. (Blomqwist 1986, 7.)

Englanti oli vaikeavammaisten urheilun johtava maa sodan jälkeisessä Euroopassa. Keskeisin henkilö aatteen kehittämässä oli saksalaissyntyinen, mutta Englannissa vaikuttanut Sir Ludwig Guttman (1899–1980). Hän perusti vuonna 1944 Englantiin Stoke Mandevillen selkäydinvammaisten vammaisliikuntakeskuksen, jonka yksi tavoitteista oli saada aikaan kansainvälistä yhteistyötä vammaisliikunnan kentässä. (Koivumäki 1996, 401.) Guttman ideoi alaraajahalvaantuneille erilaisia urheilumuotoja ja kuntoutusohjelmia. Vuonna 1948 Guttman järjesti samanaikaisesti Stoke Mandevillessä vammattomien olympialaisten kanssa pienimuotoiset vammaisurheilukilpailut, jotka laajenivat vuosi vuodelta. Näitä kilpailuja pidetään paralympialaisten edeltäjinä. Ensimmäiset maailmankisat muille vammaisryhmille, halvaantuneille, amputoiduille ja näkövammaisille, pidettiin Stoke Mandevillessä vuonna 1974. (Myllykoski & Vasara 1989, 31.)

OSA II – VAMMAISURHEILUN KEHITYSJAKSOT

5 VAMMAISURHEILUN ORGANISOITUMISVAIHE 1960–1980

1960-luku toi suuria muutoksia vammaisurheilun kenttään. Vammaisurheilu alkoi organisoitua järjestöjen alle, mikä rakensi jatkuvampaa ja laajempaa pohjaa vammaisurheilutoiminnalle. Toiminta laajeni ja järjestöt tekivät tasa-arvotyötä saavuttaakseen paremman aseman liikuntakulttuurissa.

1960-luku merkitsi liikuntakulttuurin kannalta suurta murrosta. Liikunta alettiin nähdä yhteiskunnallisena ilmiönä, jolla oli terveydellisiä, sosiaalisia, kulttuurisia ja muita yhteiskunnallisia vaikutuksia. Yhteiskunnalliseen murrokseen, maaltapakoon ja kaupungistumiseen, sekä vapaa-ajan lisääntymiseen liittyi myös kansalaisten liikuntaharrastuksen lisääntyminen. (Vasara 2004, 412.) 1960-luvun lopussa liikunta alettiin nähdä myös yhteiskunnallisena tasa-arvokysymyksenä. Koettiin, että kaikilla tulee olla mahdollisuudet liikunnan ja urheilun harrastamiseen kykyjensä ja mieltymystensä mukaan. Merkittävänä tekijänä tässä oli Liikuntatieteellisen Seuran järjestämä ensimmäinen erityisliikunnan valtakunnallinen seminaari vuonna 1969. (Vasara 2004, 296.)

Aiemmin mainituista (s.28) Itkosen liikuntakulttuurin kausista kolmas, kilpailullisvalmennuksellinen kausi alkoi 1960-luvulla. Tällöin tiedon ja suunnittelun merkitys korostui liikuntakulttuurissa. Lisäksi urheilukeskeinen liikuntakulttuuri teki tilaa vähitellen moniarvoistuvalla liikunnalla. Tämä näkyi muun muassa kuntoliikuntajärjestöjen perustamisena. (Itkonen 1996, 224–225.) Kuntoliikunnan siivellä liikuntamahdollisuudet avautuivat myös erityisryhmille (Vasara 2004, 257).

Vammaisten ihmisten kansainvälinen yhteiskunnallinen herääminen ajoittui 1960- ja 1970-luvuille. Vammaiset olivat kyllästyneet lääkäreiden sekä muiden ammatti-ihmisten ylivaltaan ja alkoivat vaatia itselleen oikeutta määrätä omasta elämästään. Vammaiset ihmiset vaativat itsenäisyyttä ja autonomiaa, jonka laitosasuminen oli heiltä riistänyt. (Vehmas 2005, 109.)

5.1 Toimintakenttä hahmottuu

Liikuntakulttuurin muutokset näkyivät myös vammaisurheilujärjestöjen perustamisena. Yksi syy vammaisurheilujärjestöjen perustamisen taustalla oli rahoitus. Sama järjestö ei voinut saada toiminta-avustusta kahta eri reittiä. Vammaisjärjestöt saivat valtionavustuksen Raha-automaattiyhdistykseltä, mutta erottaessaan urheilun muusta toiminnasta, avautui mahdollisuus myös veikkausvoittovaroihin. (Myllykoski & Vasara 1989, 17.) Lisäksi oma järjestö oli ainoa tapa saada vammaiset henkilöt liikunnan piiriin, sillä asenteet ja resurssit yleisen liikunnan puolella eivät mahdollistaneet sitä (K. Koivumäki, henkilökohtainen tiedonanto 16.3.2006).

Suurimpien vammaisjärjestöjen menojen painotuksesta näkee selkeästi, että kuntoutustoiminta oli vielä 1970-luvulla hyvin pientä, mutta jo 1990-luvulla panostus oli merkittävää. Esimerkiksi Näkövammaisten Keskusliiton menoista seitsemän prosenttia käytettiin kuntoutukseen vuonna 1970, kun vastaava osuus vuonna 1990 oli 20 prosenttia. Vastaavasti laitosmenot vähenivät ratkaisevasti. (Mähönen 1994, 299.) Vammaisjärjestöjen jäsenmäärät ovat kasvaneet lähes poikkeuksetta 1970-luvusta lähtien. Syitä tähän ovat muun muassa kuntoutus- ja hoitopalvelujen lisääntyminen, paikallisyhdistysten perustaminen sekä yhteiskunnallinen aktiivisuus. (Mähönen 1994, 351.) Vammaisurheilun toiminta 1960- ja 1970-luvuilla oli melko pientä. Harrastajia oli noin 500 ja jopa oma usko vammaisurheiluun ja sen kiinnostavuuteen oli varsin heikkoa. (K. Koivumäki, henkilökohtainen tiedonanto 16.3.2006.)

5.1.1 Vammaisurheilun järjestökenttä laajenee

1960-luvun alku oli merkittävää vammaisurheilun organisoitumisen aikaa. Sotainvalidien Urheiluliitto perustettiin vuonna 1960, Sokeain Keskusliiton liikuntatoimi perustettiin vuonna 1962 ja Suomen Invalidien Urheiluliitto vuonna 1964. (Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietintö 1981, 6.) Sotainvalidien Urheiluliiton perustamisen taustalla olivat lisääntyneet taloudelliset huolet, koska Sotainvalidien Veljesliitolta saatu tuki liikuntatoiminnan kattamiseen ei ollut riittävä. Veljesliitto ei voinut saada urheilutoimintaansa varten veikkausvaroista toiminta-avustusta, koska se sai jo avustusta raha-automaattivaroista. Sotainvalidien Urheiluliiton tehtävänä oli ohjata ja johtaa sotainvalidien urheilutoimintaa ja hankkia toimintavaroja. (Laiho 1975, 50, 59.)

Vammaisurheiluliittojen toiminnan alkuvaiheet eivät sujuneet ongelmitta. Ongelmia muodostui muun muassa mielipide-eroista emojärjestöjen kanssa ja heikosta taloudellisesta tilanteesta. SIU:lla ja sen emojärjestöllä Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusinvalidien Liitolla (vuonna 1972 nimi muutettiin Suomen Invalidiliitoksi) oli erimielisyyksiä muun muassa urheilun toteuttamisesta. SSAL:n näkemys oli, että vammaisten urheilu tulisi olla nimenomaan kuntoliikunta eikä kilpaurheilupainotteista ja toimintaa tulisi suunnata enemmän myös vaikeavammaisille. (Myllykoski & Vasara 1989, 22.) Vaikeavammaisten osallistumiselle oli järjestöjen voimattomuuden ja asenneongelmien lisäksi myös rahallisia esteitä (Myllykoski & Vasara 1989, 31). Vaikeavammaisten määrä kasvoi 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa osaksi liikenneonnettomuuksien myötä. Vähitellen SIU alkoikin järjestää toimintaa vaikeavammaisille. (Myllykoski & Vasara 1989, 25, 32.)

Vaikeavammaisten mukaantulo SIU:n toimintaan 1960-lopussa ja 1970-luvun alussa muutti liittoa merkittävästi. Harrastuspohja laajeni, kiinnostus vammaisurheilua kohtaan lisääntyi, kansainvälinen kilpailutoiminta aktivoitui ja nuoria vammaisia saatiin toimintaan mukaan. Liiton tehtävät lisääntyivät ja lisääntyneen valtionavun turvin liittoon palkattiin vuonna 1974 päätoimiseksi järjestösihteeriksi Pertti Pousi. Samana vuonna liitolle perustettiin pieni toimisto Invalidiliiton tiloihin Mannerheimintielle. (Myllykoski & Vasara 1989, 42.)

Toinen SIU:n alkuvaiheiden ongelmista oli vammaisten saaminen jäseniksi heti vammautumisen jälkeen. Aktiivisia jäseniä oli, mutta nuorten osuus oli vähäinen. Vuonna 1962 tehdyn tutkimuksen mukaan yli puolet jäsenistä liittyi vähintään viiden vuoden kuluttua vammautumisesta jäseniksi ja neljännes liittyi vähintään kymmenen vuoden kuluttua. Tämä oli yksi syy, miksi valtaosa jäsenistä oli ikääntyneitä. Nuoria pyrittiin tavoittelemaan erilaisten kurssien kautta mukaan toimintaan. (Myllykoski & Varis 1989, 20.) Tilanne parantui 1960-luvun lopussa erilaisten kurssien ja kuntoutuslaitosten kanssa tehdyn yhteistyön avulla. Liikunnanopettaja ja itse pyörätuolilla liikkuva Veikko Puputti järjesti vuodesta 1968 lähtien vakuutusyhtiöiden kustantamia kuntoutuskursseja ja työskenteli Käpylän kuntoutuslaitoksessa. Hän koki, että vammaiset innostuivat liikunnasta, jos järjestäjiä vain löytyi.

”Se lähti hurjan suurella innolla. Kaikki nää, siis kaikki, jotka kävivät Käpylän läpi, niin niihin pisti tää sporttikärpänen.” (V. Puputti, henkilökohtainen tiedonanto 2.2.2006.)

Näkövammaisten liikunta- ja urheilutoiminnasta vastasi vuonna 1962 perustettu Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimi. Tämän lisäksi alueyhdistykset olivat aktiivisesti mukana järjestämässä näkövammaisten liikuntaa. (Näkövammaisliikunnan opas 1994, 27.) Aktiivisena kehittäjänä toimivat Arvo Karvinen sekä Viljo Pöllänen. Näkövammaisten urheilutoiminta oli alusta saakka kansainvälistä ja yhteistyö muiden maiden kanssa oli aktiivista. (H. Pöysti, henkilökohtainen tiedonanto 27.1.2006.)

Kehitysvammaisten liikuntatoiminta ei ollut vielä 1960-luvulla organisoitunut minkään järjestön alle. Kehitysvammaliitossa toiminut liikuntajaos (1969–1977) koordinoi toimintaa ja osallistui kilpailuiden palkintojen hankkimiseen, mutta laitosten liikunnanohjaajien aktiivinen toiminta piti kilpailutoimintaa yllä. (SKLU 2001, 7.)

Opetusministeriö asetti 1960-luvun lopulla tavoitteeksi perustaa Suomeen urheilun keskusjärjestön. Siirtymävaiheessa oli määrä ryhmitellä urheilujärjestöt toimintansa luonteen mukaisesti. Vammaisurheilujärjestöjen yhdistämisestä alettiin vakavasti keskustella vuonna 1968. (Myllykoski & Vasara 1989, 29.) Eri vammaisurheilujärjestöillä oli tällöin keskenään vähän yhteistyötä. Vammaisurheilun kattojärjestön perustamisen esteenä olivat vammaisryhmien eroavaisuudet, itsenäisyyden säilyttäminen sekä sidonnaisuus omaan emojärjestöön. (Vasara 1992, 431.)

Suomen vammaisurheilun toimintakentän olennaisia muutoksia 1970-luvulla olivat laajeneminen ja ammatillistuminen. Kansallisiin vammaisurheilujärjestöihin saatiin ensimmäisiä työntekijöitä ja kontaktit muihin maihin lisääntyivät. (Koivumäki 1996, 401.) Vammaisurheilujärjestöt lisäsivät tasaisesti toimintaansa ja laajensivat organisaatioitaan uusiin kaupunkeihin ja paikkakuntiin. (Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietintö 1981, 9.) Vammaisurheilu alkoi näkyä yhteiskunnan yhtenä osana ja siihen alettiin tottua. Tämä vaikutti muun muassa yhteiskunnan esteettömämpään rakentamiseen. (V. Puputti, henkilökohtainen tiedonanto 2.2.2006.)

5.1.2 Kilpailijat ja harrastajat kohtaavat urheilupäivillä

1960- ja 1970-luvuilla kilpa- ja harrasteliikunnan välillä ei ollut selvää eroa, vaan kaikki kilpailivat yhdessä urheilupäivillä. Osallistujamäärät olivat suuria ja innostus valtavaa. Kilpailut järjestettiin talkoovoimin ja yhteisöllisyyden tuoma vertaistuki korostui erityisesti alkuvaiheissa. Illanvietot olivat jopa kilpailuita tärkeämpiä tapahtumia. (V. Puputti, henkilökohtainen tiedonanto 2.2.2006 & P. Pousi, henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2006.) Liikuntavammaisten suosituimpia kilpailulajeja 1960-luvulla olivat talviurheilupäivillä kilpailtava hiihto sekä kesäurheilupäivillä uinti ja ilma-aseammunta. Lisäksi pyörätuolissa istuvat urheilijat kilpailivat linkopallonheitossa. Yleisurheilulajeja olivat juoksu, pituus, korkeus, ratakävely ja sekaviestit. Naiset kilpailivat vauhdittomassa pituudessa, 60 metrin juoksussa ja viestijoukkueessa. Vaikeavammaisten ensimmäinen laji oli pulkkahiihto (Myllykoski & Vasara 1989, 23–24, 32.)

1960-luvun loppupuolella vammaisurheilu alkoi erikoistua ja ammattimaistua. Ennätysten tilastointi vuodesta 1969 alkaen oli tästä yksi esimerkki. SIU:n koordinoima laji-valmennus aloitettiin vuonna 1974 jousiammunnassa, uinnissa, istumalentopallossa ja pyörätuolikoripallossa. 1970-luvun alussa SIU:n kilpailuohjelmaa muutettiin lähemmäksi vammattomien urheilua. Uusia lajeja olivat pöytätennis, penkki-punnerrus ja istumalentopallo. Näissä lajeissa kilpailtiin vuodesta 1970 alkaen palloilu- ja voimailupäivillä. Pyörätuolikeihäänheitto tuli yleisurheilulajeihin mukaan myös vuonna 1970. Naisten lajeihin lisättiin kuulantöytä ja vauhditon pituus muutettiin vauhdilliseksi. 1970-luvun lopussa boccia rantautui Suomeen ja saavutti heti suuren suosion. (Myllykoski & Vasara 1989, 41, 38–39.)

Jo 1970-luvulla vammaisten keskuudessa puhuttiin vammaisurheilun perustan unohtamisesta. Kunnan kohentamisen ja kuntoutuksen sijasta panostettiin tuloslähtöiseen eliittiturheiluun. Vammaisurheilua ei pidetty sen pehmeämpänä tai leikkisämpänä kuin muutaakaan urheilua. SIU sai kritiikkiä osakseen vammaisten kuntosurheilun unohtamisesta. Se piti kuntosurheilun järjestämistä vaativampana, koska se oli oma-aloitteisempaa sekä vaati jatkuvaa tiedon jakoa ja koulutusta. (Myllykoski & Vasara 1989, 46–47.)

KUVA 2. Rauno Sauro oli aktiivinen vammaisurheilijoiden testausjärjestelmän kehittäjä. Kuva on 1970-luvun lopusta (SIU:n kuva-arkisto).

Näkövammaisten keskuudessa suosituimmat lajit alkuvaiheessa olivat hiihto, uinti ja yleisurheilu. Näissä kaikissa lajeissa SM-kilpailut alkoivat 1960-luvun alkupuolella. Samanaikaisesti näkövammaiset urheilijat aloittivat myös kansainvälisen kilpailutoiminnan osallistumalla Pohjoismaiden välisiin kilpailuihin vuosittain 1960-luvun alusta lähtien. (H. Pöysti, henkilökohtainen tiedonanto 27.1.2006.) 1970-luvun alkupuolella SM-kilpailuihin osallistui noin 200 urheilijaa. Vuonna 1974 luokiteltuja urheilijoita oli 109, joista 31 oli naisia. Näkövammaisten kuntoliikuntamuodoista, kävelystä ja hiihdosta, käytettiin alkuvaiheissa muotoja pistekävely ja – hiihto. (NKL toimintakertomukset 1971–1974.) Vuonna 1946 sotasokeitten kuntoutusmuodoksi kehitetty maalipallo rantautui Suomeen vuonna 1961 ja ensimmäinen turnaus järjestettiin vuonna 1971. (H. Pöysti, henkilökohtainen tiedonanto 27.1.2006.)

Kehitysvammaisten kilpailutoiminta alkoi Suomessa tiedostetummin 1960-luvun lopussa lajeinaan hiihto ja yleisurheilu (Erityisliikunta 1990-luvulla 1991, 83). Vuonna 1968 järjestettiin ensimmäiset kehitysvammaisten hiihtokilpailut. Perinne jatkui vuosittaisena tapahtumana, johon otti osaa satoja kehitysvammaisia urheilijoita eri puolilta Suomea. Vuonna 1972 alkoivat vuosittaiset yleisurheilukilpailut. Kilpailuiden järjestelyistä vastasivat pääasiassa laitosten liikunnanohjaajat urheiluseurojen avustuksella. Yleisurhei-

lukilpailuissa lajeina olivat eripituiset juoksumatkat, pituushyppy ja pallonheitto. (SKLU 2001, 7.)

5.1.3 Kärripoikien olympialaiset

Vuoteen 1960 asti jotkut vammaiset kilpailivat vammattomien olympialaisissa. Luonnollista oli, että vain pienellä osalla vammaisista oli mahdollisuuksia menestyä vammattomien kanssa samoissa kilpailuissa. 1960-luvulla riittävän moneen maahan oli perustettu vammaisten urheilujärjestöjä ja kokemuksia vammaisurheilun kansainvälisten tapahtumien järjestämisestä. Useita vuosia kestänyt vammaisliikunnan kehittämistyö saavutti yhden tavoitteen, kun vuonna 1960 järjestettiin Roomassa ensimmäiset olympialaisia vastaavat vammaisurheilukilpailut. Vammaisten olympialaisten pyrkimyksenä oli osoittaa julkisesti vammaisten urheilullisia huippusuorituksia olympialiikkeen ihanteiden pohjalta. (Koivumäki 1996, 399.)

Kahdet ensimmäiset paralympialaiset, vuonna 1960 Roomassa ja 1964 Tokiossa, pidettiin samalla paikkakunnalla kuin olympialaisetkin. Tämän jälkeen kahdenkymmenen vuoden ajan paralympialaiset ja olympialaiset järjestettiin eri paikkakunnilla, kunnes vuodesta 1988 palattiin alkuperäiseen periaatteeseen. (Koivumäki 1996, 401.) Syynä paralympialaisten järjestämiseen eri paikkakunnalla olympialaisten kanssa oli olympiajärjestäjien puuttuva kyky tai halu tuottaa myös vammaisten kisat. Tähän vaikutti myös vammaisurheiluliikkeen silloinen riittämätön painoarvo. (K. Koivumäki, henkilökohtainen tiedonanto 2.12.2005).

Ensimmäisiin vammaisten olympialaisia vastaaviin kilpailuihin Roomassa osallistui 23 maasta 400 kilpailijaa, jotka kilpailivat kahdeksassa lajissa. Lajit olivat jousiammunta, yleisurheilu, uinti, pöytätennis, koripallo, miekkailu, tikanheitto ja snooker. (IPC 2006c.) Suomesta Rooman kilpailuihin osallistui kolme kilpailijaa saavuttaen yhden mitalin. Pohjoismaisia osallistujia oli satakunta, saman verran kuin Yhdysvalloista yksinään. (Myllykoski & Vasara 1989, 37.) 1960-luvulla vammaisurheilun kesäkisoissa osallistujamaita oli 20–30. 1970-luvulla kesäkisoihin otti osaa 40–50 valtiota ja talvikisoihin noin 20 (taulukko 2). Kilpailulajeja oli näihin aikoihin paralympialaisissa kymmenkunta. Yleisurheilussa lajien määrä kasvoi alun viidestä lajista lähes kolmeen-

kymmeneen lajiin 1970-luvun loppuun mennessä. Ensimmäisissä talvikisoissa vuonna 1976 kilpailtiin alppi- ja murtomaahiihdossa. (IPC 2006c.)

TAULUKKO 2. Kesäparalympialaiset 1960–1980 (IPC 2006c & Suomen Paralympiakomitea 2006)

Kisat	Kisakaupunki	Maat	Urheilijoita	Suomalaisia	Suomalaisen mitalit	Mitalitilaston sijoitus	Lajien määrä
1960	Rooma, Italia	23	400	3	1	16.	8
1964	Tokio, Japani	22	375	-	-	-	9
1968	Tel Aviv, Israel	29	750	1	0	?	10
1972	Heidelberg, Länsi-Saksa	44	1000	19	4	28.	10
1976	Toronto, Kanada	39	1657	38	50	11.	13
1980	Arneheim, Hollanti	42	1973	61	33	17.	12

Liikuntavammaisten kansainvälinen kilpailutoiminta alkoi kiristyä 1970-luvun loppupuolella. Sitä ennen kilpailut olivat ”jokainen voittaa” – henkisiä. Kansainvälinen vammaisurheilutoiminta vakiintui ja kilpailutoiminta laajeni merkittävästi. Kansainväliset vammaisurheilujärjestöt totesivat, että alan kansainvälistä toimintaa täytyy kiinteyttää, jotta laajenevia kilpailuja pystytään toteuttamaan.

Vuoteen 1976 asti paralympialaisissa kilpailivat ainoastaan selkäydinvammaiset urheilijat. Näkövammaiset ja amputoidut urheilijat tulivat kilpailuihin mukaan vuonna 1976 Torontossa, jolloin osanottajamaiden määrä kaksinkertaistui eli nousi yli neljäänkymmeneen valtioon. Arnheimissä vuonna 1980 mukaan tulivat CP-vammaiset urheilijat ja Atlantassa 1996 kehitysvammaiset urheilijat. Vuonna 1976 aloitettiin talviparalympialaisten järjestäminen. Talviparalympialaisia järjestettiin vuoteen 1992 asti samana vuonna kesäparalympialaisten kanssa. Vuoden 1994 talviparalympialaiset Lillehammerissa olivat ensimmäiset talvikisat, jotka järjestettiin olympialaisten kanssa samalla

paikkakunnalla samana vuonna. Tällöin kehitysvammaisten hiihto oli näytöslajina. (Koivumäki 1996, 401.)

Suomi osallistui 1960-luvun kisoihin muutaman urheilijan voimin, mutta vuoden 1972 kisoista lähtien joukkueen koko alkoi kasvaa merkittävästi. Suomen menestyminen kisoissa alkoi 1970-luvun loppupuolella. Vuonna 1976 Torontossa Suomi saavutti kesäkisoissa 50 mitalia, kun edellisissä kesäkisoissa mitaleja kertyi 4. Ensimmäisissä talvikisoissa Suomi saavutti 22 mitalia. (Suomen Paralympiakomitea 2006 & IPC 2006c.) Suomen vahvimmat lajit paralympialaisissa olivat kesälajeista yleisurheilu, jousiammunta, uinti ja pöytätennis (Myllykoski & Vasara 1989, 50). Talvilajeista suomalaiset pärjäsivät hiihdossa. Tämän aikakauden parhaimpiin vammaisurheilijoihin kuului pyörätuoliluokassa kilpaillut Tauno Valkama. Hän on myös Suomen ensimmäinen kultamitalimies vuoden 1960 kilpailuista, jolloin hän voitti 50 metrin vapaauintin. Vammaisten kansainvälisellä kilpailutoiminnalla on ollut suuri merkitys koko erityisryhmien liikunnan kehittymiselle, koska toiminta ja menestys ovat tuoneet mukanaan julkisuutta. (Eri-tyisryhmien liikunta 2000-toimikunnan mietintö 1996, 34.)

Kuva 3. Näkövammaisten naisten kävelykilpailu 1980-luvun alusta (SIU:n kuva-arkisto).

Vuonna 1961 perustettiin kansainvälinen vammaisurheilun työryhmä, johon kuului Suomesta Johannes Reitamo. Työryhmän eräs tavoite oli valmistella kansainvälisen vammaisurheiluliiton perustamista. Vuonna 1964 kehittämistyön tuloksena perustettiin Kansainvälinen Vammaisurheiluliitto, International Sports Organisation of the Disabled

(ISOD). Liiton tehtävänä oli toimia eri maiden vammaisurheiluliittojen yhdyssiteenä sekä edistää vammaisurheilutoimintaa järjestämällä kansainvälisiä kilpailuja, seminaareja ja kokouksia. Suomen panos varsinkin kilpailutoiminnan kehittämiseen oli merkittävä. (Laiho 1985, 22.)

Kehitysvammaisten Special Olympics liike sai alkunsa vuonna 1962 presidentti Kennedyn sisaren Eunice Kennedy Shriverin järjestämistä ”Shiver leireistä”. Leireillä Shriver kehitti kehitysvammaisille lapsille ja nuorille suunnatun liikunta- ja urheiluohjelman. (DePauw & Gavron 2005, 25.) Special Olympics -aatteen tavoitteena on antaa kehitysvammaisille henkilöille mahdollisuus tulla hyväksytyksi ja arvostetuksi yhteiskunnan jäseneksi. Aate uskoo, että kehitysvammainen henkilö kehittyy fyysisellä, henkisellä ja sosiaalisella tasolla osallistuessaan harjoitteluihin ja kilpailuihin. Aate korostaakin osallistumisen tärkeyttä. (SKLU 2006.)

Ensimmäiset kansainväliset Special Olympics -kisat järjestettiin USA:ssa kesällä 1968. 1000 urheilijaa USA:sta ja Kanadasta kilpailivat kolmessa lajissa: yleisurheilussa, hallikiekossa (*floor hockey*) ja uinnissa. Osallistujamäärät kasvoivat tasaisesti ja 1970-luvun puolivälissä kilpailuihin osallistui urheilijoita myös Pohjois-Amerikan ulkopuolelta. Ensimmäiset Special Olympics talvikisat järjestettiin vuonna 1977 Coloradossa. 1990-luvun loppuun asti Special Olympics-kisat järjestettiin USA:ssa. (DePauw & Gavron 2005, 100–101.)

Paralympialaisten ja muiden kansainvälisten vammaisurheilukilpailuiden tuloksia pystyi vertaamaan lähes suoraan valtioiden yhteiskunnalliseen ja kansantaloudelliseen tilanteeseen. Maan taloudellinen tila takasi vammaisille paremmat harrastusmahdollisuudet ja sitä kautta paremmat menestysmahdollisuudet kansainvälisissä kilpailuissa. (Koivumäki 1996, 401.)

5.2 Valtio turvaa vammaisurheilun kehityksen

Valtio pyrki 1960-luvulla saamaan urheilun vastaamaan paremmin muuttuneen yhteiskunnan tarpeita. Tämä tarkoitti ennen kaikkea kansanterveystyöhön panostamista ja kuntourheilun tukemista. Tämä johti usean kuntourheilujärjestön perustamiseen 1960-luvun alussa (Kansanurheilun Keskusliitto 1961, Suomen Kuntourheiluliitto 1961, Kun-

toliikunnan Keskusliitto 1964, Konditionfrämjandet 1966). Vammaisurheilun tukeminen sopi myös hyvin valtion liikuntapolitiikkaan. Vammaisurheilu palveli kuntoutusta ja saattoi sitä kautta vähentää kustannuksia sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla. (Myllykoski & Vasara 1989, 17.)

Liikunnan ja urheilun osuutta veikkausvoittovaroista vähennettiin vuodesta 1954 lähtien joka vuosi, mutta vuonna 1971 aloitettu Lotto-toiminta mullisti Veikkauksen liiketoiminnan. (Liikunnan ja urheilun tarina, 13 & Vasara 1992, 379.) Vaikka prosenttiosuus väheni, niin urheilun määrällinen osuus kasvoi reilusti. Eri puolille maata syntyi urheilupistoja ja – taloja, urheilu- ja uimahalleja, maaumaloita, keilaratoja ja muutama suurmäki. (Wuolio 1982, 157.) Loton vaikutuksen näkee myös SIU:n valtionavustuksen jyrkästä kasvusta vuodesta 1971 vuoteen 1972 (kuvio 3). Valtionapu kasvoi 16 000 markasta (18 000 euroa²) 40 000 markkaan (41 800 euroon). (Opetusministeriön arkistolähteet.)

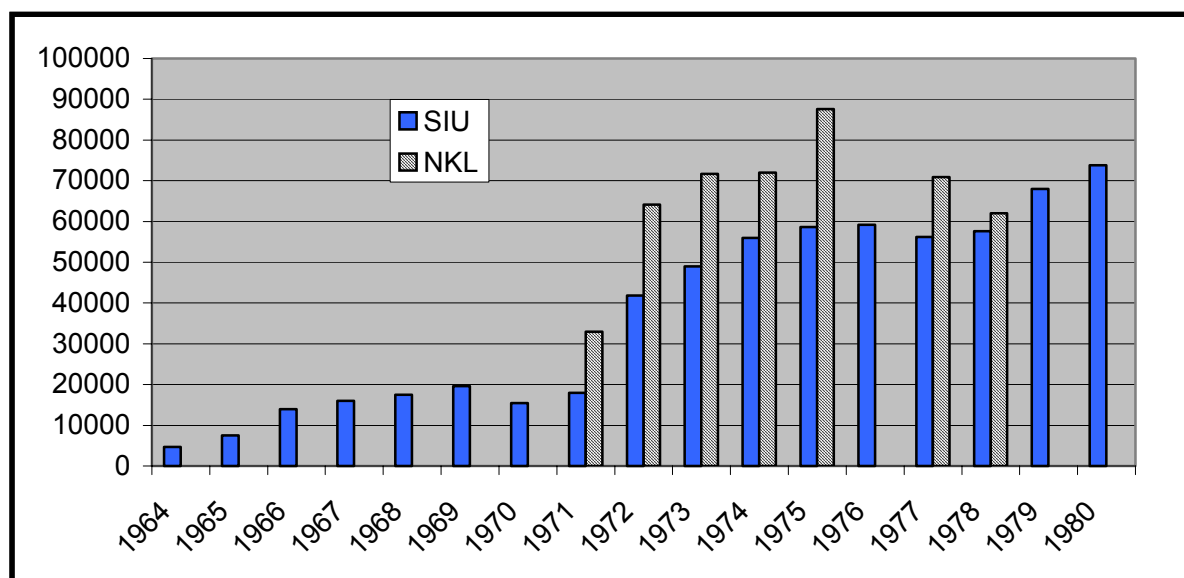
Suomen Kuurojen Urheiluliitto alkoi saada valtiontukea ensimmäisenä vammaisurheilujärjestönä. Sen avustussumma pysyi vakaana 1950-luvulta alkaen. Kun kolme uutta vammaisurheilujärjestöä perustettiin vuosina 1960–1964, valtionapu kasvoi vastaavasti, eivätkä järjestöt syöneet toistensa osuuksia. Suhteessa urheilun keskusjärjestöjen tukeen vammaisurheilujärjestöjen tuki oli kuitenkin hyvin alhainen. Vuonna 1969 vammaisurheilujärjestöt saivat yhteensä 70 000 markkaa (86 000 euroa), kun viisi suurta urheiluliittoa saivat samana vuonna lähes seitsemän miljoonaa markkaa (8 600 000 euroa) valtiontukea. (Myllykoski & Vasara 1989, 30.)

Suomen Invalidien Urheiluliitto pääsi valtionavustuksen piiriin vuonna 1964, kun se erottautui itsenäiseksi järjestöksi Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusinvalidien Liitosta. Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimi pääsi pitkien neuvotteluiden jälkeen urheilujärjestönä valtionavun piiriin, vaikka ei erottautunut emojärjestöstään (H. Pöysti, henkilökohtainen tiedonanto 27.1.2006). Alkuvaiheissa Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimen tuet olivat suurempia kuin Suomen Invalidien Urheiluliiton tuet. 1980-

² Olen muuttanut summat vastaamaan vuoden 2004 rahan arvoa. Markan arvomuutos 1960-luvun alussa aiheutuu siitä, että vuonna 1963 vanha markka korvattiin uudella markalla, jolloin yksi markka vastasi 100 vanhaa markkaa.

luvun taitteessa tuet lähenivät toisiaan, kun SIU:n toiminta alkoi kasvaa ja jäsenistö laajeni.

Valtion tuki oli vammaisurheilujärjestöille korostuneen tärkeä, sillä kunnat eivät juuri osallistuneet vammaisurheilun rahoitukseen. Yleisen liikuntarahoituksen kannalta kunnat olivat sitä vastoin huomattavasti valtiota tärkeämpi rahoituslähde. (Vasara 1992, 381.) Vuosien 1960–1970 välisenä aikana jaetut tuet vammaisurheilujärjestöille olivat kuitenkin varsin pieniä ja tuen nousu oli vuosittain keskimäärin 1000 markkaa. Muutama kerran armeija kuljetti liikuntavammaisten joukkueen Stoke Mandevillen kisoihin ja varusteet lainattiin järjestöiltä. Omavastuuosuudet olivat tähän aikaan suuria. (V. Puppiti, henkilökohtainen tiedonanto 1.2.2006.)

KUVIO 3. SIU:n ja NKL:n liikuntatoimen valtion järjestöavustukset 1964–1980. Rahan arvo on muutettu vastaamaan vuoden 2004 arvoa. NKL sai valtionapua vuodesta 1962 lähtien, mutta joka vuoden avustumääriä ei löytynyt.

5.3 Vammaista urheilijaa pidetään kummajaisena

1960-luvulla tapahtuneet yhteiskunnan ja liikuntakulttuurin kehityspiirteet vaikuttivat myös vammaisten liikuntaharrastustoiminnan asemaan ja arvostuksen nousuun. Yhteiskunnallisessa keskustelussa nousi tasa-arvon kehittäminen voimakkaasti esille ja asenteet vammaisuutta kohtaan alkoivat muuttua. Vammaisuus alettiin nähdä yksilön ja yh-

teiskunnan aiheuttamien rajoitusten ja esteiden välisenä suhteena tai ristiriitana. (Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietintö 1981, 4 - 5.) Teollistuminen ja kaupungistuminen lisäsivät ihmisten aikaa ja tarvetta liikunnan harrastamiseen. Vammaisena oli monesta syystä helpompaa asua kaupungissa kuin maalla. Kaupungissa tapasi useammin kaltaisiaan, etäisyydet olivat lyhyempiä ja työ tai opiskelupaikan saaminen helpompaa. Nämä elämää helpottavat seikat koskivat tosin ainoastaan lievästi vammaisia ihmisiä. Vaikeavammaiset pysyivät edelleen omaisten luona tai laitoksissa. (Myllykoski & Vasara 1989, 16.)

Olosuhteet ja edellytyksen vammaisten urheilutoimintaan alkoivat vähitellen parantua 1960-luvulta lähtien. Tämä johtui osittain kuntoliikunnan suosimisesta. Liikuntarakentamisessa keskityttiin erityisesti uimahallien rakentamiseen. Kun 1950-luvulla halleja oli kymmenkunta, niin 1970-luvulla niiden määrä oli noussut lähes kuuteenkymmeneen. (Myllykoski & Vasara 1989, 32.) Sotasokeille valmistui vuonna 1960 loma- ja kuntoutuskoti, jonka yhteyteen rakennettiin urheilukenttä ja vuonna 1965 valmistui kuntohalli. (Laiho 1975, 332.) Apuvälineistön kehittäminen oli 1960-luvun alussa hyvin alkeellisella tasolla. Erityisesti urheilua varten suunniteltuja pyörätuoleja ei ollut, vaan kaikki oli omatoimisuuden ja kekseliäisyyden varassa. Pyörätuolit olivat raskastekoisia ja niissä oli paljon ylimääräistä painolastia. Pyörätuoliurheilusta muodostui suuri tekijä vammaisten apuvälinekehittämisessä ja pikku hiljaa tuolit kevenivät (kuva 12, s. 86). (Myllykoski & Vasara 1989, 32.)

Sotainvalidien Veljesliiton urheilujaoston puheenjohtajaksi vuonna 1964 valittu Reino Piirto kuvailee vammaisurheilun alkuvaiheiden kehitystä seuraavasti:

”Sotavammaisten urheiluhistoria ei toiminnaltaan ole kovin pitkä, mutta se on ollut tuloksellinen ja tarpeellinen. Ilman sotiakin se on osoittanut tarpeellisuutensa kunnan ja liikunnan välttämättömänä harrastuksena, elämään kuuluvana jokapäiväisenä asiana. Aikaisempien vuosien vammaisurheilun sietämisestä on siirrytty sen suosimiseen.”
(Laihon 1985, 23 mukaan Piirto 1985.)

Vaikka olosuhteet vammaisurheilun toteuttamiseen paranivat, yhteiskunnan suhtautuminen oli edelleen ennakkoluuloista. 1960-luvun alussa ei ollut ajateltavissa vammaisurheilun yhdistämistä muuhun urheiluun. Suuri yleisö ja monet vammaisetkin pitivät ”vammainen urheilijaa” ristiriitaisena sanaparina ja kummajaisena, johon oli hankala

suhtautua. Vammaisurheilua pidettiin 1970-luvulla kuntoutuksena ja hyväntekeväisyytenä. Omissa porukoissa oleminen oli vammaisille ja vammattomille helppo ja turvallinen ratkaisu. Vammaiset olivat yhteiskunnallisen toiminnan saava osapuoli, eivät niinkään oikeuksiaan aggressiivisesti ajava eturyhmä. Tämä johtui suureksi osaksi sotien jälkeen muodostuneesta holhoavasta vammaispolitiikasta. (Myllykoski & Vasara 1989, 16 & P. Pousi, henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2006.)

1960- ja 1970-luvulla vammaisten liikunnan ja kilpailemisen vastustajat perustelivat mielipidettään sillä, että vammaisen joutuu loukkaantumiselle alttiiksi kilpailuissa ja vammaisten kilpailusuoritukset ovat epäesteettisiä (Laiho 1975, 367). Vammaisurheilua ei käsitelty juuri ollenkaan valtakunnallisissa tiedotusvälineissä 1960- ja 1970-luvuilla. Vammaisten olympialaisten aikana oli muutamia pieniä juttuja Helsingin Sanomissa. Paikallislehdet olivat valtakunnallisia lehtiä rohkeampia kirjoittamaan vammaisurheilusta ja oman paikkakunnan sankareista. Vasta vuoden 1980 Arnheimin kisojen suomalaismenestys nosti vammaisurheilun asemaa mediassa. (Myllykoski & Vasara 1989, 52.)

Vammaisurheilun aseman parantumisesta huolimatta vuosina 1976–1979 toteutettu tutkimus kolmen kunnan erityisliikunnan toteuttamisesta toi esiin vammaisurheilukentän monia vaikeuksia. Integrointi vammattomien urheiluun ei onnistunut, koska vammaisten heterogeenisuus ja tasoerot turhauttivat varsinkin nuoria. Kehittyvästä liikuntarakentamisesta huolimatta valtaosa liikuntatiloista ei soveltunut vammaisten käyttöön, liikunta-alan työntekijät eivät olleet tietoisia vammaisten liikuntaan liittyvistä seikoista ja toiminnan kehittäminen oli puutteellista vähäisen julkisen tuen vuoksi. (Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietintö 1981, 9.)

Vammaisliikuntaa alettiin tutkia 1970-luvulla, jolloin tehtiin yhteensä kymmenkunta vammaisten liikuntaa koskettavaa tutkimusta. Keskeisempiä keskustelun käynnistäjiä vammaisliikunnan asemasta oli Liikuntatieteellinen Seura, joka vuoden 1973 periaateohjelmassaan vaatii liikuntaan oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa. Seura järjesti kaksi erityisliikunnan seminaaria vuosina 1973 ja 1974. Seminaariraporteista kävi ilmi, että vammaisliikunta oli alkutekijöissä kunnissa johtuen epäselvästä tehtäväjaosta viranomaisten välillä ja rahoituksen puutteesta. Vammaisurheilujärjestöjä kritisoitiin vastaa-

vasti tiedottamisen puutteellisuudesta, kilpaurheilun suosimisesta ja kaupunkikeskeisyydestä. (Myllykoski & Vasara 1989, 54.)

6 VAKIINTUMISVAIHE KOHTI PARALYMPIATOIMINTAA 1980–1994

Vammaisurheilu organisoitui Suomessa 1960- ja 1970-lukujen aikana. 1980-luvulla liikuntalaki toi vammaisurheilulle tasa-arvoisemman aseman liikuntakulttuurissa. Rahoituksen merkittävä lisääntyminen mahdollisti toiminnan laajenemisen. Lisäksi yleisen liikuntakulttuurin murros avasi ovia erilaisille liikkujille ja liikuntatavoille.

Liikuntakulttuurin murrosta kuvaa Hannu Itkosen liikunnan organisoitumiskausista (1996) viimeinen, eriytyneen toiminnan kausi, joka alkoi 1980-luvulla. Kaudelle tyypillistä on erilaisten liikuntamallien ja – kulttuureiden syntyminen liikunnan sisällä. Perinteinen liikunta- ja urheiluharrastaminen oli menettänyt vetovoimaansa ja seurat olivat menettäneet harrastajia. Toisaalta taas uudet ihmisryhmät ovat löytäneet liikunnan ja elämäntyyllilliset valinnat ovat korostuneet. (Itkonen 1996, 227–228.) Mediallistumisen, markkinallistumisen ja tuotteistamisen seurauksena urheilusta on tullut yhä enemmän taloutta ja vastaavasti paikallisuus sekä kansallisuus ovat menettäneen merkitystään. (Itkonen & Sänkiaho 2000, 201.)

1990-luvun alussa tapahtui sekä yhteiskunnassa että liikuntakulttuurissa merkittäviä muutoksia, jotka osittain liittyivät yhteen. Suomi ajautui kansalliseen talouslamaan ja työttömyyteen. Urheilun puolella siirryttiin puolestaan vuonna 1993 neljästä keskusjärjestöstä yhteen, kun Suomen Liikunta ja Urheilu ry (SLU) perustettiin. (Vasara 2004, 413.) 1990-luku oli vammaisurheilun uudistuksen aikaa. Nopea yhteiskunnan murros tarjosi vammaisurheilulle mahdollisuuden saavuttaa vakaampi asema urheiluliikkeen sisällä. Koko liikuntasektorin ja ajattelutavan laajeneminen tukee ajatusta, että liikunta kuuluu kaikille. (Itkonen & Sänkiaho 2000, 201.) 1990-luvulla vammaisurheilu alettiin yhdistää enemmän urheiluun kuin vammaisuuteen. Vammaisurheilun järjestäytyminen seuratoiminnaksi ei tuntunut onnistuvan kuitenkaan kuin kuulovammaisten puolella. (Lindberg 1991, 28–29.)

6.1 Toiminta monipuolistuu ja kasvaa

1980-luvun alussa Suomessa toimi neljä vammaisurheilujärjestöä (taulukko 3): Suomen Invalidien Urheiluliitto, Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimi, Suomen Kuurojen Urheiluliitto ja Sotainvalidien Urheiluliitto. Vuonna 1980 aktiivisesti liikuntatoimintaan

osallistuvia oli noin 10 000. (Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietintö 1981, 44.) 1980-luvun lopussa järjestökenttä kasvoi, kun Kehitysvammaliitto ja Kehitysvammaisten Liikuntaliitto pääsivät valtion liikuntatukien piiriin. Vammaisurheilujärjestöt liittyivät edelleen kiinteästi omaan vammaisjärjestöön, joita pidettiin vammaisurheilujärjestöjen emojärjestöinä. 1980-luvun lopussa vammaisurheilujärjestöihin kuului arviolta 160 000 – 170 000 henkilöjäsentä. (Lindberg 1991, 28–29.)

TAULUKKO 3. Suomen vammaisurheilujärjestöt vuonna 1980 (Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietintö 1981, liite 5).

Järjestö	Jäsenmäärä	Työntekijöitä	Yhdistyksiä
Suomen Invalidien Urheiluliitto	45 000	1+1 osa-aikainen	105
Sotainvalidien Urheiluliitto	42 000	2 osa-aikaista	18
Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimi	4300	1	11
Suomen Kuurojen Urheiluliitto	1000	1+1 osa-aikainen	13

6.1.1 Liikuntalaki vahvistaa vammaisurheilun asemaa

Valtioneuvosto asetti vuonna 1974 liikuntalakikomitean, jonka tehtävänä oli selvittää periaatteet, joihin urheilun ja liikuntakasvatuksen valtionapujärjestelmä pohjautuisi. Komitean mietinnössä oli kolme päätavoitetta: väestön liikuntatottumuksien kehittäminen, riittävien liikuntamahdollisuuksia luominen ja kansojen välisen yhteisymmärryksen sekä rauhan edistäminen liikuntapoliittisin toimenpitein. Esitys liikuntalaiksi jätettiin eduskuntaan syksyllä 1979, se hyväksyttiin saman vuoden joulukuussa ja laki astui voimaan vuoden 1980 alusta. (Vasara 1992, 372.) Tammikuussa 1980 voimaantullut liikuntalaki vahvisti liikunnan asemaa yhteiskunnassa ja antoi kehykset liikunnan tukemiseen turvaamalla liikunnan rahoituksen sekä saattamalla urheiluseurat valtionavustuksen piiriin. (Vasara 2004, 267, 282.)

Liikuntalain tarkoituksena on toisaalta liikunnan ja liikuntatoiminnan edistäminen ja toisaalta väestön hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn parantaminen liikunnan avulla. Lisäksi lain tarkoituksena on liikunnan avulla edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta. (Aaltonen 2004, 19.) Liikuntalaki olikin merkittävä käännekohta erityisryhmien liikunnalle erityisesti kuntien osalta. Lailla tehtiin kuntien liikuntalautakunnat pakollisiksi ja samalla ne korvasivat aiemmat urheilulautakunnat. Liikuntalautakunta sai lain ja sitä seuranneiden asetusten myötä järjestää tarvittaessa liikuntapalveluita seurojen palveluiden ulkopuolella jääville kansalaisille, joihin erityisryhmät kuuluivat. (Vasara 1993, 430 & Myllykoski & Vasara 1989, 55.)

1980-luvulla järjestöllisessä toiminnassa tapahtui laajenemista ja eriytymistä. Liikuntalain turvin opetusministeriö alkuunpani vuonna 1980 Eino Heikkisen johdolla erityisryhmien liikuntatoimikunnan ja ensimmäinen erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietintö valmistui seuraavana vuonna (Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietintö 1981). Toimikunta haastatteli asiantuntijoita ja pyrki kartoittamaan erityisliikunnan nykytilaa. Mietinnön suositus oli, että yli 10 000 asukkaan kunnat palkkaavat liikunnanohjaajan vastaamaan erityisliikunnan aloittamisesta ja kehittämisestä kunnassa. (Myllykoski & Vasara 1989, 55.)

Mietinnöllä on ollut suuri vaikutus erityisryhmien liikunnan kehittymiseen ja sen aseman vakiinnuttamiseen. Mietinnön perusteella ryhdyttiin valmistelemaan liikuntalakiin muutosta, jossa yhtenä osana oli erityisliikunnanohjaajan nimikkeen käyttöönotto kunnissa. (Koivumäki 2004, 22.) Eduskunnan muutettua lakia vuonna 1983 erityisryhmien liikunnan palkkamenoihin myönnettiin valtionapua ja ensimmäiset erityisliikunnanohjaajavirat perustettiin. Vuoteen 1986 mennessä 51 kunnassa oli päätoiminen erityisryhmien liikunnanohjaaja. Joissain kunnissa vanhat ongelmat tilojen ja rahoituksen kanssa kuitenkin jatkuivat. (Myllykoski & Vasara 1989, 55.)

Ensimmäistä liikuntalakia muutettiin yhteensä kahdeksan kertaa vuosina 1983, 1987, 1991 ja 1993. Merkittävimmät muutokset koskivat kuntien valtionosuusjärjestelmää vuoden 1993 alusta. (Aaltonen 2004, 19.) Tämä osoittautui ongelmalliseksi erityisryhmien liikunnan kannalta, koska kunnille ei ole tämän jälkeen selvennetty liikuntalain sovellutuksia erityisryhmien liikunnan osalta (Komiteanmietintö 1996, 104). Erityisryhmien liikunnalle kaksi muuta merkittävää lakia ovat vammaispalvelulaki (380/87)

sekä maankäyttö – ja rakennuslaki (132/99). Vammaispalvelulaki säättää esimerkiksi kuljetus- ja avustajapalvelun resursseja sekä apuvälineiden korvausperusteet. Koska liikunnan apuvälineet ovat varsin kalliita ja henkilökohtaisia, kuntien ja kuntoutuspäätöksiä tekevien organisaatioiden on vaikea tulkita, mitkä apuvälineet kuuluvat korvausten piiriin. Maankäyttö- ja rakennuslaki puolestaan sisältää säännökset julkisten tilojen liikumisesteettömyydestä. (Koivumäki 2004, 183–184.)

Erityisliikunnan arvostuksen nousu liikuntakulttuurissa näkyi myös siinä, että erilaisia toimikuntia perustettiin ja vuodesta 1986 alettiin pitää erityisliikunnan neuvottelupäiviä. Tapahtuma on uusiutunut joka neljäs vuosi, jolloin on suoritettu myös alalla tapahtuneen kehityksen arviointia. (Vasara 2004, 300.) 1980-luvun alusta lähtien opetusministeriössä on toiminut useita erityisliikunnan alueen komiteoita, toimikuntia ja työryhmiä ja vuodesta 1988 lähtien pysyvä erityisliikunnan asiantuntijaelin. Kyseisillä ryhmillä on ollut tiivistä yhteistyötä alan muihin organisaatioihin kuten kuntiin, vammais- ja erityisliikunnanjärjestöihin, sosiaali- ja terveystoimen hallinnonalaan sekä oppilaitoksiin ja kansainvälisiin erityisliikuntaorganisaatioihin. (Luona-Helminen & Samstén 2004, 139.)

Vammaisurheilun sisäinen yhteistyö kehittyi, kun vuonna 1987 perustettu Vammaisurheilujärjestöjen Yhteistyötoimikunta (VYT) tiivisti toimintaansa ja jatkoi 1970-luvulla perustetun yhteistyöelimen työtä. (Erityisryhmien liikunta 1990-luvulla 1991, 23 & Myllykoski & Vasara 1989, 57.) VYT:n toiminnassa olivat mukana Suomen Invalidien Urheiluliitto, Suomen Kuurojen Urheiluliitto, Sotainvalidien Urheiluliitto, Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimikunta ja Kehitysvammaliiton liikuntajaosto. Nämä järjestöt kuuluivat myös Kansainväliseen Paralympiakomiteaan. (Erityisliikunta 1990-luvulla 1991, 83.)

Kehitysvammaisten liikuntatoiminta alkoi vahvistua, kun Kehitysvammaliitto pääsi valtionavun piiriin vuonna 1987 ja Kehitysvammaisten Liikuntaliitto (KeLi) alkoi saada vastaavasti valtion apua vuodesta 1988. KeLi oli kehitysvammaisten tukiliiton piiristä noussut järjestö, joka toimi kymmenisen vuotta. Kehitysvammaisten liikuntatoiminnan juuret ovat kuitenkin vahvasti Kehitysvammaliiton historiassa. (K. Koivumäki, henkilökohtainen tiedonanto 16.3.2006.) Vastuu kilpailujen koordinoinnista siirtyi vuodesta 1988 alkaen laitosten liikunnanohjaajilta Kehitysvammaliitolle. Tämä kasvatti liiton toimintaa ja Kehitysvammaliittoon palkattiin vuonna 1988 Eija Kangas (nykyisin Eija

Kangas-Virtanen) vastaamaan liikuntatoiminnasta. Kehitysvammaisten liikunnasta vastasi vuoteen 1994 asti kolme eri järjestöä: Kehitysvammaisten Liikuntaliitto ry., Kehitysvammaliitto ry. ja Förbundet De Utvecklingsstördas Väl rf. (Erytisliikunta 1990-luvulla 1991, 83.)

6.1.2 Integraatio vammaisurheilussa

Liikuntalain tarkoituksena on korostaa liikunnan edellytysten tasapuolista tarjoamista kaikille kansalaisille. Pykälän tulkinta eri päätöselimissä on olennaista erityisliikunnan ja vammaisurheilun kannalta, koska ne vaativat erityisjärjestelyitä koskien liikuntapaikkoja, kuljetuksia liikuntapaikoille ja apuvälinekuluja. Liikuntakulttuurin tasa-arvon näkökulmasta integraatitavoite on perusteltu ja tärkeä. Sen avulla erityisliikunta sisällytettäisiin yleisen liikunnan piiriin ja vammaisurheilu urheilun lajiliittojen alle. Integraation kautta erityisryhmien liikunnasta tulee jotakin ”vähemmän erityistä”. (Erytisryhmien liikunta 2000-toimikunnan mietintö 1996, 23–25.)

Integraatioajattelua nousi keskusteluihin voimakkaammin 1980-luvun alussa. Integraatio vammattomien seurojen kanssa ei kuitenkaan edennyt konkreettisella tasolla juuri ollenkaan. Ainona poikkeuksena olivat jousiampujat, joiden kilpailuihin saattoi osallistua sekä vammaisia että vammattomia. Lasten liikuntatoiminnassa integraatio eteni nopeammin. Tämä näkyi muun muassa siten, että vammaiset lapset alkoivat 1980-luvun lopussa osallistua koulujen liikuntatunneille. (Myllykoski & Vasara 1989, 57.) Myös koripalloliitto on tehnyt 1980-luvun loppupuolelta saakka yhteistyötä sekä SIU:n että Kuurojen Urheiluliiton kanssa (Erytisryhmien liikunta 1990-luvulla, 83).

Vuoden 1990 erityisliikunnan neuvottelupäivillä SVUL:n (Suomen Valtakunnallinen Urheiluliitto) silloinen koulutuspäällikkö Kari Niemi-Nikkola totesi, että urheiluseurat eivät kykene resurssiensa vähyydestä johtuen järjestämään liikuntaa erityisryhmille. Yhteisiä mahdollisuuksia urheilujärjestöjen kanssa hän näki ainoastaan lajikohtaisella tasolla. (Erytisliikunta 1990-luvulla 1991, 84.) Kunnat ja vammaisjärjestöt olivatkin avainasemassa järjestettäessä liikuntaohjelmaa vammaisille, sillä urheiluseurat ovat olleet resurssiongelmista johtuen melko passiivisia. 1980-luvun alussa 15 prosenttia kunnista, 36 prosenttia kaupungeista ja 8 prosenttia maalaiskunnista järjestivät erityisliikuntaa. Vuonna 1985 samat lukemat olivat 33 prosenttia, 50 prosenttia ja 20 prosenttia.

Koulu-, sosiaali- ja terveystoimilla oli suurempi vastuu kuntien erityisryhmille suunnatusta liikunnasta kuin liikuntatoimella. (Vasara 1992, 429, 431.)

6.1.3 Joukkuelajit rantautuvat vammaisurheiluun

Vammaisurheilujärjestöt tarjosivat 1980- ja 1990-luvulla jäsenilleen runsaasti kilpailutoimintaa kansallisista kilpailuista kansallisiin mestaruuskilpailuihin. Yleisimpiä urheilumuotoja olivat yleisurheilu, hiihto, jousiammunta, ratsastus, uinti, kuntoliikunta, boccia sekä palloilulajeista istumalentopallo ja pyörätuolikoripallo. (Vasara 1992, 432.) Suomen Invalidien Urheiluliitto oli järjestöistä suurin ja kilpailutoimintakin oli SIU:ssa laajinta (Erityisliikunta 1990-luvulla 1991, 28). Vuonna 1993 SIU järjesti SM-kilpailut 14 lajissa ja niihin osallistui noin 1300 urheilijaa. Voimakkaimmin lisääntyi koripallon sekä lentopallon harrastus. 1990-luvun alussa SIU alkoi määrätietoisesti panostaa nuoriin aloittamalla nuorisokisojen järjestämisen sekä Futuuri-kerhon, joka on alle 18-vuotiaille tarkoitettu liikuntakerho. (Mähönen 1998, 84.)

KUVA 4. Istumalentopallo on etenkin alaraaja-amputoitujen urheilijoiden suosiossa. Kuva on ottelusta Suomi-Ruotsi vuonna 1984 (SIU:n kuva-arkisto).

Näkövammaisten liikuntatoiminta kasvoi jatkuvasti 1980-luvulla ja uusia osallistujajen näyksiä niin kilpailu- kuin kuntoliikuntatapahtumissa tehtiin lähes joka vuosi. Liiton tavoitteena oli parantaa liikunta-aktiivisuutta sekä -mahdollisuuksia. Näkövammaisten

urheilijoiden valmennusleirit alkoivat 1980-luvulla. Leireille osallistui noin 50 urheilijaa. Näkövammaisten Keskusliiton jäsenmäärä oli noin 5 500, joista urheilutoimintaan osallistui noin 300 urheilijaa ja kuntoliikuntatapahtumiin noin 400 henkilöä. SM-kilpailuja järjestettiin viidessä lajissa: hiihdossa, pilkkionginnassa, uinnissa, yleisurheilussa ja maalipallossa. (NKL:n vuosikertomukset 1980–1987.)

1980-luvulla kehitysvammaisten urheilun lajikirjo kasvoi, kun mukaan tulivat lentopallo, uinti ja ratsastus. Nämä olivat sekä kansallisia että kansainvälisiä kilpailulajeja. (Eri-tyisliikunta 1990-luvulla 1991, 83.) Kentällä suhtauduttiin kuitenkin vielä varauksella kehitysvammaisten liikuntaan ja uusiin lajeihin. Kansainvälisellä tasolla INAS-FID järjesti ensimmäiset MM-kilpailut yleisurheilussa ja uinnissa vuonna 1989. Tämä oli merkittävä askel kehitysvammaisten kilpaurheilulle, koska Special Olympics:n aatteet olivat enemmän kaikkien osallistumisessa. (SKLU 2001, 22.)

Vammaisurheilussa tapahtui kehitystä resurssien ja puitteiden parantumisen ansiosta. Kuitenkin itse järjestelmässä oli paljonkin parannettavan varaa. Vammaisten huippu-urheilusta vastasi Suomen Invalidien Urheiluliitto olympiavalmennusrahan turvin. Valmentautuminen ja koko toiminta oli vielä melko alkeellisella tasolla. Hiihtäjä Tanja Kari kertoo omasta tilanteestaan 1980-luvun vammaisurheilun kentässä seuraavasti:

”Mitään nuoriso-ohjelmia tai muita nuoren urheilijan uraa tukevia ohjelmia ei ollut. Nousin maajoukkueeseen jo 14-vuotiaana eikä senkään tiimoilta mitään säännöllistä organisoitua leiritystä tai valvottua valmentautumista liiton taholta ollut. Harjoittelu oli pitkälti omakustanteista ja yksinäistä.” (Kari 2001, 25.)

Karin harjoittelu ja valmennus organisoitui vasta Vuokatin urheilulukiossa, jonka hän kokeekin olleen ratkaiseva tekijä huippu-urheilu uralle. (Kari 2001, 25–26.)

Vuonna 1992 vammaisurheilujärjestöjen yhteistyö kehittyi siten, että NKL, SIU ja Kehitysvammaliitto alkoivat järjestää yhteisiä SM-kilpailuja uinnissa ja hiihdossa. Tällä pyrittiin saamaan suurempi tapahtuma aikaan, keskittämään kilpailuja yhdelle paikkakunnalle ja helpottamaan tällä tavalla myös toimitsijoiden työtä. Yhteiset nuorisokisat alkoivat myös 1990-luvun alussa ja niitä on siitä lähtien järjestetty kaksi kertaa vuodes-

sa. SKLU tuli nuorisokisoihin mukaan vuonna 2004. (Mähönen 1998, 84 & NKL:n vuosikertomukset 1990–1994.)

6.1.4 Kansainvälinen järjestö- ja kilpailutoiminta laajenee

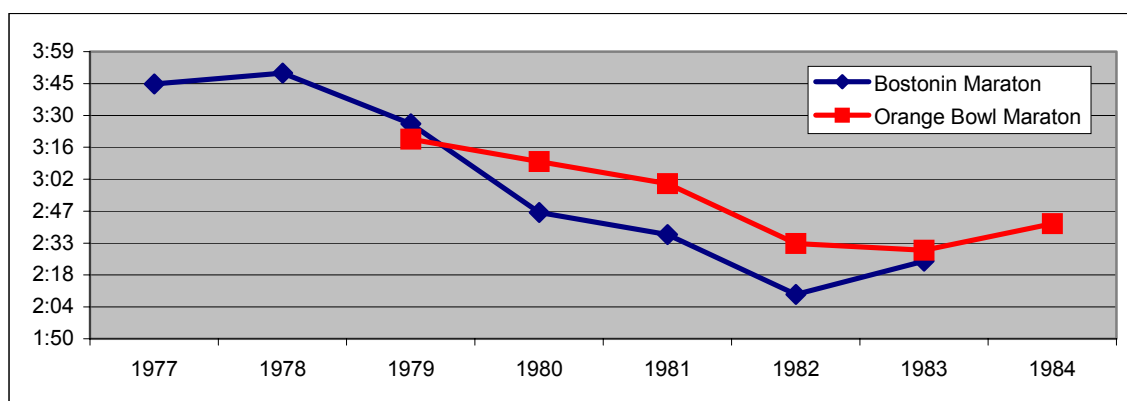
Kahdeksankymmentäluvulla kansainvälinen vammaisurheilutoiminta vakiintui ja laajeni entisestään. 1980-luvun alussa kansainvälinen järjestökenttä laajeni, kun näkövammaiset ja kehitysvammaiset saivat omat kansainväliset urheilujärjestöt. Vuonna 1982 kansainväliset vammaisurheilujärjestöt perustivat kattojärjestön koordinoimaan vammaisurheilua maailmalaajuisesti. Näin syntyi International Coordinating Committee of the World Sports Organisations (ICC), johon liittyivät vuonna 1986 lisäksi kuulovammaisten kansainvälinen vammaisurheilujärjestö (CISS) ja kehitysvammaisten kansainvälinen järjestö INAS-FMH. (DePauw & Gavron 2005, 43.) ICC:n korvasi vuonna 1989 International Paralympic Committee (IPC), jonka perustamiseen osallistuivat yli 100 vammaisurheilutoiminnassa mukana olevaa maata. IPC on toiminut alusta asti jatkuvassa ja aktiivisessa yhteydessä Kansainvälisen Olympiakomitean (KOK) kanssa. (Koivumäki 1996, 401.) Kattojärjestön tarkoituksena oli koota vammaisurheilu yhteen maailmalaajuisesti ja olla vastuussa toiminnan kehittämisestä (Lindberg 1991, 29).

Järjestötoiminnan organisoitumisen myötä kansainväliset vammaisurheilukilpailut lisääntyivät merkittävästi. Pohjoismaiset mestaruuskilpailut menettivät merkitystään, kun eri lajien EM- ja MM-kisat lisääntyivät. Samoihin aikoihin myös Stoke Mandevillen kisat alkoivat menettää hohtoaan. (Myllykoski & Vasara 1989, 60.) Paralympialaisten osanottajamaiden määrä lisääntyi kuuteenkymmeneen maahan ja kesäkisojen kilpailijamäärä lähes kaksinkertaistui 3000 kilpailijaan (liite 3). 1980-luvun lopussa liikuntavammaisten lajikirjo laajeni, kun harrastusmahdollisuudet alppihiihdossa, pyörätuolitenneksessä ja purjehduksessa paranivat. (Myllykoski & Vasara 1989, 61.)

Vuoden 1984 kesäparalympialaiset jouduttiin jakamaan taloudellisten ongelmien vuoksi kahdelle paikkakunnalle, Stoke Mandevilleen ja New Yorkiin. Näiden kisojen jälkeen paralympialaiset on järjestetty samalla paikkakunnalla olympialaisten kanssa. (Koivumäki 1996, 402.) Vuonna 1980 paralympialaisissa kilpailtiin 12 lajissa, vuonna 1984 lajikirjo kohosi 17:ään (liite 3). 1980-luvun uusia lajeja olivat jalkapallo, tennis, judo, pyöräily, boccia, ratsastus ja paini. Ensimmäisissä talvikisoissa kilpailtiin murtomaa- ja

alppihiihdossa. Vuosina 1980, 1984 ja 1988 jääratakelkkailu tuli mukaan. Tämä korvautui kelkkajääkiekolla vuonna 1994. Vuonna 1988 ampumahiihto tuli uudeksi lajiksi. (IPC 2006c; DePauw & Gavron 2005, 91–95.)

1980-luku oli voimakasta laji- ja apuvälineiden kehityksen aikaa. Apuvälineiden kehitys oli yksi suurimmista syistä tulostason parantumiseen. Tämä näkyy muun muassa naisten maratonajojen kehityksessä vuosien 1977 ja 1984 välisenä aikana (kuvio 4). Parhaimmillaan aika parantui lähes 45 minuuttia vuodesta 1979 vuoteen 1980. Samoihin aikoihin valmennustieto parantui ja sen myötä harjoittelusta tuli ammattimaisempaa. Aikaisemmin valmentajat olivat suurimmaksi osaksi lääkäreitä tai muita lääketieteen osaajia, mutta 1980-luvulla valmentajat alkoivat olla nimenomaan urheilun asiantuntijoita. (Steadward & Walsh 1984, 6–14.)

KUVIO 4. Naisten pyörätuolimaratonajan kehitys 1977–1984 (Steadward & Walsh 1984, 6).

Suomen menestys kesä- ja talviparalympialaisissa oli 1970-luvusta lähtien hyvää ja parhaimmillaan se oli 1980-luvulla. Opetusministeriön taloudellinen tuki mahdollisti Suomen osallistumisen kaikkiin kilpailuihin melko suurella joukkueella. Olennaista oli myös, että valmennustoiminta systematisoitui ja järjestötoimintaan saatiin uusia työntekijöitä. Opetusministeriö myönsi vuonna 1985 erillisvarat päätoimisen valmentajan palkkaamiseen ja olympiavalmennukseen. (Myllykoski & Vasara 1989, 60.) 1980-luvun ja 1990-luvun alun kesäkisoista Suomi sai kussakin 25–50 mitalia ja talvikisoista 15–35 mitalia. (IPC 2006c.) Tämän ajanjakson menestynein vammaisurheilija oli Jouko Grip (kuva 5), joka kilpaili hiihdossa, ampumahiihdossa ja yleisurheilussa. Vuosien 1980–1994 välisenä aikana hän saavutti yhteensä 18 paralympiamitalia, joista 12 oli kultaista.

KUVA 5 ja KUVA 6: 1980-luvulla menestyneitä suomalaisia vammaisurheilijoita: liikuntavammaisten luokassa kilpaillut Jouko Grip (vas.) ja näkövammaisten luokassa kilpaillut Timo Sulisalo (SIU:n kuva-arkisto).

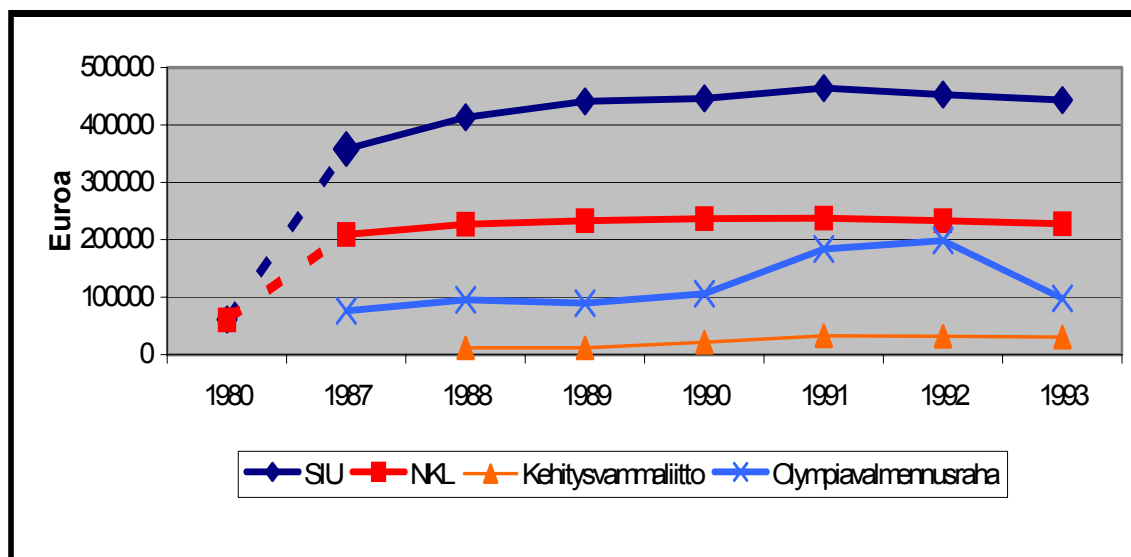
Grip valittiin vuonna 2006 Torinon Paralympialaisten yhteydessä ensimmäisessä erässä *Hall of Fameen* eli vammaisurheilun parhaimmiston. Muita 1980-luvun menestyneitä suomalaisurheilijoita olivat heittolajeissa kilpaillut Pekka Kujala, hiihtäjä Pertti Sankilampi, juoksija Harri Jauhiainen sekä naisista hiihtäjät Kirsti Pennanen ja Tanja Tervonen. (Koivumäki 1996, 443).

1990-luvulla toiminnan kasvu jatkui ja yhteistyö Kansainvälisen Olympiakomitean kanssa lisääntyi. Tästä oli osoituksena muun muassa vammaisurheilun näkyminen olympialaisissa näytöslajina vuodesta 1984 alkaen. 1990-luvun suurin muutos kilpailutoiminnassa oli, kun kehitysvammaisia urheilijoita osallistui ensimmäistä kertaa vuoden 1996 paralympiakisoihin. Kehitysvammaisten mukaantulo paralympiatoimintaan alkoi sillä, että he pitivät vuonna 1992 omat kilpailut Madridissa, kun samanaikaisesti näkövammaiset ja liikuntavammaiset urheilijat kilpailivat Barcelonassa. Vuoden 1994 talvi-

paralympialaisissa kehitysvammaisten hiihto oli näytöslajina. 1990-luvulla ammattimaisemman valmentautumisen myötä paralympialaisten tulostaso nousi huomattavasti. Vastaavasti taistelu mitaleista tiukentui, kun osallistujamaita oli enemmän ja taso parempaa. (Koivumäki 1996, 402–403.) Vammaisurheilun laajeneminen ja rahoituksen lisääntyminen alkoi näkyä ammattimaisena kilpailutoimintana sekä tulostason parantumisena. Barcelonan Paralympialaiset vuonna 1992 olivat tulostasoltaan merkittävästi paremmat kuin aikaisemmat kilpailut. Tästä lähtien voidaan alkaa puhua vammaisten huippu-urheilusta. (L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.)

6.2 Järjestöavut moninkertaistuvat

Valtio otti 1980-luvulla selkeän vastuun vammaisten liikuntapalvelujen kehittämistyöstä ja rahoituksen lisäämisestä. Se maksoi muun muassa osan erityisryhmien liikunnanohjaajien palkoista. Tämä näkyi myös vammaisurheilujärjestöjen valtionavun jyrkkänä nousuna vuodesta 1983 ja erityisesti vuodesta 1984 alkaen (kuvio 5). Valtion osoittaman avun määrä vammaisurheilujärjestöille kasvoi vuoden 1986 vajaasta 2,5 miljoonasta markasta vuoden 1990 reiluun neljään miljoonaan markkaan. Koko erityisryhmien liikunnalle myönnettyjen varojen osuus kaikista liikunta-avustuksista kasvoi 3,2 prosentista 4,1 prosenttiin (kuvio 13, s. 97). Resurssien kasvua voidaan selittää yleisen vammaispolitiikan muutoksella 1980-luvun alussa. Tasa-arvosta keskusteltiin paljon ja tämä nosti vähemmistöjä esille. (Myllykoski & Vasara 1989, 56.)

KUVIO 5. Vammaisurheilujärjestöjen valtionavustukset 1987–1993.

Vaikka prosenttiosuus ja määräraha olivat nousussa, erityisliikunnan osuus kaikista liikunta-avustuksista oli edelleen vähäinen siihen nähden, että EY-maiden tavoitesuositus erityisliikunnalle oli tähän aikaan 10 prosenttia (Puputti 1991, 19). Suuri ongelma rahoituksessa oli, että ulkopuolista rahoitusta oli lähes mahdotonta saada. Vuonna 1990 Espoon neuvottelupäivillä puhunut SIU:n puheenjohtaja Raimo Lindberg katsoi, että vammaisurheilu tulisi 1990-luvulla lähestymään eri tavoin valtaväestön urheilua. Hän piti tärkeänä suuren yleisön huomion saamista ja vammaisurheilujärjestöjen panostamista sekä kunto- että huippu-urheiluun. Suurimpana ongelmana hän näki vammaisurheilun taloudellisen tilanteen. (Vasara 2004, 300–301.)

”Yksittäisen vammaisurheilijan kannalta taloudelliset kysymykset ovat edelleen suurin ongelma. - - Sosiaaliturvan tulisi kattaa entistä useammin myös asianmukaiset harrastusmahdollisuudet. Huippu-urheilussa vammaisurheilijoidenkin olisi jo aika päästä osalliseksi luoduista stipendijärjestelmistä. - - Valtaosa vammaisurheilun tuesta tulee julkiselta sektorilta. Tämä onkin perusteltua, koska kokemus on osoittanut, että mahdollisuudet saada esimerkiksi liike-elämästä sponsorimarkkoja ovat pienet. Liike-elämä ei näytä nykyään arvostavan vetoamista ”pehmeisiin arvoihin”. Vammaisurheilulla ei ole markkina-arvoa. Liike-elämä alkaa kiinnostua vammaisurheilusta vasta sitten kun suuri yleisö alkaa kiinnostua siitä.” (Lindberg 1991, 29.)

Samanaikaisesti, kun valtionapu vammaisurheilujärjestöille kasvoi, niiden taloudellinen riippuvuus emojärjestöistä heikkeni. Vuonna 1986 Invalidiliiton osuus SIU:n rahoituksesta oli enää kymmenen prosenttia. (Myllykoski & Vasara 1989, 61.) Jos tuet muutettaisiin vastaamaan jäsenten määrää, vuonna 1980 SIU:n jäsentä kohden saama summa oli reilu yksi euro kun NKL:n vastaava summa oli lähes 12 euroa. Tämä oli yksi syy, miksi SIU:n valtiontuki lähti jyrkkään nousuun 1980-luvulla: Tuki ei vastannut suuren jäsenistön tarpeisiin. 1990-luvun alussa kaikkien järjestöjen kohdalla rahoituksen määrä tasaantui ja jopa hiukan väheni johtuen lamasta ja sen vaikutuksesta liikuntarahojen vähenemiseen. Paralympiatoimintaan osoitetut rahat kulkivat joko Olympiakomitean tai Suomen Invalidien Urheiluliiton kautta. Rahoituksen määrää lisättiin paralympiavuosina. (K. Koivumäki, henkilökohtainen tiedonanto 16.3.2006.)

1980-luvun lopussa NKL ja SIU alkoivat panostaa sekä taloudellisesti että toiminnallisesti enemmän harrasteliikuntaan. Tätä ennen painotus oli ollut kilpaurheilussa. Tämä suuntaus jatkui 1990-luvulla, kun Suomen Paralympiakomitea otti vastuuta vammaisten huippu-urheilusta. (P. Pousi & H. Pöysti, henkilökohtaiset tiedonannot 25.1.2006 & 27.1.2006.)

6.3 Vammaisurheilu hakee paikkaansa liikuntakulttuurissa

Kansainvälisestä menestyksestä huolimatta vammaisurheilulla oli edelleen ongelmia saada julkisuutta ja päästä suuren yleisön tietoisuuteen. Kilpailuiden välisinä aikoina vammaisurheilusta kirjoitettiin harvoin. Kirjoitukset olivat hyvin myötäeläviä eivätkä millään tavoin kriittisiä. (Myllykoski & Vasara 1989, 58.) Kilpaurheilu oli ainoa alue, joka kiinnosti tiedotusvälineitä. Tämä ajoi vammaisurheilua yhä kilpailullisempaan suuntaan, koska julkisuus oli pitkälti avain sponsoritukiin. Vammaisurheilun arvot lähenivät jatkuvasti vammattomien urheilun arvoja ja ideologiaa. (Myllykoski & Vasara 1989, 57–58.)

1980-luvulla paralympiatoiminnan ja olympiatoiminnan yhteistyö lisääntyi. Tämä näkyi muun muassa siten, että paralympialaiset saivat vuodesta 1984 lähtien käyttää olympiatunnuksia, kuten lippua ja olympiahymniä. Lisäksi paralympialaiset-termi vakiintui käyttöön vuonna 1988. Tätä ennen vammaisten olympialaisia vastaavista kisoista oli käytetty vaihtelevia nimiä. Vuoteen 1976 asti kisoista käytettiin Stoke Mandeville – ni-

mitystä, koska Ludvig Guttman oli järjestänyt ensimmäiset kansainväliset vammaisurheilukilpailut Stoke Mandevillessä vuonna 1952. Vuosina 1976–1988 paralympialaisista käytettiin erilaisia nimityksiä, kuten Games for the Disabled. (Siukonen 1996, 409.)

Vuoden 1981 mietinnössä erityisryhmien liikuntatoimikunta asetti tavoitteeksi liikuntatilojen rakentamisen liikkumis- ja toimintaesteettömiksi ja vanhojen liikuntatilojen peruskorjaamisen esteettömiksi. Tavoitteet toteutuivat 1980- ja 1990 – luvuilla osittain, mutta vielä tehtiin myös virheellisiä rakennusratkaisuja. SIU, Invalidiliitto ja opetusministeriö julkaisivat esteettömyysmateriaalia 1980- ja 1990-luvuilla ja rakennuslainsäädäntö muuttui aiempaa tiukemmaksi edellyttäen liikkumisestteetöntä rakentamista. (Eri-tyisryhmien liikunnan 2000-toimikunnan mietintö 1996, 47.) Erityisryhmille soveltuvia sisä- ja ulkoliikuntapaikkoja oli vuonna 1964 noin 250, vuonna 1978 määrä oli kohonnut 670:een ja vuonna 1993 soveltuvia liikuntapaikkoja oli 1100 (Vasara 2004, 294).

KUVA 7. Vuoden 1989 urheilijat: kehitysvammainen yleisurheilija Seija Sosunov ja hiihtäjä Marjo Matikainen (SKLU:n kuva-arkisto).

Vammaisurheilun ja koko erityisliikunnan tutkimus 1980- ja 1990 – luvuilla oli vähäistä. Varsinkin vammaisurheilun valmennustutkimuksen lähes täydellistä puuttumista pidettiin suurena ongelma-alueena. (Komiteamietintö 1996, 82.) Opetusministeriön työ-

ryhmän vuoden 1983 muistion mukaan liikuntatieteellisen tutkimuksen määrärahoista käytettiin vuosittain keskimäärin viisi prosenttia erityisryhmien liikunnan tutkimukseen (Opetusministeriön työryhmän muistio 1983, 42).

Kaiken kaikkiaan vammaisurheilun asema parani 1980- ja 1990-luvuilla merkittävästi. Tämä oli suureksi osaksi vammaisurheilujärjestökentän määrätietoisen tasa-arvotyön ansiota. Menestyminen toi itseluottamusta lisää ja myös valtiovalta ymmärsi, miten tärkeästä ja laajasta kentästä on kyse.

7 VAKIINTUNEEN PARALYMPIAURHEILUN VAIHE 1994–2005

1980-luku oli suomalaisen vammaisurheilun kasvun ja kehityksen aikaa. Kehityksen vuodet mahdollistivat vammaisurheilun kannalta merkittävän virstanpylvään, kun Suomen Paralympiayhdistys perustettiin vuonna 1994. Lisäksi samana vuonna kehitysvammaisten liikuntatoiminta järjestäytyi yhden järjestön alle.

Erityisryhmien liikunnan merkitys korostui 1990-luvulla entisestään. Tämä johtui muun muassa väestön ikärakenteen vanhenemisesta. Valtion ja koko yhteiskunnan edellisten vuosikymmenten panostus erityisliikuntaan alkoi tuottaa tulosta. (Vasara 2004, 301.) Tasa-arvokäsityskin ymmärretään uudella tavalla: ”Aiemmin tasa-arvo tulkittiin pyrki-mykseksi samanlaisuuteen, mutta nyt korostetaan oikeutta erilaisuuteen”, kertoi ope- tusministeriön liikuntayksikön johtaja Raija Mattila 5. Erityisryhmien liikunnan neuvot- telupäivillä vuonna 2002. (Vasara 2004, 363.)

Suomalaisen liikunnan ja urheilun eriytyminen on jatkunut vielä 1990- ja 2000-luvuilla. Yhteiskunnasta on tullut pirstaleisempi ja vaihtoehdot ovat monipuolistuneet. Kuulumis- nen tiettyyn ryhmään ei ole enää itsestään selvää. Liikuntakulttuurin uusien lajien lisäk- si on ilmaantunut myös uusia ajattelu- ja toimintatapoja. Liikuntakulttuuri ymmärretään laajemmin kuin niinä aikoina, jolloin kilpaurheilun osuus oli korostunut. (Koski 2000, 138.) 2000-luvulla liikunnan harrastaminen on suositumpaa kuin koskaan aikaisemmin. Suuri huolenaihe on kuitenkin, että liikunnan harrastaminen käy yhä kalliimmaksi ja nuorisolla on entistä enemmän passivoivia harrastuksia, kuten tietokonepelit. (Liikun- nan ja urheilun tarina 2003, 19–20). Myös huippu-urheilu on pirstoutunut sitä enem- män, mitä enemmän se on kehittynyt kansainvälisen viihteen suuntaan. Mediallistunut huippu-urheilu toimii lähes poikkeuksetta liiketaloudellisin ehdoin. (Vasara 2004, 383.)

Vaikka vammaisurheilussa ei päde samat kehityspiirteet kuin vammattomien urheilussa, se lähenee sitä niin hyvässä kuin pahassa. Tämä kehityssuunta on tuonut erilaiset lie- veilmiöt vammaisurheiluun sekä ajanut vammaisurheilun murrokseen. Vammaisurhei- lun kehitys maailmalla on nopeaa ja pienen maan vastaaminen tähän muutokseen ei ole yksinkertaista. Säilyykö vammaisurheilun yhteisöllisyyteen perustuva arvomaailma myös kovien arvojen tullessa suurempaan osaan urheilussa?

7.1 Toimintakentän uudet haasteet

Vuoden 2003 Erityisryhmien liikunnan kehittämissuunnitelman mukaan vuosina 2003–2005 vammaisurheilun kehittämisen painopiste on yhteistoiminnan lisääminen kilpa- ja huippu-urheilusta vastaavien organisaatioiden kanssa. Tämä onkin toteutunut erilaisten projektien kautta. Näitä ovat muun muassa yhteistyössä järjestetty maajoukkue-toiminta sekä yhteisten SM-kilpailuiden ja nuorisokilpailuiden järjestäminen. Silti yhteistyössä on vielä tekemistä, jotta vammaisurheilukentästä saataisiin entistä yhtenäisempi ja voimakkaampi kokonaisuus. Toinen tärkeä tavoite on integraatioajatuksen syventäminen, jotta urheilu- ja liikuntaseurat avaisivat toimintaansa myös vammaisurheilijoille. (Erityisryhmien liikunnan kehittämissuunnitelma 2003, 7 & henkilökohtaiset tiedonannot.)

7.1.1 Suomen Paralympiayhdistys vammaisurheilun kehittäjäksi

Vammaisurheilujärjestökentän suurin muutos viime vuosikymmenellä on ollut Suomen Paralympiayhdistyksen (vuodesta 2004 Suomen Paralympiakomitea) perustaminen vuonna 1994. Yhdistyksen tarkoituksena on turvata paralympiamestys, vastata Suomen joukkueen osallistumisesta paralympialaisiin sekä toimia Kansainvälisen Paralympiakomitean jäsenjärjestönä. Muita yhdistyksen tärkeitä tehtäviä ovat vammaisurheilun valmennus- ja koulutustoiminnan edistäminen sekä vammaisurheilun edunvalvontaan osallistuminen. (Koivumäki 1996, 403.)

Paralympiayhdistys rekisteröityi yhdistykseksi vuonna 1994, jolloin se alkoi saada opetusministeriön myöntämää valtionavustusta ensin Olympiakomitean kautta ja sittemmin itsenäisenä järjestönä. Ensimmäiset vuodet yhdistyksen toiminnasta vastasi Pertti Pousi ja vuodet 1997 ja 1998 Veikko Puputti. Ensimmäiseksi työntekijäksi palkattiin vuonna 1999 vammaisurheilun ulkopuolelta tullut Maria Laakso. (V. Puputti, henkilökohtainen tiedonanto 2.2.2006.) Laakso siirsi yhdistyksen Invalidiliiton tiloista SLU-taloon Radiokadulle vuonna 2000. Toinen työntekijä palkattiin syksyllä 2001, kun Leena Paavolainen tuli valmennuspäällikön rooliin. Vuoden 2006 alusta komitea sai määräaikaiseen työsuhteeseen viestintä- ja markkinointivastaavan. (M. Laakso & L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.)

Suomen Paralympiakomitean puheenjohtaja Arto Pehkonen kuvaili 2000-luvun muutoksia seuraavasti:

”Toimikausillani [2002–2006] vammaisurheilu on astunut uuteen aikaan. Se on tarkoittanut yhä koventunutta kansainvälistä kilpailua, mikä on heijastunut toimintatapoihimme Suomessa. Yhteistyö eri huippu-urheilutahojen kanssa on tullut välttämättömäksi. Resursseja on tarvittu huomattavasti lisää ammattimaisemman vammaishuippu-urheilun toteuttamiseen. Olemme siirtyneet vapaaehtoisuuteen nojautuvasta toiminnasta ammattitaitoisten valmentajien ja päämäärähakuisten, huippu-urheilukriteerit täyttävien urheilijoiden aika-kaudelle.” (Suomen Paralympiakomitean toimintakertomus 2005, 1)

Myös kehitysvammaisten liikuntatoiminta organisoitui 1990-luvun puolivälissä. Opetusministeriön toivomus oli, että kolme eri kehitysvammaisille liikuntatoimintaa järjestävää tahoja saataisiin saman järjestön alle. Hannu Laurellin johtamat neuvottelut liikuntajärjestön perustamisesta kestivät noin vuoden ja joulukuussa 1994 perustettiin Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu ry. (SKLU). Perustajajäsenet olivat Förbundet De Utvecklingsstördas Väl rf., Kehitysvammaliitto ry. ja Kehitysvammaisten Liikuntaliitto ry. (SKLU 2004, 2.) Opetusministeriön lupaama valtionavun korotus ei kuitenkaan toteutunut sovitulla tavalla, mikä johtui osittain laman vaikutuksista. Järjestön alkuvaiheet olivat melko hankalia resurssien puutteen vuoksi. 1990-luvun lopussa keskusteltiin työntekijöiden lomautusvaroituksen antamisesta. (SKLU:n toimintakertomus 1999.)

”SKLU:n toimintaa on rajoittanut liian pieni taloudellinen tuki suhteessa muihin vastaaviin järjestöihin, eikä esimerkiksi henkilöresursseja ole voitu lisätä toivotulla tavalla. Tilikauden huolestuttava alijäämä merkitsee tulevan vuoden toimintojen supistamista, jotta toimintavuoden lopun tilanne ei toistuisi.” (Eija Kangas-Virtanen SKLU:n toimintakertomuksessa 1999, 16.)

Ongelmista selvittiin yhteistyökumppaneiden avustuksella ja liikuntatoiminta kasvoi lähes itsestään aktiivisen vapaaehtoistoiminnan ja lajijaostojen ansiosta. Toimistossa työskenteli toiminnanjohtaja Eija Kangas-Virtanen yksin vuoteen 1997 asti, jolloin SKLU sai toimistosihteerin. Virpi Remahl palkattiin vuonna 2001 projektisihteeriksi. Tällä hetkellä toimistossa työskentelee kokopäiväisesti neljä työntekijää sekä osapäiväisesti toimistoapulainen, tiedottaja ja siivoaja. (SKLU:n toimintakertomukset 1995–2005.)

7.1.1 Lajikirjo kasvaa

Vammaisurheilun lajit mullistuivat uuden vuosituhannen myötä. Alkuaikojen perinteiset lajit menettävät suosiotaan ja uusia lajeja harrastetaan enemmän. Liikuntavammaisten lajeista hiihto, lentopallo ja koripallo alkavat hiipua ja uusista lajeista alppihiihto, golf ja tennis ovat vastaavasti saavuttaneet suuremman suosion. (P. Pousi, henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2006.) Vuonna 2005 SIU järjesti SM-kilpailuja yhteensä 35 ja osallistujia kaikkiaan noin 1100. SM-kilpailuja järjestettiin 15 lajissa ja SM-sarjatoimintaa pyörätuolikoripallossa, pyörätuolirugbyssa, istumalentopallossa ja sähköpyörätuolisalibandyssä. (SIU:n toimintakertomus 2005, 7.)

KUVA 8. Katja Saarinen on Suomen menestynein vammaisalppinisti (Kuva: Hannu Junkola 2006).

Näkövammaisten lajeista suosituimmat ovat tällä hetkellä keilailu ja maalipallo. Keilailussa Suomi on myös maailman kärkimaita. Vastaavasti hiihdon ja uinnin harrastajamäärät ovat laskussa, eikä tulevaisuus näytä näiden lajien kohdalla kovin valoisalta. Näkövammaisten SM-kisoja järjestettiin 2000-luvulla kahdeksassa lajissa: ilma-aseammunta, hiihto, yleisurheilu, keilaus, maalipallo, uinti, shakki ja pilkkionginta. Vuonna 2003 sokkopingis tuli uutena lajina mukaan. Liikuntatapahtumien määrä on vähentynyt huomattavasti 2000-luvulla. Vuonna 2001 kilpailutapahtumia järjestettiin 225 ja niihin osallistui 2400 henkilöä. Vuonna 2003 kilpailutapahtumia oli 124 ja osallistujia noin 1900. Vuonna 2004 kilpailutapahtumia järjestettiin 113 ja osallistujia oli noin

1700. (H. Pöysti, henkilökohtainen tiedonanto 27.1.2006 & NKL:n toimintakertomukset 2000–2005.)

KUVA 9. Suomen naisten maalipallomaajoukkue oli Ateenan Paralympialaisissa viides ja miesten maajoukkue kuudes (Kuva: Hannele Pöysti).

Kehitysvammaisten lajien määrä on 1990-luvulta lisääntynyt huomattavasti. 1990-luvun puolessavälissä kehitysvammaisten kilpailutoimintaa järjestettiin kansallisella tasolla kuudessa lajissa, kun tällä hetkellä lajeja on 15. SKLU on järjestänyt valmennustoimintaa kaikissa kansainvälisiin kilpailuihin tähtäävissä lajeissa. (SKLU 2004, 12.) Vuosina 1996–2000 SKLU järjesti 6-25 valmennusleiriä vuodessa sekä viisi tai kuusi SM-kilpailutapahtumaa. Kilpailuihin osallistui 30–200 urheilijaa, suosituimpana yleisurheilu ja lentopallo. Muita SM-lajeja olivat hiihto, uinti, ratsastus, keilaus ja salibandy. Toiminta on kasvanut vuoteen 2005 mennessä siten, että valmennusleirejä järjestettiin 26 ja kahdeksat SM-kilpailut. 2000-luvun uudet lajit ovat jalkapallo, judo, melonta, alppihihhto, purjehdus, golf ja taitoluistelu. Osallistujamääriltään suosituimpia lajeja ovat tällä hetkellä jalkapallo, keilaus, lentopallo ja salibandy. Kokonaisuudessaan osallistujamäärät lajeittain ovat hiukan pudonneet, mikä johtuu osittain uusista lajeista. Muun muassa hiihdon SM-kilpailujen osallistujamäärä on pudonnut vuodesta 1996 vuoteen 2005 reilusta 70 kilpailijasta kymmeneen kilpailijaan. (SKLU:n toimintakertomukset 1996–2005.)

KUVA 10. Kansainvälisesti menestyneet kehitysvammaiset uimarit Anniina Saastamoinen ja Mika Piesanen (SKLU:n kuva-arkisto).

Kehitysvammaisten kansainvälinen kilpailutoiminta jakaantuu kahden järjestön järjestämiin kilpailuihin. Kehitysvammaisten kansainvälinen urheilujärjestö INAS-FID hyllytettiin Kansainvälisestä Paralympiakomitea IPC:sta espanjalaisten väärinkäytösten takia Sydneyn paralympialaisissa 2000. Hyllytys päättyi vuonna 2002, mutta kilpailukiello IPC:n alaisiin kansainvälisiin kilpailuihin oli voimassa vielä 2003–2005. Tällä hetkellä kehitysvammaisten rekisteröintiprosessi on edelleen käynnissä. Pekingin kesäkisoissa 2008 kehitysvammaiset kilpailevat mahdollisesti muutamassa lajissa. (SKLU 2004, 15 & E. Kangas-Virtanen, henkilökohtainen tiedonanto 18.11.2005.)

Kansainvälisellä tasolla paralympialiike on kasvattanut tietoisuuttaan vammattomien urheilun ja yleisön joukossa 2000-luvulla. Vammaisurheilussa painottuu entistä enemmän suoritus ja menestys. Suurimmat huolenaiheet ovat kehitysvammaisten luokittelun kehittäminen ja vammaisurheilijoiden suuren sukupolven vanheneminen. (Doll-Tepper 2001, 35.) 5. Erityisliikunnan neuvottelupäivien avauspuheessa professori Gudrun Doll-Tepper (2002) kuvailee paralympialiikkeen viidenkymmenen vuoden kehitystä menestystarinaksi.

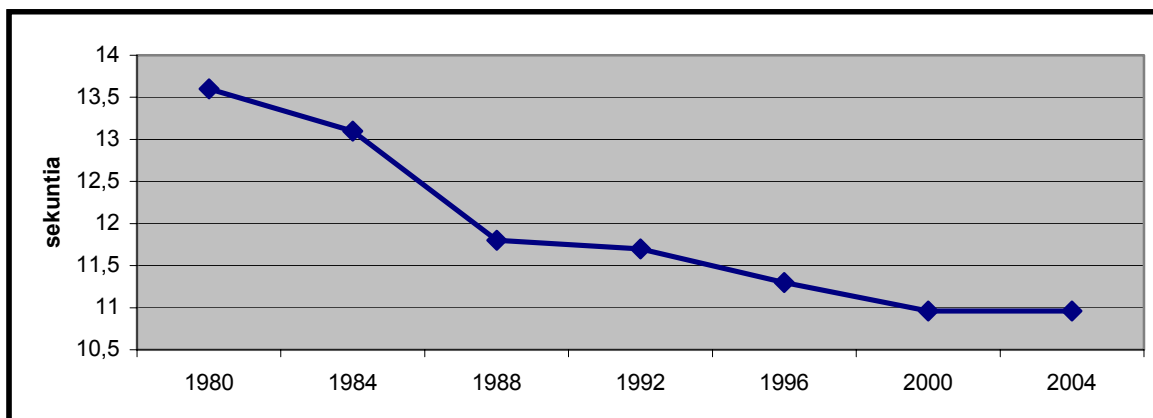
”Paralympialiike on laajentunut maailmanlaajuisena vammaisten henkilöiden urheiluliikkeenä nopeasti, kun kesäkisat ovat laajentuneet vuoden 1960 kisoista vuoteen 2000 noin neljänsadan vammaisurheilijan kisoista lähes neljäntuhannen urheilijan kisoiksi. Vastaavasti talvikisojen puolella on tapahtunut vuodesta 1976 vuoteen

2002 laajeneminen noin 250 urheilijan tapahtumasta noin 1100 urheilijan kisoiksi.” (Doll-Tepper 2002.)

Samassa seminaarissa Paralympiakomitean valmennuspäällikkö Leena Paavolainen toteaa, että vammaishuippu-urheilu on tullut yhden tiensä päähän Suomessa. Suomalaiset arvokisamitalit ovat yhä tiukemmassa ja yhä harvempien urheilijoiden varassa. Paavolainen painottaa, että tulevaisuudessa tulee panostaa lahjakkaiden urheilijoiden löytymiseen ja valmennustason nostoon. (Paavolainen 2002.)

Paralympialaisten ja muiden vammaishuippu-urheilun arvokilpailuiden tuloksista tehdyt analyysit osoittavat selkeästi, että vammaisurheilun tulostaso on kehittynyt viimeisten vuosien aikana entistä määrätietoemmin huippu-urheiluksi. Samanaikaisesti myös kärki on laajentunut. Tulostason, välinekehityksen ja ammattimaistumisen taustalla on muun muassa entisten sota- ja kriisialueiden panostus ja lisääntynyt mielenkiinto vammaisurheiluun. (Huippu-urheilutyöryhmän muistio 2004, 20.)

Paralympiakomitean valmennuspäällikkö Leena Paavolaisen mukaan vuoden 1992 paralympialaisissa tapahtui selkeä tulostason parannus (kuvio 6), joka on jatkunut tähän päivään asti. Esimerkiksi aikaisemmin oli hyvin yleistä, että urheilijalla oli vahva laji sekä kesä- että talvikisoissa. Nykyään se on hyvin harvinaista. (L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto, 3.2.2006.) Vuoden 2006 Torinon Paralympialaisten mitalitaulukko paljastaa, ettei menestyminen vammaisurheilussa ole enää suorassa yhteydessä valtion taloudelliseen hyvinvointiin, mikä oli vammaisurheilun alkuaikojen tyypillinen piirre. Mitalitaulukon kärjessä oli Venäjä 33 mitalilla, kakkosena oli Saksa ja kolmantena Ukraina. USA ja Kanada löytyivät sijoilta viisi ja kuusi. Pohjoismaat jäivät kauaksi viime talviparalympialaisten tuloksista. Parhaimpana pohjoismaisena maana Norja sijoittui 11 mitalilla 12. mitalitaulukossa. Ruotsi saavutti kisoista yhden pronssin, Suomi ja Tanska jäivät mitaleitta. (Torino 2006.) Kesäparalympialaisia on hallinnut viime vuosina USA, Kiina ja Venäjä (IPC 2006c).

KUVIO 6. Miesten polviamputoitujen 100 metrin juoksuajan kehitys paralympialaisissa 1980–2004 (Paavolainen 2005). Vastaavana ajanjaksona vammattomien miesten 100 metrin maailmanennätys on parantunut 16 sadasosasekuntia.

Suomalainen vammaishuippu-urheilu on toiminnaltaan ja resursseiltaan sekä johtavia vammaishuippu-urheilumaita että muuta suomalaista huippu-urheilua jäljessä. Vaikka Suomi edelleen menestyy kilpailuissa, menestys on heikentynyt 1990-luvulta lähtien. (Huippu-urheilutyöryhmän muistio 2004, 20.) Viime vuosina Suomi on sijoittunut kesäkisojen mitalitaulukossa 30–40 sijoille ja talvikisoissa 7-9:ksi lukuun ottamatta Torinon Paralympialaisia. Mitalien määrä on vähentynyt kumpienkin kisojen kohdalla noin kymmeneen (kuvio 11, s. 93). Torinon talviparalympialaisissa oli kaikkien aikojen pienin joukkue. Sukupolven muutoksesta kertoo myös se, että seitsemän hengen joukkueesta kolme oli yli 40-vuotiaita. (L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006). SIU:n toiminnanjohtaja Pousin mielestä Suomessa potentiaalinen urheilija, joka haluaa pyrkiä huipulle, saa kaiken mahdollisen tuen järjestökentältä (P. Pousi, henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2006).

Sijoituksia verratessa täytyy muistaa, että 1970- ja 1980-lukujen saavutukset eivät ole täysin verrattavissa tämän hetkiseen menestykseen, sillä tähän vaikuttavat muun muassa luokkien määrän väheneminen ja osallistujamaiden lisääntyminen. Suomalaisten kohdalla suurin tulostason heikentyminen on tapahtunut talvilajien puolella. Tämä johtuu suureksi osaksi vuoden 2002 paralympialaisten jälkeen tapahtuneesta sukupolven muutoksesta. Erityisesti maastohiihdon harrastajamäärät ovat tippuneet ja samanaikaisesti kansainvälinen taso on noussut. Suomi on säilyttänyt asemansa maailman huipulla yleisurheilussa ja ammunnessa. (L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.)

Erityisesti nykyisessä murrosvaiheessa Maria Laakso pitää valtion roolia tärkeänä vammaishuippu-urheilun tason kehittämisessä.

”Pitää muistaa, et me ollaan pieni kansakunta ja vammaiset siihen vähemmistönä mukaan, kun siitä määrästä vammaisia täytyy alkaa hoitaa huippu-urheilijoita, niin se on aika pitkälle myös valtion päätös siitä, et kuinka paljon ne on ylipäätänsä valmiita satsaamaan olympia- ja paralympiaurheiluun.” (M. Laakso, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.)

Vammaisurheilun huipulla pitkään olleet maat eli Australia, USA ja Kanada ovat tehneet pitkäjänteistä ja määrätietoista työtä vammaisurheilun edistämiseksi. Paralympiakomitean Paavolainen ja Laakso arvioivat, että Suomi seuraa noin neljä vuotta jäljessä näitä maita. Menestymisen ja tulostason turvaamiseksi Paralympiakomitea on päättänyt tekemään radikaalejakin ratkaisuja. Näitä ovat lajien ja tiettyjen urheilijoiden priorisointi sekä lajiliittoyhteistyö. Tästä huolimatta Pekingin Paralympialaiset vuonna 2008 tulevat olemaan haaste kaikille länsimaille. Kaukoidän maat vahvistavat jatkuvasti asemansa vammaisurheilussa. (M. Laakso & L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.) Jos Suomen menestystä vertaa muiden Pohjoismaiden kanssa, niin kehityssuunnat ovat kaikissa maissa samansuuntaiset. Oikeastaan Suomi ja Ruotsi olivat ainoat, jotka pystyivät Ateenan Paralympialaisissa vuonna 2004 kääntämään mitalitaulukkosijoituskäyrän parempaan suuntaan. Suomi paransi sijoitusta vuoden 2000 paralympialaisista lähes kymmenen sijoitusta. (Kuvio 11, s. 93) Mitalien määrä on kaikilla mailla laskussa. (L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 27.2.2006.)

Yksi vammaisurheilun virstanpylväs tulee olemaan vuoden 2008 paralympialaiset, jossa vammaisilla ja vammattomille urheilijoilla on samat edut ja velvollisuudet. Jos järjestäjä maksaa vammattomien kilpailumatkat, niin myös vammaisten urheilijoiden kilpailumatkat maksetaan. Vammaisten urheilijoiden ei tarvinnut maksaa osanottomaksua ensimmäistä kertaa vuoden 2004 paralympialaisissa. (L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.)

Suomi sai kauan odottamansa vammaisurheilun kansainväliset kilpailut syksyllä 2005. Yleisurheilun vammaisten avoimet Euroopan mestaruuskilpailut (Espoo 2005) olivat monella tapaa historialliset. Ne olivat suurimmat Suomessa koskaan järjestetyt vam-

maisurheilukilpailut ja ensimmäiset ei-paralympiatason vammaisurheilukilpailut, jotka järjestettiin yhteistyössä vammattomien kilpailuiden kanssa: ESPOO 2005-kilpailut olivat kaksi viikkoa Helsingin yleisurheilun MM-kisojen jälkeen. Kisojen järjestämisestä vastasivat Suomen Paralympiakomitea ja sen jäsenjärjestöt, Suomen Urheiluliitto, MM-2005 kisaorganisaatio, Espoon kaupunki sekä espoolaiset urheiluseurat. Kilpailuihin saapui 700 kilpailijaa 34 Euroopan maasta ja 12 Euroopan ulkopuolisesta maasta. Kilpailut onnistuivat hyvin ja saivat paljon kiitosta niin kilpailijoilta kuin yleisöltäkin. Suomi saavutti kilpailuista viisi kultaa ja yhden pronssin. (Espoo 2005.)

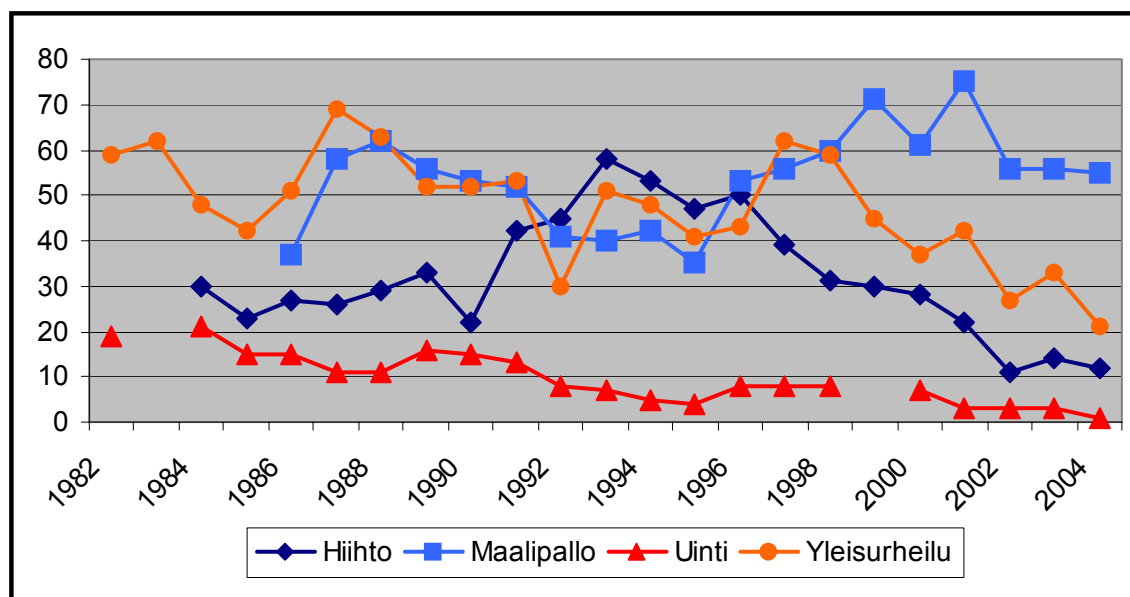
7.1.2 Haasteena harrastajamäärien lasku

Murros suomalaisessa vammaisurheilussa näkyy eri tavoin. Jokaisessa pro gradu -työtä varten tehdyssä haastattelussa suureksi huolenaiheeksi nostettiin harrastajamäärien lasku. Nuorten osuus vammaisurheilujärjestöjen jäsenistä on huomattavan pieni. Näkövammaisten Keskusliiton jäsenistä 6 prosenttia on alle 19-vuotiaita, kun taas yli 60-vuotiaiden osuus on 62 prosenttia. Suomen Invalidien Urheiluliiton jäsenistä 5 prosenttia on alle 19-vuotiaita ja 58 prosenttia yli 60-vuotiaita. (Tiihonen & Ala-Vähälä 2002, 41.)

Harrastajamäärien väheneminen on näkyvissä erityisesti perinteisissä lajeissa, kuten hiihdossa ja uinnissa varsinkin näkövammaisten ja kehitysvammaisten puolella. Tämä trendi näkyy hyvin näkövammaisten SM-kisojen osallistujamääristä. Kuvaavaa on, että vuoden 2004 SM-uintikilpailuissa oli vain yksi näkövammaisen osallistuja. Osittain NKL:n liikuntapäällikkö Hannele Pöysti näkee jotain yhteistä harrastajamäärien laskulla ja yhteisten SM-kisojen järjestämisellä (kuvio 7). Yhteisiä kisoja alettiin järjestää 1990-luvun alussa, jolloin käyrät uinnissa, hiihdossa ja yleisurheilussa kääntyivät laskuun. Vastaavasti näkövammaisten oman lajin, maalipallon, suosio kasvoi. (H. Pöysti, henkilökohtainen tiedonanto 27.1.2006.)

SIU:n toiminnanjohtaja Pertti Pousi näkee vähenevän harrastajajoukon johtuvan muun muassa siitä, että vammaisilla henkilöillä on tänä päivänä enemmän mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja urheilun lisäksi. Nykyään lievempivammaiset integroituvat paremmin yhteiskuntaan eivätkä välttämättä hakeudu vammaisten liikuntatoimintaan. Perinteisiä yk-

silölajeja enemmän nuoria kiinnostavat joukkuelajit kuten vammattomienkin urheilun puolella. (P. Pousi, henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2006.)

KUVIO 7. Näkövammaisten SM-kisoihin osallistuneet 1982–2004.

Entinen aktiivinen vammaisurheilutoimija Veikko Puputti näkee harrastajamäärien vähenemisen syynä innostuksen ja yhteisöllisyyden katoamisen sekä ei-fyysisten harrastusten kuten tietokonepelien yleistymisen.

”Se [vammaisurheilu] on tullut niin huippu-urheiluksi, et se on mennyt pieleen jo vähän. Kyl se pitäis olla, et useampi lähtis mukaan, joku peesariluokka, jossa vois harrastelijat ottaa osaa. Se lähtis elpymään uudelleen.” (V. Puputti henkilökohtainen tiedonanto 2.2.2006.)

Harrastajamäärien vähenemiseen liittyy olennaisesti luokittelun kehityssuuntaus sekä uusien harrastajien rekrytointi. Nämä ovatkin polttavia puheenaiheita sekä kansallisen että kansainvälisen vammaisurheilun kentässä. Luokittelussa ja rekrytointitavoissa on havaittu puutteita verrattuna niiden alkuperäiseen tarkoitukseen ja toisaalta kummatkin ovat tärkeitä osia vammaisurheilun jatkuvuuden kannalta. Luokittelujärjestelmä palvelee paremmin kilpa- ja huippu-urheilun kuin uusien pelaajien rekrytoinnin tarpeita. Kilpa- ja huippu-urheilun on täytettävä kaupalliset intressit sponsoreiden takia ja vaikeammin vammautuneiden osallistumista voidaan pitää tuotteen laadun heikkenemisenä. Tavoitteena ja toiveena on lisätä urheilumahdollisuuksia vammaisten kuntoutuksen läh-

tökohdasta. Suurimmat epäkohdat ovat vaikeasti vammautuneiden ja naisten urheiluun osallistumisessa ja mahdollisuuksissa. Luokittelusysteemiin olisi saatava muutos, jossa suosittaisiin reilua osallistumista vammaluokasta riippumatta. (Piispanen 2005, 1-2.)

Yhtenä ongelmana on, että kotimaassa ei synny tervettä sisäistä kilpailua edustuspaikoista. Kärki on liian kapea ja siirtyminen kilpa- ja huippu-urheiluun on osoittautunut ongelmalliseksi. (Kari 2001, 7.) Asiaa on pohtinut myös Liikuntatieteellisen Seuran projektipäällikkö Toni Piispanen. Piispanen näkee harrastajamäärien vähenemisen johtuvan osittain amatööriurheilun ja ammattiurheilun välisen kuilun laajenemisesta.

”Kansainväliset mestaruuskilpailut saavutetaan tällä hetkellä liian aikaisessa vaiheessa, eikä useissa lajeissa ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota kansallisen tason kehitykseen. Nämä ovat oireita ruohonjuuritason toiminnan heikkoudesta.” (Piispanen 2005, 5.)

Paralympiakomitean Laakson ja Paavolaisen mukaan Kansainvälisen Paralympiakomitean laatima luokittelujärjestelmä on kehittynyt 2000-luvulla paljon ja luokittelumuutokset vievät vammaisurheilua edelleen ammatillisempaan suuntaan. Jotkut pitävät tällaista muutosta huonona asiana, mutta muun muassa nuoret urheilijat kokevat sen motivoivana. Kun mitalien määrä vähenee, niiden arvostus nousee ja kilpailu kovenee. (M. Laakso & L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.)

Toni Piispanen toteaa puolestaan, että niin kauan kun kansainvälisiin kilpailuihin löytyy tarpeeksi osallistujia ja suoritustaso kehittyy, ei uusien kilpailijoiden rekrytoimista pidetä olennaisena. Yleinen luulo on, että kovatasoiset kilpailusuoritukset motivoivat uusia vammaisia urheilun pariin. Tilastojen perusteella näin ei kuitenkaan ole, vaan avainasemassa nuorten mukaansaamiseksi ovat kansalliset urheiluohjelmat, paikallistason rekrytointi, lajiesittelyt ja pätevät ohjaajat. Puutteet näissä johtavat siihen, ettei uusia motivoituneita urheilijoita saada mukaan. (Piispanen 2005, 2.) Haasteelliseksi tilanteen tekee se, että samanaikaisesti, kun joudutaan priorisoimaan resursseja muutamille lajeille, vammaisurheilukentän olisi tarjottava koko lajikirjo mahdollisille uusille harrastajille.

7.1.3 Vammaisurheilu ja doping

Doping on noussut 2000-luvulla vammaisurheilun yhdeksi huolenaiheista. Ensimmäiset dopingtestit, joita ei kuitenkaan analysoitu, tehtiin vuonna 1983 Norjassa sekä vuonna 1984 Stoke Mandevillessä. Ensimmäiset testit, jotka myös analysoitiin, tehtiin yleisurheilun, uinnin ja jousiammunnan MM-kilpailuissa vuonna 1986. Sadasta testistä neljä oli positiivisia. Ensimmäinen virallinen dopingtestausohjelma toteutettiin Soulissa vuonna 1988. Tämän jälkeen dopingtestejä on tehty kaikissa paralympialaisissa ja lähes kaikissa MM-kilpailuissa. Vuoden 1992 Barcelonan kisoista vuoden 2000 Sydneyn kisoihin löydettiin yhteensä 12 positiivista testitulosta. (De Pauw & Gavron 2005, 251.) Sydneyn paralympialaisissa vuonna 2000 tehtiin 650 dopingtestiä ja 11 urheilijaa jäi kiinni kiellettyjen aineitten käytöstä. Näistä 10 oli penkkipunnertajia. (Lindström 2001, 380.) Ateenan kisoissa tehtiin 680 testiä ja seitsemän penkkipunnertajaa jäi kiinni dopingista, näistä kolmelle langetettiin elinikäinen kilpailukielto. IPC:n sääntöjen mukaan IPC:n hyväksymissä kansainvälisissä vammaisurheilukisoissa testataan 10 prosenttia urheilijoista. (IPC 2006d.) Torinossa tehtiin 242 testiä, joista kaikki olivat puhtaita (Torino 2006).

Ensimmäisen dopingin vastaisen kampanjan, ”Doping Disables”, organisoivat European Paralympic Committee yhdessä IPC:n ja Ruotsin vammaisurheilujärjestön kanssa vuonna 2001. (Lindström 2001, 380.) Dopingohjelmasta on tullut järjestelmällisempi vuoden 2003 jälkeen, kun IPC palkkasi henkilön vastaamaan luokittelu- ja dopingasioista. Tammikuussa 2004 IPC teetti omat antidoping-säännökset. Eri maiden välillä on edelleen suuria eroja ja esimerkiksi Antidopingtoimikunnan (ADT) kaltaisia järjestöjä on vain noin 30 maassa. Suomessa vammaiset urheilijat ovat samassa antidopingjärjestelmässä vammattomien urheilijoiden kanssa. Koska suurin dopingongelma on penkkipunnerruksessa, IPC on tehnyt erillisen ohjelman kitkeäkseen ongelman sieltä pois. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että penkkipunnerrukseen osallistuvilla mailla tulee olla kotimaassaan toimiva testausjärjestelmä. Yksikään suomalainen vammaisurheilija ei ole jäänyt kiinni dopingista. (L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.)

7.2 Rahoitus ei vastaa toiminnan kehitystä

Laman jälkeen liikunnan osuus veikkausvoittovaroista väheni edelleen tiukan taloudellisen tilanteen myötä ja liikunnan osuus tippui noin 20 prosenttiin. Vuonna 1995 opetusministeriö siirtyi liikuntajärjestöjen tulosperusteiseen avustuskäytäntöön. Painoalueita olivat lasten ja nuorten liikunta sekä kuntourheilu. Lisäksi järjestöjä edellytettiin ottamaan huomioon liikuntalain edellyttämät arvolähtökohdat kuten tasa-arvon. 1990-luvun alkupuolella vammaisurheilujärjestöjen tuet pysyivät tasaisina tai jopa hiukan laskivat. 1990-luvun loppupuolella tuet alkoivat taas nousta. Vammaisten kilpa- ja huippu-urheilun edellytykset nousivat erityisesti vuosien 1999 ja 2001 valtionapupäätöksillä. (Vasara 2004, 369.) Vammaisliikuntajärjestöt saivat 2000-luvun alussa erityisen paljon tukea kehittämissuunnitelmiin, jolla on ollut toimintaa kehittävä vaikutus. Yksi hankkeista oli vuosina 2001–2003 toteutettu soveltavan liikunnan apuvälineiden kehitysprojekti (SOLIA-projekti), joka toteutui Suomen erityisliikuntayhdistyksen kautta järjestöjen yhteistyöhankkeena. (Koivumäki 2002, 4.)

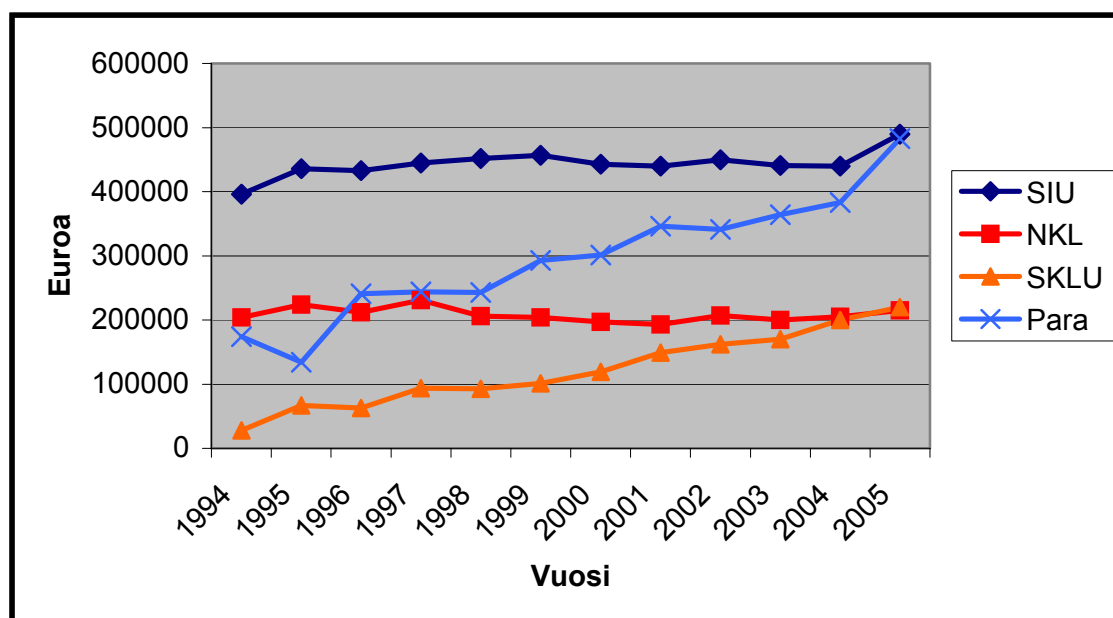
7.2.1 Järjestötukien kasvu tasaantuu

Vuonna 2005 järjestötuki erityisliikunnan 15 järjestölle oli noin 2,2 miljoonaa euroa. Tästä vammaisurheilujärjestöjen osuus oli 1,4 miljoonaa euroa. Summat ovat yli kymmenkertaisia määriä verrattuna 1980-luvun alun tilanteeseen. Tuen nousu vuoden 2005 budjetista kohdistui erityisesti alan tutkimus- ja kehitystyöhön sekä projekteihin. Viime vuosien tärkeimmät vammaisurheilun kehittämishankkeet ovat olleet Paralympiakomitean perusavustuksen korotus, vammaisten yleisurheilun EM-kilpailut vuonna 2005, urheilija-apurahojen tuplaantuminen sekä monet kisamatkat. (Koivumäki 2005, 1-3.)

Valtion järjestötukien lisäksi Paralympiakomitea on jakanut valmennustukea jäsenjärjestöilleen vuodesta 1994 lähtien. Vuosien 1994 ja 2000 välisenä aikana paralympiatuki jaettiin vammaisurheilujärjestöille Paralympiayhdistyksen kautta prosenttiosuuksina, eikä raha ollut korvamerkittyä. Tällöin järjestöt saivat oikeuden itse päättää, mihin toimintaan raha sijoitettiin. Vuoden 2000 Sydneyn Paralympialaisten jälkeen raha muutettiin opetusministeriön toiveesta tulosperusteiseksi. Tulosperusteisen rahanjaon avulla tuki menee huippu-urheilun edistämiseen ja maajoukkuetoimintaan. Tämä oli suuri muutos ja askel kohti ammattimaisempaa vammaisurheilua. Vuonna 2001 aloitettiin

tiettyjen lajien priorisoiminen paralympiaurheilussa. Tämä on vastaavasti kasvattanut kuilua priorilajien ja muiden lajien välillä. Priorilajeihin kuuluvat 12 lajia, joissa on menestysmahdollisuudet tämän vuosikymmenen paralympiakisoissa. (M. Laakso, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.) Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu on jäänyt ilman paralympiatukea vuodesta 2002 lähtien.

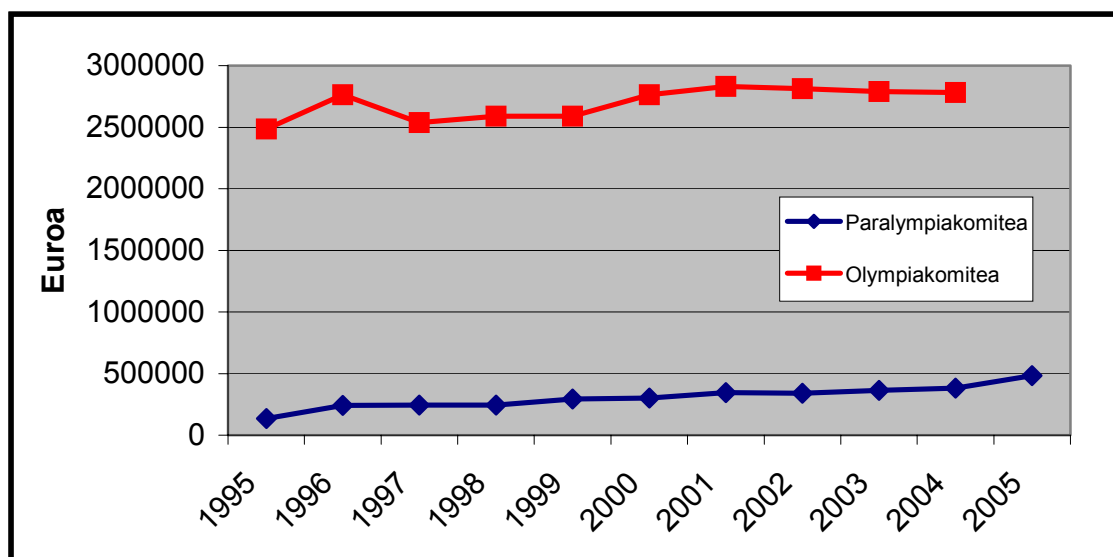
”Priorisoiduissa lajeissa valmennustoiminta on saatu lähelle vammattomien tasoa. - - Priorilajeilla ja muilla lajeilla on suuri ero. Priorilajien maajoukkueurheilijat eivät joudu käyttämään omaa rahaa valmentautumiseen. Muissa lajeissa omavastuut ovat suuret.” (L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.)

KUVIO 8. Vammaisurheilujärjestöjen valtiontuki 1994–2005

Paralympiatoiminnan tuki on kasvanut viime vuosina suhteessa enemmän verrattessa muihin vammaisurheilujärjestöihin (kuvio 8). Edelleen kuitenkin muiden johtavien vammaisurheilumaiden vastaava kehitys on nopeampaa ja tehokkaampaa. Vuodesta 1998 vuoteen 2002 Paralympiayhdistyksen tuki kasvoi lähes puolella. Vuonna 1998 avustus oli noin 220 000 euroa ja vuonna 2002 noin 340 000 euroa. Kun Paralympiakomitean ja Olympiakomitean valtion tuet laitetaan samaan diagrammiin (kuvio 9), näkyy toki avustusmäärien valtava ero, mutta myös noususuhteen ero. Olympiakomitean tuki on noussut vuodesta 1995 vuoteen 2005 noin 300 000 euroa, 2,5 miljoonasta eurosta 2,8 miljoonaan euroon. Paralympiakomitean tuki on vastaavasti kasvanut kymme-

nessä vuodessa lähes nelinkertaiseksi, 135 000 eurosta 480 000 euroon. (Opetusministeriön arkistolähteet.)

KUVIO 9. Suomen Paralympiakomitean ja Olympiakomitean valtiontuet vertailussa 1995–2005.

NKL:n ja SIU:n tuet ovat pysyneet 1990-luvulla tasaisina, vuodesta 2004 vuoteen 2005 on tuki hiukan lisääntynyt. SKLU:n tuki on ollut tasaisessa nousussa, mutta vammaisurheilujärjestötason rahoituksesta (kuvio 8) on kuitenkin erityisen huolissaan SKLU:n toiminnanjohtaja Eija Kangas-Virtanen. Hän kokee, että kehitysvammaisten toiminta on ollut taloudellisesti heikommassa asemassa toimintaan nähden kuin muut vammaisurheilujärjestöt. Tällä hetkellä tilanne on kuitenkin parempi, kuten kuvio 8 osoittaa.

”Tuntuu, että täytyy edelleen selitellä ja perustella kehitysvammaisten liikunnan ja urheilun uskottavuutta. Siellä on takana monille ihan samanlaisia motiiveja ja valmentautumista kuin muillakin.” (E. Kangas-Virtanen, henkilökohtainen tiedonanto 18.1.2006.)

Kangas-Virtanen toteaa, että kehitysvammaisten liikuntaa ei vielääkään aina koeta urheiluksi, vaan kuntoiluksi ja virkistykseksi. Jos esimerkiksi kehitysvammaisten urheilukilpailuista on kirjoitettu lehteen, juttu löytyy useimmiten kotimaansivuilta. (E. Kangas-Virtanen, henkilökohtainen tiedonanto 18.1.2006.) Muutettaessa järjestöjen tuet vastaamaan jäsenistön määrää SIU:n tuki yhtä jäsentä kohden on noin 12 euroa sekä

NKL:n ja SKLU:n tuki noin 14 euroa jäsentä kohden. Vuonna 1980 SIU:n tuki jäsentä kohden oli noin yksi euro ja NKL:n vastaava summa noin 11,5 euroa.

Erityisliikunnan arviointiraportista (2002) selviää, että vammaisurheilujärjestöjen rahoitus pohjautuu suureksi osaksi valtion avustukseen. SKLU:n rahoituksesta 2000-luvulla noin 60 prosenttia tulee valtiolta. NKL:n liikuntatoimen ja SIU:n vastaavat prosentit ovat 60 ja 70 prosenttia. Järjestöt saavat loppuosan rahoituksesta muusta varainhankinnasta. Suurin osuus Näkövammaisten Keskusliiton liikuntajaoston muusta rahoituksesta on sen saama tuki keskusliitoltaan, joka on vuosittain noin neljäsosa koko budjetista. Paralympiakomitean rahoituksesta 90 prosenttia tulee valtiolta (Ala-Vähälä & Tiihonen 2002, 49). SIU:n ja NKL:n taloudellinen ja toiminnallinen painotus siirtyi 1980-luvun puolivälissä kilpaurheilusta harrasteurheiluun. Tämä painotus jatkuu edelleen, kun Paralympiakomitea on ottanut myös taloudellista vastuuta huippu-urheilusta. NKL panostaa tällä hetkellä nuorisoon ja tulevaisuuteen. Huippu-urheilun painotus budjetissa riippuu kilpailumääristä ja paralympiavuosista. (H. Pöysti, henkilökohtainen tiedonanto 27.1.2006.)

Vammaishuippu-urheilijoille alettiin jakaa urheilija-apurahaa vuodesta 1999 lähtien. Apurahojen määrä on kasvanut siten, että vuonna 1999 urheilija-apurahojen piiriin pääsi kolme vammaisurheilijaa, vuosina 2000–2002 neljä urheilijaa vuonna 2003 seitsemän urheilijaa, vuonna 2004 kahdeksan urheilijaa ja vuonna 2005 12 vammaisurheilijaa. Vuonna 2005 verovapaa urheilija-apuraha oli 12 000 tai 6 000 euroa vuodessa. Vuonna 2006 suurempi tuki nousi 15 000:een (liite 1).

Vammaisurheilun rahoitus Pohjoismaissa on vahvinta Tanskassa. Vuonna 2000 Tanskan vammaisurheilun kokonaisbudjetti oli 3,9 miljoonaa euroa, kun Suomen vastaava budjetti oli 1,24 miljoonaa euroa. (Huippu-urheilu Pohjoismaissa 2004, 51.)

7.2.2 Vammaisurheilun sponsorointi

Nykyinen urheilutoiminta ei pyörisi ilman sponsoreita. Kun valtio tukee urheilujärjestöjä vuodessa noin 30 miljoonalla eurolla, sponsorien urheilutuki on noin 60 miljoonaa euroa. Urheilu on ollut perinteisesti eräs sponsoroinnin ykköskohteista. Dopingkäryt ja muut lieveilmiöt ovat kuitenkin viime aikoina alentaneet jonkin verran urheilun sponsorointiosuutta. Vuonna 2000 urheilua tuki 95 prosenttia yrityksistä, vuonna 2005 määrä

oli 87 prosenttia. Sponsorointibarometrin (Mainostajain Liitto 2006) mukaan yrityksiä kiinnostavat yhä enemmän yhteiskunnalliset ja sosiaaliset kohteet. Urheilun sisällä merkittäväksi sponsorituen saajaksi on nousemassa nuorisourheilu. Joukkueurheilun sponsorointi on kuitenkin edelleen suosituinta: 57 prosenttia vastaajista sponsoroit joukkueurheilua vuonna 2005. (Aaltonen 2006 & Mainostajien Liitto 2006.)

Vammaisurheilun sponsorointi on lisääntynyt 2000-luvulla, mutta on silti vielä hyvin vähäistä. Vammaisurheilun markkina-arvon puutetta ja sitä myöten sponsorien vähäisyyttä on ihmetellyt moni vammaisurheilun asiantuntija. Veikko Puputti pohti vammaisurheilun imagoa vuoden 1998 Erityisliikunnan neuvottelupäivien yhteydessä. Puputti näkee, että vammaisurheilussa lähtökohdat markkinoinnille ja imagorakentamiselle ovat erinomaiset. Suomen menestys on ollut hyvää ja urheilijoiden ympärille saa rakennettua draamaa ja sankaritarinoita. Paralympia-aate on arvostettu ja tunteita herättävä alue. Silti paralympiatoiminnalla on melko huomaamaton imago. Syitä sponsoreiden puuttumiseen on etsitty monesta asiasta. Yksi suurimmista seikoista on vammaisurheilun monimutkaisuus luokitteluineen ja eri vammaryhmineen. Tämä tekee vammaisurheilun seuraamisesta haastavamman. Lisäksi sponsorit kiinnittävät yhä enemmän huomiota TV-näkyvyyteen. Vammaisurheilua edistävä asia 1990- ja 2000 – luvuilla maailmalla on ollut paralympialaisten järjestäminen. Näissä maissa vammaisurheilutoiminta ja – näkyvyys ovat lisääntyneet huomattavasti. (Puputti 1998, 27–29.)

Pertti Pousi kertoo ulkopuolisen rahoituksen hankkimisen vaikeudesta seuraavasti:

”Sponsoreiden osuus on aina ollut ihan marginaalinen, on edelleen, että se on tosi vaikea pala ollut. Joskus on jotain saatu aikaseks, mut mitään pysyvää tai merkittävää sponsoritoimintaa ei olla onnistuttu - - Syy on kaikei asenteissa, on lähetty jotain yhteistyötä rakentamaan, niin ei oo sellaiseen kiinnostusta, lopputulos on sit se, et okei, me annetaan tästä paritonnia, täähän menee hyvään tarkoitukseen - - Ei oo noissa firmoissa nähty tätä [vammaisurheilua] mahdollisuutena. Ehkä siin on meissäki vikaa - - Niin me luultiin, et se Ateenan [Paralympialaisiin liittyvä] keskustelu, mutta ei, ei. On se yhtä vaikeeta kuin ennenkin - - Jotain kokeilee ja huomaa, et lyö päätä seinään.” (P. Pousi, henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2006.)

Vuoden 2005 lopussa Paralympiakomitea solmi ensimmäistä kertaa pitkät sponsorisopimukset Koneen, Telia Soneran ja Fortumin kanssa. Tätä ennen sponsorituet oli solmittu vuositasolla tiettyihin kisoihin. Pitempien sopimusten laatimisen mahdollisti Laakson

ja Paavolaisen mukaan vammaisurheilun arvostuksen nouseminen. Tähän ovat vaikuttaneet määrätietoisen työn lisäksi näkyvyyden lisääntyminen etenkin Ateenan Paralympialaisten jälkeen, Leo-Pekka Tähden esiintyminen julkisuudessa sekä ESPOO 2005-kisat. Yhteiskunta on nyt valmiimpi ottamaan vastaan myös vammaisia urheilusankareita. (M. Laakso & L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.)

7.3 Vammaisurheilun asema liikuntakulttuurissa vakiintuu

Opetusministeriön julkaisemassa Huippu-urheilutyöryhmän muistiossa (2004) otettiin ensimmäisen kerran voimakkaasti kantaa vammaisurheilun kehittämiseen. Työryhmä esittää työnjakoa vammaisurheilun eri tahoille, jotta toimintaa saataisiin kehitettyä toivottuun suuntaan. Muistiossa todetaan, että vammaisurheilun asema huippu-urheilun kentässä on selkiytymätön ja sen kehittäminen on pääosin opetusministeriön ja Paralympiakomitean toimenpiteiden varassa. Työryhmä pitää perusteltuna, että vammaisurheilun kehittämiseksi lajiliittojen ja vammaishuippu-urheilun tulisi tiivistää yhteistyötä ja Paralympiakomitean roolia vammaishuippu-urheilun koordinoijana tulisi vahvistaa. Lisäksi vammaisurheilun tutkimusta ja kehittämisprojekteja tulisi lisätä sekä panostaa vammaisurheilun valmennukseen. Lopuksi työryhmä toteaa, että vammaishuippu-urheilijoiden ja lajien tuki on riittämätön turvaamaan valmentautumisen ja arvokisamenestyksen. (Huippu-urheilutyöryhmän muistio 2004, 57.)

7.3.1 Vammaishuippu-urheilun yhteistyö lajiliittojen kanssa

Vammaisurheilun aseman vahvistuminen suomalaisessa liikuntakulttuurissa alkoi näkyä vuosituhannen vaihteessa muun muassa vammaisten urheilijoiden integroimisessa vammattomien urheiluun. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lajiliitto ottaa vastuun myös vammaisten huippu-urheilun sen lajin osalta. Integroinnista on puhuttu vammaisurheilun organisoitumisesta lähtien. Vammaisurheilu on erityisliikunnan sektoreista sellainen, johon integraatio soveltuu hyvin ja oikein toteutettuna tulokset olisivat hedelmälliset.

Vuoden 1996 erityisryhmien liikunta 2000-toimikunnan mietinnössä asetetuissa keskeisissä tavoitteissa korostuu integraation lisääminen yleiseen liikuntakenttään ja resurssien turvaaminen erityisliikunnan kehittämiseen. Lisäksi komitea toteaa yhtenä ongelmana vammaisten kilpa- ja huippu-urheilijoiden heikon aseman valmennustuen jaossa.

(Erityisryhmien liikunta 2000-mietintö 1996, 45.) Pasi Kosken ja Juha Heikkalan (1998, 149) tutkimuksen mukaan lajiliittojen panostaminen vammaisurheiluun oli erittäin vähäistä vielä 1990-luvun lopussa. Keskimäärin lajiliitot panostivat kaksi prosenttia resursseista erityisryhmiin. Huippu-urheiluun panostettiin eniten, 35 prosenttia. Myös seuratasolla ainoastaan muutama prosentti seuroista tarjoaa liikuntamahdollisuuksia erityisryhmiin kuuluville henkilöille.

Vammaisurheilujärjestöt ja lajiliitot ovat tehneet tiiviimpää yhteistyötä 1990-luvun puolivälistä saakka. Sydneyn Paralympialaisten jälkeen hankkeet ovat lähteneet voimakkaammin eteenpäin. (Lehtomäki 2005.) Ratsastusliitto on vastannut vammaisratsastuksesta yli kymmenen vuotta ja yhteistyö uinti-, judo-, ammunta- ja purjehdusliittojen kanssa on alkanut vuonna 2002. Integrointisopimukset kyseisten lajiliittojen kanssa allekirjoitettiin vuonna 2005. Tämän lisäksi Komitealla on yhteistyötä useiden muidenkin lajiliittojen kanssa. Lajiliitot ovat suhtautuneet yhteistyöhön myönteisesti ja osa lajiliitoista on itse ehdottanut yhteistyötä Paralympiakomitean kanssa. (L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.)

Yhteistyön lähtökohtana on molemminpuolinen hyöty ja resurssien yhdistäminen huippu-urheilun osalta. Tavoitteena olisi saada lajiliitot vastaamaan vammaisten osuudesta luonnollisena osana toimintaansa. (L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.2.2006.) Yhteistyöllä pyritään takaamaan menestymisen mahdollisuudet kaikille huippu-urheilijoille. Integroimalla vammaisurheilun lajiliittoihin vammaishuippu-urheilijat voivat harjoitella lajiaan samoista lähtökohdista kuin vammattomat urheilijatkin. Integraatiosopimuksella vastuu maajoukkueista, huippu-urheilijoista ja kansainvälisestä kilpailutoiminnasta siirtyy vammaisurheilutaholta lajiliitolle. Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa samoille leireille osallistumista ja valmennustiedon jakamista. (Lehtomäki 2005.)

NKL:n liikuntatoimen päällikkö Hannele Pöysti painottaa, että on arvioitava tuloksia joita lajiliittoyhteistyöllä saavutetaan. Parhaimmillaan lajiliittoyhteistyö olisi Pöystin mukaan, jos nuori urheilija oppisi alusta asti urheilemaan yleisessä lajiseurassa. Tällä hetkellä yhteistyö rajoittuu liiaksi huippu-urheiluun. Yhteistyön uhkana Pöysti näkee kuilun kasvamisen huippujen ja perustason välillä, jos rahat ohjataan lajiliitoille. (H. Pöysti, henkilökohtainen tiedonanto 27.1.2006.)

Kansainvälisellä tasolla Norja ja Australia ovat edelläkävijöitä integraatioprosessissa. Tavoitteena on, että vuoteen 2015 mennessä kaikki Norjan lajiliitot ottavat täyden vastuun urheilumuodon kehittämisestä. Kannustimena integraatioprosessissa käytetään kehitysrahaa, jota voidaan anoa toiminnan kehittämiseen. (Huippu-urheilu Pohjoismaissa 2002, 51.)

Vammaisurheilijan yksinäinen taival ilman urheiluseuran tukea tulee esille Tanja Karin Pro gradu – tutkimuksesta (2001). Jokainen hänen haastattelemansa vammaisurheilija oli omalla tavalla ajautunut vammaisurheiluun, ilman systemaattista ohjelmaa. Lisäksi heillä oli lannistavia kokemuksia liikuntaseuraan pääsemisestä. Urheiluseurat eivät tarjonneet samanlaisia lähtökohtia vammaiselle urheilijalle kuin vammattomille urheilijoille. Ainoana poikkeuksena oli Suomen Ratsastajainliitto, joka tekee erinomaista työtä integraation puolesta. (Kari 2001, 56.) Tutkimuksesta selviää myös, että vammaisurheilujärjestöiltä toivottiin järjestelmällisempää ja selkeämpää otetta huippu-urheiluun. Tutkimukseen osallistuneet urheilijat kokivat tekevänsä paralympiamentestyksen eteen työtä ilman vammaisurheilujärjestöjen konkreettista tukea. (Kari 2001, 66.)

7.3.2 Media alkaa kiinnostua vammaisurheilusta

Kiinnostus paralympialaisia kohtaan niin Suomessa kuin maailmallakin on lisääntynyt koko ajan. Sydneyn paralympialaisiin vuonna 2000 myytiin lähes 1,2 miljoonaa lippua ja kisoja seurasi televisiosta yli 300 miljoonaa ihmistä 100 eri maasta. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että Sydneyn paralympialaisten avajaiset olivat Australian vuoden 2000 katsotuin yksittäinen TV-ohjelma. (Paavolainen 2004, 26.)

2000-luvulla valtakunnallinen media on tullut voimakkaammin mukaan vammaisurheilun kentälle. Torinon 2006 talvikisoista YLE näytti viisi päiväkoostetta ja Urheilukanava tunnin koosteen päivittäin. Kisoissa olivat lisäksi mukana Radio Suomi, STT ja Teksti-TV. Tämä on paljon verratessa esimerkiksi Sydneyn vuoden 2000 kisoihin, jolloin kooste näytettiin kuukausi kisojen jälkeen. Suomi on kuitenkin jäljessä tässäkin suhteessa sekä vammaisurheilun huippumaita että muita Pohjoismaita. Ateenassa Paralympialaisissa vuonna 2004 saksalaisia toimittajia oli 123, kun Suomesta saapui paikalle seitsemän toimittajaa. (L. Paavolainen, henkilökohtainen tiedonanto 27.2.2006.)

ESPOO 2005 – kisoissa oli kaikkiaan 139 tiedotusvälineiden edustajaa. Näistä 40 oli ulkomailta, kaikkiaan 15 eri maasta (SIU:n toimintakertomus 2005, 13).

KUVA 11. Leo-Pekka Tähti median ympäröimänä ESPOO 2005-kisoissa (Kuva: Marko Keskinen).

Vaikka vammaisurheilun näkyvyys mediassa on parantunut jatkuvasti, on toimittajien edelleen vaikea suhtautua vammaisurheiluun huippu-urheiluna. Helsingin Sanomien urheilutoimittaja Pekka Aaltonen kirjoitti kolumnissaan (HS 4.9.2005) median vaikeudesta suhtautua vammaisurheiluun.

”Vammaisurheilu kuuluu niihin asioihin, joista voi puhua ja kirjoittaa ainoastaan myötäsukaan” (Aaltonen 2005).

Aaltonen pohtii kolumnissaan, kuinka paljon vammaisurheilun julkisuuden määrään vaikuttaa sääli ja hyvän mielen tuottaminen sekä miten arvokas vammaismitali on verrattuna vammattomien mitaliin. Aaltonen on tärkeällä asialla ja kiteyttää yleisen urheilutoimittajien suhtautumisen vammaisurheiluun. Ongelmana on se, että valtaosa urheilutoimittajista tarvitsisi annoksen asennekasvatusta sekä lisää tietoa vammaisurheilusta. Poikkeuksiakin toimittajien joukossa onneksi on.

Omasta mielestäni vammaisurheilua ja vammattomien urheilua ei ole syytä asettaa samalle viivalle. Mitaleja ja menestystä ei voi monesta syystä rinnastaa keskenään. Vammaisurheilijoita on vähemmän kuin vammattomia ja mitaleja puolestaan jaetaan luokituksista johtuen enemmän. Hienoa olisikin, jos nämä kaksi huippu-urheilun ilmentymää voisivat elää rinnatusten, saaden ansaitun arvostuksen ja huomion kumpikin. Vammaisurheilun ei tarvitse olla sen enempää, mutta ei sen vähempääkään kuin vammattomien urheilun.

Osaltaan median ja suomalaisten asennemuutosta kuvaa Leo-Pekka Tähden pääseminen mukaan vuoden 2004 Vuoden Urheilija äänestykseen. Tähti sijoittui urheilutoimittajien äänestyksessä kuudenneksi ja yleisö äänesti hänet toiseksi mäkihyppääjä Janne Ahosen jälkeen. (Suomen Paralympiakomitean toimintakertomus 2004, 14.) Äänestys aiheutti suuren mediapyörityksen vammaisurheilun ympärillä ja samalla monien urheilutoimittajien oli ensimmäistä kertaa mietittävä omaa suhtautumistaan vammaisurheilua kohtaan.

OSA III – KUMMAJAJAISESTA HUIPPU-URHEILUKSI

KUVA 12. Urheilijoita 1960-luvun lopun kesäurheilupäivillä (SIU:n kuva-arkisto).

KUVA 13. Urheilijoita 100 metrin loppukilpailussa ESPOO 2005-kisoissa. Vasemmalla Leo-Pekka Tähti (Kuva: Marko Keskinen).

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän pro gradu – tutkielman tutkimusongelmassa kysyin, miten vammaisurheilu on muuttunut vuosien 1960 ja 2005 välisenä aikana. Osaongelmina olivat vammaisurheilun toimintakentän, rahoituksen ja yhteiskunnallisen aseman muutos kyseisen ajanjakson aikana. Tarkastelin tutkimusongelman ja sen osaongelmia kolmessa edellisessä kappaleessa kolmen kehitysvaiheen kautta. Tässä kappaleessa pyrin kiteyttämään tutkimustulokset eri aikakausien osalta yhteen, jolloin pystyn nostamaan myös olennaiset johtopäätökset esille. Samalla pohdin syitä tutkimuksen perusteella nousseisiin muutoksiin. Vammaisurheilun merkittävimmät virstanpylväät löytyvät liitteestä 5 ja vammaisurheilun tapahtumat kronologisessa järjestyksessä liitteestä 6.

8.1 Toimintakenttä

Vammaisurheilun toimintakentän suurin muutos on ollut kokonaisvaltainen laajeneminen. Tähän liittyvät järjestökentän organisoituminen ja ammattimaistuminen. Suomen neljä paralympiatoimintaa toteuttavaa vammaisurheilujärjestöä ovat kuitenkin eläneet varsin erilaiset kehityskaaret vuosien 1960 ja 2005 välisenä aikana. Kilpailutoiminnassa olennaisimmat kehityssuunnat ovat kilpailullistuminen, kilpailutason nousu ja kansainvälistyminen – harrastustoiminta on muuttunut huippu-urheiluksi. Toimintakentän rakennemuutokseen liittyy vammaisurheilun eritasoinen eriytyminen. Kehityspiirteistä pystyy myös selkeästi päättelemään, että vammaisurheilu lähestyy vammattomien urheilua monella eri tasolla.

8.1.1 Eriytyminen vammaisurheilussa

Vammaisurheilun historiaan liittyy eriytyminen eri tasoissa ja eri aikoina. Eriytymisellä tarkoitan vammaisurheilun eriytymistä omaksi kokonaisuudeksi yleisen liikuntakulttuurin alle sekä vammaisurheilujärjestöjen eriytymistä omaksi toimintakentäksi. Lisäksi vammaisten kilpaurheilu on eriytynyt harrastetoiminnasta.

Vammaisurheilu on yleisen liikuntakulttuurin eriytymisen tuloksena saavuttanut tasa-arvoisemman paikan sirpaleisemmassa kentässä, jossa liikkumistavat ja – perinteet ovat mullistuneet. Toisaalta vammaisurheilun sisällä on tapahtunut erilaista eriytymistä alku-

ajoista saakka. Sotien jälkeen, ennen vammaisurheilun varsinaista organisoitumista kuusikymmentäluvun alussa, vammaiset ihmiset liikkuvat vammaisjärjestöjensä alla tai vammaislaitoksissa. Näkövammaisten liikuntatoiminnan kehityksen kannalta suuressa roolissa olivat sokeain koulut. Kehitysvammaisten liikuntatoiminta alkoi puolestaan laitosten aktiivisesta toiminnasta. Ensimmäinen eriytyminen tapahtui silloin, kun liikunta- jaostot eriytyivät emojärjestöistään. 1960-luvulla Suomen Invalidien Urheiluliitto eriytyi Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusinvalidien Liitosta ja Suomen Sotainvalidien Urheiluliitto Sotainvalidien Veljesliitosta. Näkövammaisten liikuntatoiminta on edelleen emojärjestönsä kyljessä, mutta vuonna 1962 perustettu liikuntatoimi on verrattavissa muiden vammaisurheilujärjestöjen toimintaan. Kehitysvammaisten liikuntatoiminta organisoitui yhden järjestön alle vuonna 1994 opetusministeriön kehotuksesta keskittää toimintaa.

Kaikkien tutkimieni vammaryhmien kohdalla vammaisurheilu on alkanut harrastustoiminnasta suosituimpina lajeinaan yleisurheilu, uinti ja hiihto. Mielenkiintoista on, että nyt alkuvaiheessa olevassa elinsiirron saaneiden liikuntatoiminnassa suosituimpia lajeja ovat edellä mainitut, vaikka muissa vammaisryhmissä nämä perinteiset yksilölajit ovat alkaneet korvautua joukkuelajeilla sekä muilla uudemmillä lajeilla. Kilpailutoiminta 1940- ja 1950-luvuilla tapahtui liikunta- ja näkövammaisten kohdalla kesä- ja talviliikuntapäivien muodossa. Alkuvaiheessa vertaistuen merkitys korostui, koska se loi yhteisöllisyyttä, jonka avulla oli helpompaa olla erilainen. Jo 1960-luvulla kilpaurheilu alkoi korostua, koska sen katsottiin olevan avain vammaisurheilun arvostuksen ja hyväksynnän kohentamiseen. Voimakkaammin harraste- ja kilpaurheilun eriytyminen alkoi kahdeksankymmentäluvulla, kun kilpailu alkoi tiivistyä: tämän jälkeen kansainvälisellä tasolla ei ole pärjännyt ilman määrätietoista harjoittelua.

Lajien määrä alkoi kasvaa erityisesti 1980-luvulla ja kilpailutoiminnassa siirryttiin lajikohtaisiin kilpailuihin. Alkuvaiheessa kilpailtiin 5-7 lajissa ja tällä hetkellä kansallisella tasolla järjestetään SM-kilpailuja eri vammaluokissa 15 - 18 lajissa. Alkuaikojen urheilupäivät ovat muuttuneet lajikohtaisiksi SM-kilpailuiksi. Menestyksen saavuttamiseksi lajeja priorisoidaan, jolloin eri lajien urheilijat ovat eriarvoisessa asemassa. Suurimpana huolenaiheena järjestöjen edustajat pitävät rahoituksen painottumista huippu-urheiluun hyvin pienelle eliittijoukolle. Kuilu huippujen ja harrastajien välillä uhkaa kasvaa enti-

sestään. Tämä luo uhkakuvia vammaisurheilun tulevaisuuteen, koska panostus ei riitä perusharrastajajoukon kasvattamiseen ja tukemiseen.

Suurin syy vammaisurheilun eriytymiseen löytyy yleisen liikuntakulttuurin kehityksestä ja moninaisuuden lisääntymisestä. Samoin kuin liikuntakulttuuri seuraa yhteiskunnan suuntauksia, niin vammaisurheilu seuraa liikuntakulttuurin suuntauksia. Toinen eriytymiseen johtanut tekijä on mahdollisesti myös se, että vammaisen urheilija ei tarvitse enää samanlaista vertaistukea ja yhteisöllisyyttä, joka alkuaikoina antoi rohkeutta tulla näkyville. Tänä päivänä on helpompaa tulla hyväksytyksi vammaisena urheilijana. Tämä on johtanut myös siihen, että lievemmin vammaiset eivät enää hakeudu yhtä innokkaasti vammaisjärjestöjen piiriin vaan löytävät paikkansa yleisen liikunnan kentästä. Tämä voidaan tulkita joko siten, että vammaisen henkilö pärjää hyvin vammattomien joukossa tai siten, että vammaiseksi leimautumisen pelko pitää lievempivammaiset poissa vammaisten harrastuspiireistä. Vammaisten henkilöiden integroitumista vammattomien henkilöiden joukkoon pidän ihanteellisena, vaikka se saattaa olla myös yksi syy harrastajien määrän laskuun. Pidemmällä aikajänteellä kaikille avoimella ja suvaitsevalla liikuntakulttuurilla saavutetaan varmasti arvokkaampia urheilutuloksia ja -kokemuksia.

8.1.2 Järjestöjen erilaiset kehityskaaret

Aktiivinen vammaisurheilujärjestöjen organisoitumisvaihe tapahtui 1960-luvulla. Järjestötoiminta alkoi ammattimaistua 1970-luvulla resurssien parantuessa. Tämä lisäsi toimintaa ja järjestöihin palkattiin ensimmäisiä kokoaikaisia työntekijöitä. Järjestökenttä on laajentunut, kun järjestöjen jäsenyhdistykset ja jäsenmäärät ovat kasvaneet ja kaikki vamma ryhmät ovat päässeet järjestöjen piiriin. NKL:n ja SIU:n jäsenmäärät ovat nelinkertaistuneet 1960-luvulta tähän päivään. Vammaisten kokonaismäärässä ei ole tapahtunut merkittävää muutosta, joten jäsenoiminta ja urheilu ovat yleistyneet vuosi vuodelta. Toisaalta sotainvalidien poistuminen urheilukentiltä on jättänyt aukon järjestötoimintaan. Vuonna 1980 vammaisurheilujärjestöissä oli noin 100 000 jäsentä, kun nyt vastaava luku on noin 70 000.

Vammaisurheilujärjestöjen organisoituminen ja kehittyminen on tapahtunut hyvin erilaisten vaiheiden kautta. Järjestökentän kehityksen kuvaaminen kokonaisuutena on tä-

män takia hankalaa. Suomen Invalidien Urheiluliitto oli pitkään vastuussa paralympia-toiminnasta, koska vuoteen 1976 paralympialaisissa kilpailivat ainoastaan liikuntavammaiset urheilijat. Tämän jälkeenkin koordinoitivastuu pysyi SIU:lla aina Suomen Paralympiakomitean perustamiseen eli vuoteen 1994 saakka. SIU:n jäsenmäärä on ollut aina suuri senkin takia, että liikuntavammaisia on suhteessa enemmän kuin näkövammaisia ja kehitysvammaisia. Kaiken kaikkiaan SIU:n toiminta on ollut vammaisurheilujärjestöistä laajinta ja monipuolisinta vastatakseen suuren jäsenistön tarpeisiin.

Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimea voidaan verrata urheilujärjestöön, mutta yhteistyö emojärjestön kanssa on NKL:lla konkreettisempaa ja läheisempää kuin SIU:lla. Liikuntatoimi aloitti heti 1960-luvulla aktiivisen työn ympäri Suomea olevien paikallisten yhdistysten kautta. Osaksi tämän takia NKL tekee liikuntatoimintaa hyvin paljon jäsenistöä kuunnellen. Lisäksi toimintatapoihin vaikuttaa emojärjestön kyljessä toimiminen, minkä liikuntapäällikkö Pöysti pitää ainoastaan positiivisena asiana. Kontaktit jäseniin on helppo pitää tiiviinä, kun toiminta on samassa talossa muiden jäsenpalveluiden kanssa. Esimerkiksi vastavammautuneiden tavoittaminen onnistuu hyvin. Pöysti näkee NKL:n liikuntatoimen päätarkoituksen olevan vaikeavammaisista huolehtiminen, sillä heidän on vaikea pärjätä muualla.

Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu perustettiin vuonna 1994 opetusministeriön toiveesta saada kehitysvammaisten liikunta saman katon alle. SKLU:n myöhäinen perustaminen on vaikuttanut siihen, että rahoitus ei ole ollut samansuuruista SIU:n ja NKL:n liikuntatoimen kanssa. Tällä hetkellä SKLU on kuronut eroa kiinni ja saa samansuuruista valtion tukea NKL:n kanssa. Kehitysvammaisten urheilutoimintaa on varjostanut paralympialaisten rekisteröintiongelmät. Kansainvälisesti yhtenäistä kehitysvammaisuuden toteamismenetelmää ei ole kuitenkaan pystytty löytämään. Tämä on vaikuttanut siihen, että SKLU ei ole saanut viime vuosina paralympiatukea valmennustoimintaan. Viime vuosien aikana SKLU:n taloudellinen tilanne on kuitenkin kohentunut ja se on pystynyt palkkaamaan kaksi uutta työntekijää vastaamaan toiminnan lisääntymisestä.

Vuonna 1994 vastuu vammaishuippu-urheilusta siirtyi Suomen Paralympiakomitealle. Komitea sai ensimmäisen työntekijän vasta viisi vuotta myöhemmin, joten komitean alkuvaiheet olivat pitkälti rahan jakamista ja kilpailumatkojen organisointia. Vuositu-

hannen vaihteessa paralympiatyö oli jo järjestelmällisempää ja vuodesta 2002 alkaen paralympiatuki muutettiin tulosperusteiseksi. Paralympiakomitea on joutunut priorisoimaan tiettyjä lajeja, jotta kansainvälinen menestys pystyttäisiin turvaamaan rajallisilla resursseilla.

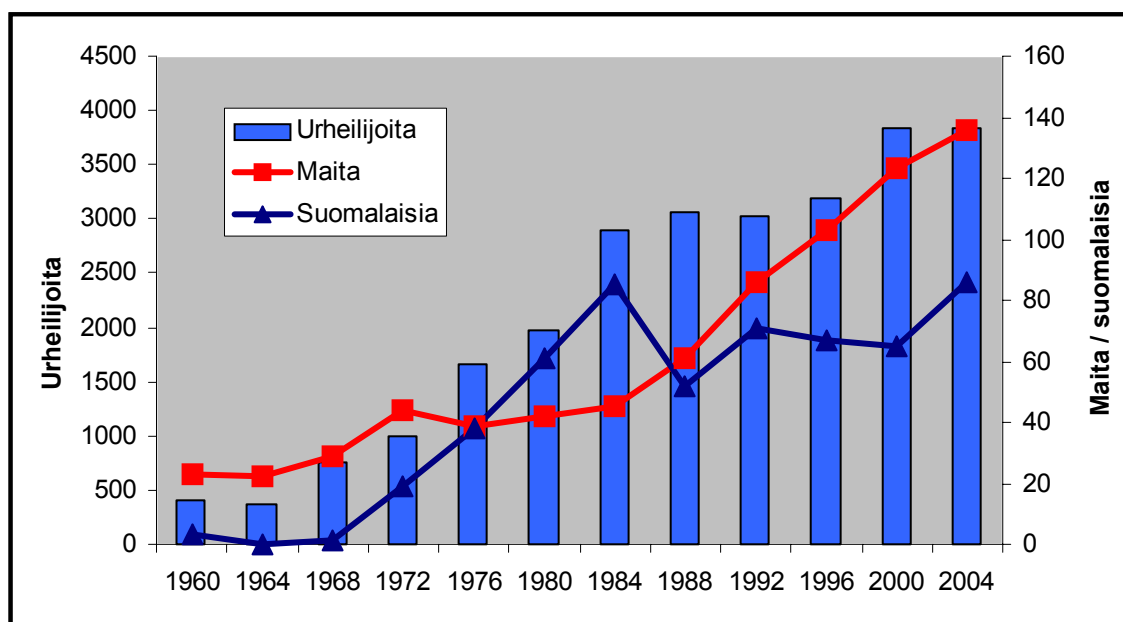
1980-luvulta asti aika ajoin keskusteluissa on noussut esiin vammaisurheilun keskusjärjestön perustaminen muiden Pohjoismaiden tavoin. Tällä hetkellä osa järjestöjen edustajista ei pidä asiaa ajankohtaisena. Jos tulevaisuudessa pyritään vammaisurheilun keskusjärjestön perustamiseen, se tulee olemaan pitkä prosessi ja haaste jokaiselle järjestölle. Järjestöjen toimintatavat poikkeavat paljon toisistaan. Vaikka yhtenäistä järjestöä ei olisi, vammaisurheilun kenttä vahvistuisi yhteisillä strategioilla sekä projekteilla. Olisi kaikkien järjestöjen kannalta hyödyllistä, jos vammaisurheilukenttä puhuisi yhteistä kieltä ja tavoittelisi omien tavoitteiden lisäksi myös yhteisiä tavoitteita.

8.1.3 Suomalainen vammaisurheilu maailmalla

Vammaisurheilukentän laajeneminen näkyy kansainvälisellä tasolla osallistujamaiden ja osallistujien lisääntymisenä sekä lajikirjon kasvulla. Ensimmäiset vammaisten olympialaiset pidettiin vuonna 1960 selkäydinvammaisille urheilijoille. Vuodesta 1976 näkövammaiset ja amputoidut urheilijat pääsivät mukaan kilpailuihin. 1970-luvulla kilpailu kiristyi ja osanottajamäärät kasvoivat sekä kansallisissa että kansainvälisissä kilpailuissa.

Vuoden 1960 Rooman kisoihin osallistui 400 urheilijaa 23 maasta, kun Ateenassa vuonna 2004 kilpaili lähes 4000 urheilijaa 136 maasta. Osallistujamäärät ovat kasvaneet jatkuvasti ja kasvavat todennäköisesti edelleen, kun kehitysmaat alkavat tulla mukaan vammaisurheilukilpailuihin. Kilpailijamäärien osalta suurin kasvu tapahtui vuosien 1984 ja 1988 välillä, kun osallistujamäärä kolminkertaistui. Osallistujamaita on tullut 1990- ja 2000-lukujen aikana 10–20 lisää jokaisessa kilpailussa. Suomen joukkueen koko on 1980-luvun alusta saakka ollut kesäparalympialaisissa 50–80 urheilijaa.

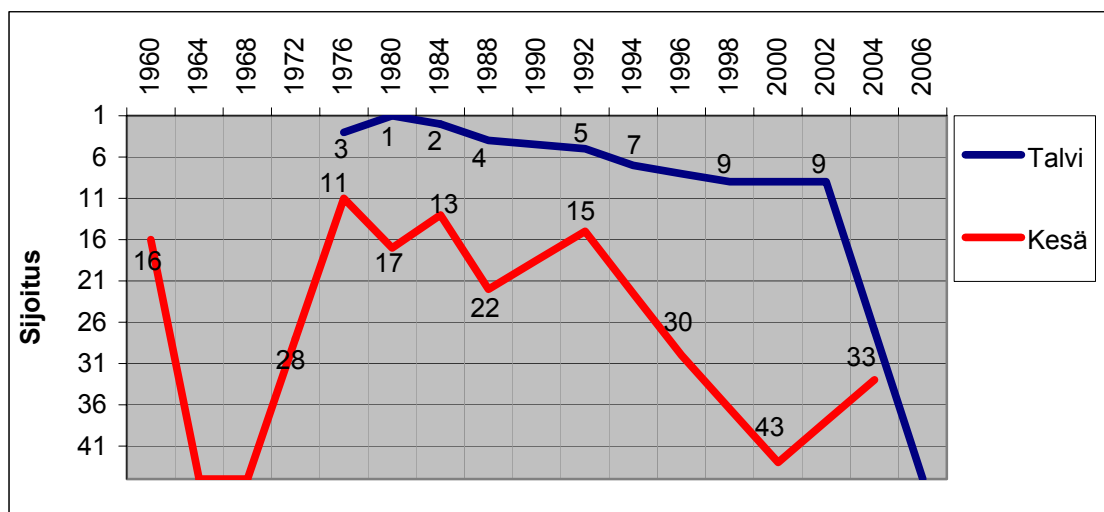
Lajien määrä on kasvanut vuoden 1960 kilpailujen kuudesta lajista vuoden 2004 kilpailuiden 21 lajiin (liite 3). Paralympialiikkeen laajeneminen näkyy selkeästi oheisesta kuvioista (kuvio 10).

KUVIO 10. Kesäparalympialaisten osallistujamaat, osallistujamäärät ja suomalaiset urheilijat vertailussa (IPC 2006c & Suomen Paralympiakomitea 2006).

Suomen sijoitukset paralympiakisojen mitalitaulukossa (kuvio 11) ovat kesäkisojen osalta vaihdelleet kahdeksannen ja 43:n välillä. Keskimäärin Suomi on ollut 21. mitalitaulukossa. Kuvio ei kerro kuitenkaan koko totuutta, sillä maitten ja urheilijoiden määrät ovat kasvaneet vuodesta 1960 huomasti. Lisäksi mitalien määrää ei pysty suoranaisesti vertaamaan mitalitaulukon sijoitukseen, koska luokittelumuutoksista johtuen luokkia on vähennetty ja mitaleja jaetaan nykyään vähemmän kuin aikaisemmin.

Talviparalympialaiset ovat huomattavasti pienemmät kuin kesäparalympialaiset. Lajien määrä on vaihdellut kahdesta viiteen ja osallistujamaiden määrä on kasvanut vuoden 1976 kisojen 17 maasta vuoden 2006 kisojen 41 maahan. Urheilijoiden määrä on vastaavasti kasvanut 250:stä 534 urheilijaan. Suomi on sijoittunut aina kymmenen parhaan joukkoon mitalitaulukossa. Parhaimmillaan menestys oli 1980-luvulla, jolloin Suomi oli kärkisijoilla. Vuoden 2006 talvikisat Torinossa olivat sikäli historialliset, että Suomi jäi ensimmäistä kertaa talviparalympialaisissa mitaleitta. Parhaimmat saavutukset olivat kaksi neljättä sijaa hiihdossa. (Suomen Paralympiakomitea 2006.)

KUVIO 11. Suomen mitalitilastosijoitukset kesä- ja talviparalympialaisissa 1960–2006 (Suomen Paralympiakomitea 2006). Vuonna 1964 Suomi ei osallistunut kisoihin ja vuosina 1968 ja 2006 Suomi ei saavuttanut yhtään mitalia.

Syitä vammaisurheilun laajenemiseen, tason nousuun ja kansainvälistymiseen on monia. Suomen mittakaavassa laajeneminen ei ole johtunut vammaisten määrän kasvusta vaan erityisesti vammaisten henkilöiden esiintulosta. Järjestökenttä on laajentunut ja toiminta kasvaa jatkuvasti: esimerkiksi vuonna 2006 sekä Paralympiakomitea että Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu saivat uudet työntekijät. Lajien määrän kasvuun yhtenä syynä on apuvälineiden kehitys, joka on vaikuttanut myös tulostason kehitykseen. Tulostason kehitys on yksi näkyvimmistä ja suurimmista muutoksista vammaisurheilussa. Tulokset kertovat kaikesta, mitä urheilijan taustalla on tapahtunut. Apuvälinekehityksen lisäksi valmennustieto sekä valmentautuminen ovat ammattimaisuneet ja liikuntapaikat ovat entistä paremmin myös vammaisen urheilijan saavutettavissa ja käytettävissä. Kaiken kaikkiaan vammaisurheilukentän laajenemisen on mahdollistanut Suomessa valtion panostus erityisliikuntaan sekä liikuntamäärärahojen yleinen kasvu.

Vasta vuonna 2003 kesäkisat järjestettiin ensimmäisen kerran USA:n ulkopuolella, Dublinissa. Silloin lajien määrä oli kohonnut kolmesta 21:een. Ensimmäiset talvikisat USA:n ulkopuolella järjestettiin vuonna 1993 Itävallassa. Vuosien 1977 ja 2005 aikana urheilijoiden määrä on kasvanut talvikisoissa 500:sta lähes 2000:een. Ensimmäisten kilpailuiden lajeja olivat eri pituiset hiihto- ja luistelumatkat.

8.1.4 Arvomaailman muutos - olympialiikkeen jalanjäljillä

Suomen vammaisurheilussa on tapahtunut viimeisten viiden vuoden aikana suuria muutoksia. Vammaisurheilun kilpailullistuminen, ammattimaistuminen ja laajeneminen ovat tuoneet mukanaan myös lieveilmiöitä. Ensimmäiset dopingkäryt tapahtuivat 1980-luvulla ja kilpailupalkkiot kasvavat jatkuvasti kansainvälisellä tasolla. Kilpailun kovenemisestä kertoo myös Espanjan joukkueen vilpillisyys luokittelussa Sydneyn paralympialaisissa. Toisaalta kehityksen myötä myös vammaishuippu-urheilun ulkopuolinen rahoitus on lisääntynyt.

Vammaisurheiluun rantautuneet lieveilmiöt kertovat osaltaan vammaisurheilun arvomaailman lähenemisestä vammattomien huippu-urheilua. Tähän on pyritty osittain myös tietoisesti, ja osa kehityksestä on tasa-arvoisemman liikuntakulttuurin tulosta. Esimerkkejä kilpailutoiminnan lähentämisestä vammattomien urheiluun ovat kilpailuluokkien vähentäminen ja ammattimaisempi harjoittelu. Vammaisurheilun huipulla ei pärjää ilman määrätietoista valmentautumista ja kokonaisvaltaista panostamista urheilururalle. Tällä hetkellä vammaisurheilijan on harjoiteltava jopa enemmän kuin vammattoman urheilijan päästäkseen ja pysyäkseen maailman huipulla (Paavolainen 2005).

Ammattimainen harjoittelu on hankalaa johtuen muun muassa siitä, että vammaisurheilijan on vaikea saada ulkopuolista rahoitusta samaan aikaan kun apuvälineet sekä muut erityisjärjestelyt edellyttävät merkittävää taloudellista panostusta. Vammaisten, niin kuin vammattomienkin, huippu-urheilu maksaa jatkuvasti enemmän. Tämän lisäksi vammaisurheilu tarvitsee suhteessa enemmän resursseja kuin vammattomien urheilu. Tämän hetkisillä resursseilla toiminta on jakanut vammaisurheilijat huippuihin ja muihin. Eriarvoisuuden lisääntyminen vammaisurheilussa ei ole paras tapa turvata jatkuvuus.

Tärkein kanava uusille vammaisurheilijoille ja –liikkuville on harrastetaso, jota vammaisurheilujärjestöt ylläpitävät. Tärkeää olisi panostaa kaikkien vammaisryhmien harrastuspuitteiden kehittämiseen ja ongelma-alueiden poistamiseen. Nämä ovat pitkälti vammaisurheilun päärahoittajan eli valtion päätöksiä. Kaikille vammaisille urheilijoille ei riitä, että käytettävissä on liikuntahallit ja lenkkipolut. Vammainen harrastaja tarvitsee usein myös avustajan, kuljetuksen ja esteettömän liikuntapaikan. Jotta vammaiset

henkilöt ja etenkin nuoret vammaiset saataisiin liikkumaan enemmän, niin kynnystä tulisi madaltaa tekemällä liikkumispuutteet paremmin saavutettaviksi.

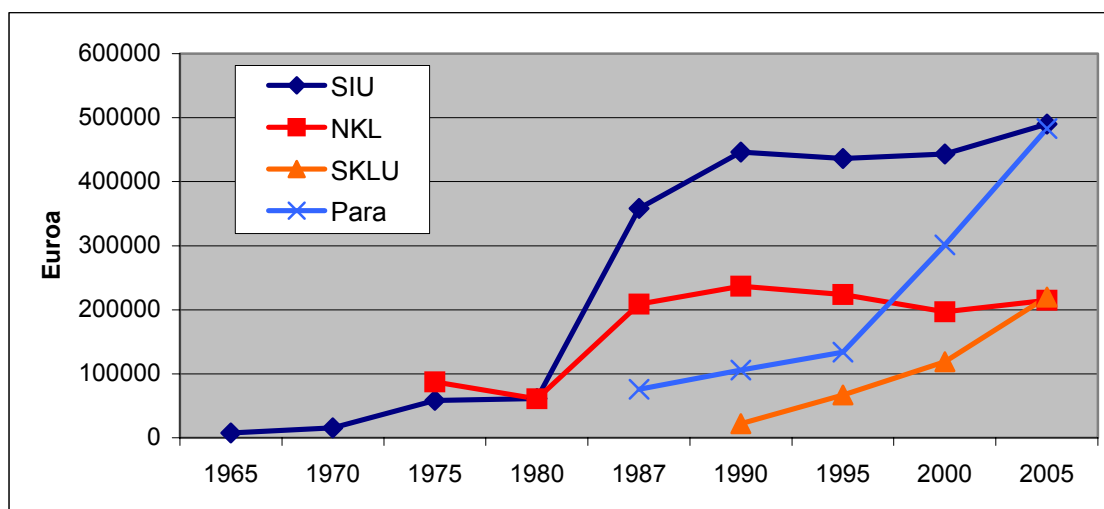
Yksi mahdollisuus olisi hyödyntää nykyäänkin enemmän kuntoutuslaitoksia, joista vammaisurheilu niin Suomessa kuin kansainvälisesti sai alkunsa. Suomessa vammautuu vuosittain vaikeasti keskimäärin 100 henkilöä, joista suurin osa on nuoria miehiä (Heiskanen & Mälkiä 2000, 49). Nämä vastavammautuneet olisi hyvä saada heti mukaan liikuntatoimintaan. Liikunta parantaisi myös kuntoutusmahdollisuuksia ja vertaistukea. Tärkeää olisi saada vammaiset urheilijat mahdollisuuksiensa mukaan vammattomien puolelle kilpailemaan. Tämä kehittäisi samanaikaisesti vammaisen urheilijan kilpailu- ja harjoittelutasoa sekä suvaitsevaisuutta koko liikuntakulttuurissa. Yhtenä ihanteena näkisin, että yleisiin SM-tason kilpailuihin alettaisiin integroida vammaisurheilua jollain tasolla mukaan.

Toivottavaa olisi, jos paralympialiike pystyisi säilyttämään alkuperäiset olympia- ja paralympia-aatteet ja toimisi tällä tavoin alkuperäisen olympia-aatteen säilyttäjänä huippu-urheilussa. Erityisliikunnan asiantuntija Kari Koivumäki (1996, 404) toivookin, ettei vammaisurheilun tarvitsisi kaikessa kulkea olympialiikkeen jalanjalkia, vaan se voisi näyttää myönteistä esimerkkiä rehdistä kilpaurheilusta todellisiin olympia-arvoihin perustuvassa hengessä. Pelottavan esimerkin huippu-urheilun arvoista antoi mitalitovomme yhdistetyn urheilija Hannu Manninen Torinon Olympialaisissa vuonna 2006. Epäonnistuneen kilpailun jälkeen hän oli helpottunut siitä, ettei kilpailu ollut maailmancupin osakilpailu, jossa olisi ollut jaossa rahapalkintoja.

8.2 Rahoitus valtion harteilla

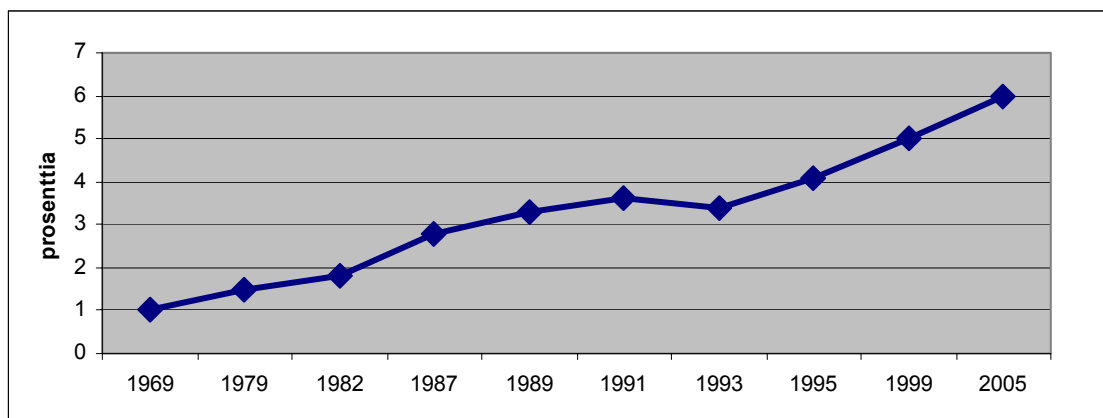
Vammaisurheilun laajenemisen ja kehityksen on turvannut rahoituksen tasainen kasvu. Vammaisurheilun rahoitus on tähän saakka pohjautunut voimakkaasti valtion tukeen. Tästä huolimatta se on ollut nousussa alkuajoista saakka. SIU:n valtionavun määrä nousi alkuvaiheessa suhteessa eniten. Varsinkin vuosien 1971 ja 1972 välinen ero oli suuri, joka selittyy Veikkauksen Lotto-toiminnan aloituksella, jolloin koko liikunnan määrärahat nousivat. Selkeän suhteutuksen rahoituksen nousuun näyttää kuvio 12. SIU:n ja NKL:n valtionavut moninkertaistuivat vuosien 1980 ja 1987 aikana. Tämän ajanjakson voidaan katsoa olevan vammaisurheilun kulta-aikaa. Menestys kilpailuissa oli hyvää ja

valtio alkoi tukea toimintaa vuosi vuodelta enemmän. Paralympiatuessa on nähtävissä vaihtelua, koska tukea yleensä nostettiin paralympiavuosina. 1990-luvun alussa tuet tasaantuivat ja osittain jopa laskivat johtuen yhteiskunnan lamasta, mutta 1990-luvun puolestavälisestä lähtien tuet ovat nousseet ja ovat vuonna 2005 suuremmat kuin koskaan aikaisemmin. Pro gradu – työtä varten haastatteleman järjestöjen edustajat uskovat kuitenkin, että tuet eivät kovinkaan paljoa enää nouse. Vammaisurheilujärjestöjen jatkuvasti kasvava toiminta ja toisaalta tasaantunut valtionapu eivät tällä hetkellä kohtaa toisiinsa. Rahoitusta pitäisi alkaa siis löytymään myös ulkopuolisilta rahoittajilta.

KUVIO 12. Suomen vammaisurheilujärjestöjen valtionapu 1965–2005

Valtion kasvavan panostuksen taustalla on monia asioita. Näistä tärkeimpänä varmasti on koko liikuntarahoituksen kasvu veikkausvoittovarojen kasvun myötä. Toisaalta kuvio 13 näkee, että erityisliikunnan prosentuaalinen osuus koko liikunnan toimintavastuksista on myös kasvanut. Tästä voi päätellä erityisliikunnan aseman vahvistumista yhteiskunnassa, mikä on vastaavasti luonut puitteita vammaisurheilulle. Vuonna 2006 erityisliikunnan rahoituksen prosentuaalinen osuus on kuusi prosenttia, kun 1970-luvulla osuus oli alle kaksi prosenttia. Tuen kasvuun ovat vaikuttaneet jopa yksittäiset henkilöt ministeriötasolla sekä päättäjien omakohtaiset kokemukset vammaisurheilukilpailuista. Lisäksi vammaisurheilujärjestöt ovat kasvavalla toiminnallaan pystyneet todistamaan, että saavat tuloksia aikaan ja ministeriötaso on vakuuttunut siitä, että työ on oikeansuuntaista.

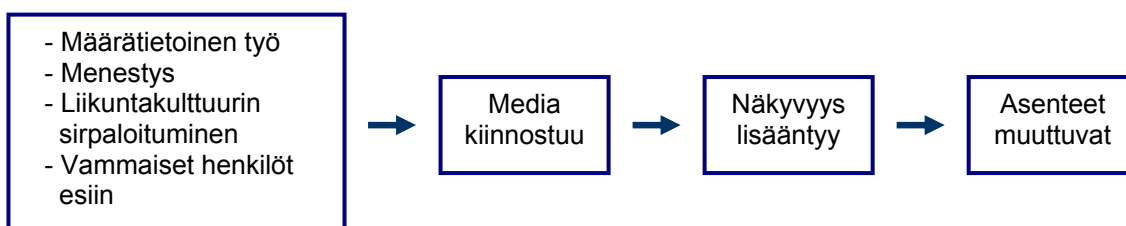
*KUVIO 13. Erityisliikuntajärjestöjen prosentuaalinen osuus koko liikunnan järjestö-
tuesta 1969–2005.*

Vammaisurheilujärjestöt ovat alkuvaiheista saakka tavoitelleet myös ulkopuolista rahoitusta ilman suurempia onnistumisia. Tilanne näyttää tällä hetkellä hiukan valoisammalta, sillä esimerkiksi Paralympiakomitea sai pitkän ja määrätietoisen työn tuloksena solmittua kolme pitkää sponsorisopimusta vuoden 2005 lopussa. Määrätietoisen työn lisäksi tärkeitä asioita yritysten kannalta ovat vammaisurheilun näkyvyyden lisääntyminen Ateenan Paralympialaisten jälkeen ja ESPOO 2005–kisojen näkyvyys. Yhtenä eteenpäin vievänä seikkana on arvomaailmojen kohtaaminen: vammaisurheilusta on tullut lisääntyneen ammattimaisuuden takia medialle sekä yrityksille sopivampaa. Samanaikaisesti yritysten arvomaailma on pehmentynyt. Varsinkin Lahden dopingtapauksen myötä yritykset ovat myös alkaneet miettiä tarkemmin, mitä ja ketä haluavat sponsoroida. Myös uusimmat sponsoritutkimukset (Mainostajien Liitto 2006) tukevat näkemystä, että yhteiskunnalliset ja sosiaaliset arvot saavat paremman jalansijan sponsori-
kentässä.

Kuntien osuus vammaisurheilun rahoituksessa on ollut aina hyvin vähäinen. Kunnat osallistuvat lähinnä erityisryhmien liikunnan muuhun toteuttamiseen. Huippu-urheilun kannalta kuntien panostus näkyy urheilijan menestyksen huomioimisena. Paralympiakomitea on pyrkinyt saamaan kuntien palkitsemisperiaatteet samanlaisiksi vammaisurheilijoiden ja vammattomien urheilijoiden kohdalla. Työ on tuottanut tulosta, ja joissain kunnissa periaatteet ovat täysin samat niin vammaisille kuin vammattomillekin.

8.3 ”Asenteistahan tää on ollut kiinni”

Näin toteaa SIU:n toiminnanjohtaja Pertti Pousi kysymykseen mikä on ollut suurin syy vammaisurheilun aseman parantumiseen liikuntakulttuurissa. (P. Pousi, henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2006). Vammaisurheilun asema yhteiskunnassa oli hyvin heikko yhteiskunnassa 1960- ja 1970-luvuilla. Vammaisia urheilijoita pidettiin kummajaisina ja erityisesti kehitysvammaisten tilanne oli heikko. Vammaisten liikuntaa pidettiin lähinnä virkistysinä ja hyväntekeväisyytenä. 1970-luvulla vammaisten tasa-arvosta puhuttiin erilaisissa seminaareissa ja sen eteen tehtiin enemmän töitä. Tämä alkoi tuottaa tulosta 1970-luvun loppupuolella. 1980-luvulla vammaisurheilu vakiinnutti paikkaansa liikuntakulttuurissa niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla. Liikuntalaki ja sen muutos lisäsi tasa-arvoa liikunnassa ja turvasi taloudellisen tuen erityisliikunnalle ja vammaisurheilulle. Suomen Paralympiayhdistyksen perustamisen jälkeen vuonna 1994 suomalaisen vammaisurheilun ammattimaistuminen alkoi näkyä monessa asiassa.

KUVIO 14. Asennemuutoksen kehitys vammaisurheilussa.

Vammaisurheilun vakaamman aseman saavuttamisessa on suurimpana syynä niin ministeriön kuin kansalaisten asenteiden muutos. Kaikki haastatellut kokivat, että asennemuutos on ollut huikea ja suurin muutos on tapahtunut viime vuosien aikana. Asenteiden muutokseen on vaikuttanut tutkimukseni mukaan monta asiaa (kuviot 14). Merkittävimpin tekijä on ollut vammaisten ja vammaisurheilun näkyvyyden lisääntyminen, jonka takana on puolestaan vammaisurheilujärjestöjen määrätietoinen työ. Lisäksi vammaiset henkilöt ovat tulleet näkyvämmäksi osaksi yhteiskuntaa: he eivät ole enää laitoksissa piilossa. Muita syitä asenteiden muutokseen ovat olleet muun muassa yhteiskunnan muuttuminen suvaitsevaisemmaksi ja vammaisurheilijoiden menestyminen sekä positii-visen imagon luominen. Leo-Pekka Tähti ja muut menestyneet vammaisurheilijat ovat osoittaneet, että vammaisurheilija on urheilija muiden urheilijoiden joukossa ja voi olla

sankari myös vammattomille henkilöille. Näkyvyyttä vammaisurheilu on saanut menestymisestä Ateenan Paralympialaisissa vuonna 2004 sekä onnistuneiden ESPOO 2005-kisojen myötä. Nämä ovat olleet avainasemassa myös yhteistyökumppaneiden suuremmassa kiinnostumisessa vammaisurheilusta. Tällä hetkellä sponsorituet kuitenkin yletyvät ainoastaan Paralympiakomitean kautta huippu-urheilulle. Töitä on vielä tehtävä, jotta ulkopuolinen rahoitus avautuisi järjestöjen kautta myös kilpaurheilulle ja perustasolle.

Yhteiskunnan muuttuminen tasa-arvoisemmaksi ja median kiinnostuminen vammaisurheilusta tuntuvat kulkevan käsi kädessä. Yhteiskunnan muuttumisesta esimerkkinä on esteettömän liikuntapaikkarakentamisen huomattava kehittyminen. Vammaisurheilun historiasta pystyy päättelemään, että yhteiskunta ja media ovat vasta viimevuosien aikana hyväksyneet vammaisurheilun osaksi liikuntakulttuuria. Vaikka Suomessa on ollut menestyviä ja edustavia vammaishuippu-urheilijoita, arvostus on saavutettu vasta 2000-luvulla. Esimerkillisenä urheilijana voidaan pitää 1990-luvulla kilpaillutta Tanja Karia. Hänen menestyksensä huomioitiin vasta, kun Kari sijoittui hiihdon yleisessä SM-kilpailussa 24:ksi. Tätä ennen saavutetut seitsemän paralympiakultaa eivät saaneet samanlaista julkisuutta, mitä SM-hiihdoissa saavutettu tulos. (Kari 2002, 1.) Tämä selittyy osittain sillä, että vammaisurheilu ei vielä ollut saavuttanut vakiintunutta asemaa yhteiskunnassa. Muita asennemuutoksen positiivisia seurauksia ovat olleet valtion rahoituksen tasainen nousu, Suomen Paralympiakomitean ensimmäiset pitkät sponsorisopimukset ja vammaisurheilijoiden pääsemisen urheilijastipendijakoon. Erittäin tärkeää on myös se, että vammaisurheilua ei enää unohdeta, kun puhutaan liikuntakulttuurista.

Vammaisurheilu on muuttunut. Siitä ei ole epäilystäkään pro gradu – tutkielmani perusteella. Toisaalta jotkin asiat vammaisurheilun sisällä eivät ole juurikaan muuttuneet. Suurin muuttumaton asia on vammattomien ja vammaisten integraatio liikunnan ja urheilun kentällä. Asiasta on puhuttu 1960-luvusta lähtien. Integraatio vammattomien urheiluun on edistynyt huippu-urheilun puolella, mutta ruohonjuuritasolla ei ole tapahtunut merkittävää edistymistä. Toisaalta edes vammaisryhmien keskinäinen integraatio ei ole toteutunut kunnolla. Ennakkoluulot ja toimintatapojen jämähtäminen paikalleen ovat mielestäni suurimpia syitä integraation puuttumiseen. Suvaitsevaisuus ja tasa-arvo ovat kehittyneet varsinkin hallinnollisella tasolla. Rahoitus on kasvanut ja puitteet vammaisurheilun toteuttamiseen ovat parantuneet. Seuraavien vuosien haaste on saada ruo-

honjuuritasosta lähtien vammaiset liikkujat yleisen liikunnan piiriin. Suvaitsevaisuus on suuri voimavara liikunnassa ja urheilussa.

8.4 Jatkotutkimusehdotuksia

Vammaisurheilun vähäisestä tutkimuksesta johtuen erilaisia jatkotutkimusaiheita on paljon. Tämä tutkimus oli vasta avaus erityisryhmien liikunnan historian tutkimukseen ja historialliselta puolelta olisi hyvä tutkia koko erityisryhmien liikunnan historia sekä kunkin vammaisryhmän oma urheiluhistoria. Tällä hetkellä erityinen kysyntä vammaisurheilututkimuksessa olisi valmennuksen ja liikuntabiologian tutkimuksista. Liikunnan yhteiskuntatieteiden tutkimuksen puolella tutkittavaa riittää myös monella osa-alueella. Naisten asemaa vammaisurheilussa olisi syytä tutkia. Median puolelta löytyy myös paljon tutkittavaa: miten median suhtautuminen vammaisurheiluun on muuttunut ja miten vammaisurheilijoista kirjoitetaan. Hyvän näkökulman tutkimukseen saisi, jos haastattelisi urheilutoimittajia ja heidän asenteita vammaisurheiluun. Myös vammaisurheilun markkina-arvo olisi tällä hetkellä mielenkiintoinen tutkimusaihe. Ensimmäiset pitkät sponsorisopimukset on tehty, mutta yritykset tuntuvat silti suhtautuvan varauksella vammaisurheiluun.

LÄHTEET

- Aaltonen, P. 2005. Vammaisurheilu on vaikea asia medialle. Helsingin Sanomat 4.9.2005, Urheilu, 2.
- Aaltonen, P. 2006. Sponsori on urheilun kuningas. Helsingin Sanomat 16.4.2006, Urheilu, 9.
- Aaltonen, K. 2004. Liikuntalainsäädäntö. Teoksessa K. Aaltonen (toim.) Urheilun ja liikunnan oikeus käytännössä. Helsinki: Tietosanoma Oy, 17 - 31.
- Arvisto, J. 2006. Pro gradu – tutkielman suunnitelma. Turun yliopisto. Kansatieteiden laitos.
- Blomqwist, B. 1986. Historical background of sports for physically handicapped. Teoksessa: J.C. Potter & B. Blomqwist (toim.) First European Congress of Adapted Physical Activity. Bruxelles: Universitaires de L'Université Libre de Bruxelles. 7-15.
- DePauw, K & Gavron, S. 2005. Disability Sport. 2. painos. Champaign: Human Kinetics.
- Doll-Tepper, G. 2001. Adapted Physical Activity – Developments and Challenges from an International Perspective. Teoksessa M. Dinold; G. Gerber & T. Reinelt (toim.) 13th international symposium/5th European Congress of adapted physical activity. Austrian Federation Adapted Physical Activity. 29-36.
- Doll-Tepper, G. 2002. Erityisryhmien liikunnan kansainväliset suuntaukset ja näkymät. Teoksessa Kohti hallittua tulevaisuutta. 5. Erityisliikunnan neuvottelupäivät. Pääluentojen tiivistelmät.
- Downs, P. 2001. Towards a society for all through adapted physical activity – is a paradigm shift needed? Teoksessa M. Dinold; G. Gerber & T. Reinelt (toim.) 13th international symposium/5th European Congress of adapted physical activity. Austrian Federation Adapted Physical Activity. 19-28.
- Erityisryhmien liikuntatoimikunnan mietintö 1981. Komiteamietintö 1981:44. Helsinki: Opetusministeriö.
- Erityisryhmien liikunta 1990-luvulla. Koivumäki, K. & Pyykkönen, T. (toim.) 1991. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 126.
- Erityisryhmien liikunta 2000-toimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1996:15. Helsinki: Opetusministeriö.
- Erityisryhmien liikunnan kehittämisohjelma 2003-2005. Opetusministeriön julkaisuja 2003:12. Helsinki: Edita.
- Erwin, P. 2001. Asenteet ja niihin vaikuttaminen. Helsinki: WSOY. Suomennettu 2005. Alkup. teos: Attitudes and Persuasion. Psychology Press.

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3.painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Friedlander, P. 2005. Theory, method and oral history. The Oral History Reader. 7. painos. R. Perks & A. Thomson (toim.) Lontoo & New York: Routledge, 311-319.
- Guttman, S.L. 1976. Textbook of Sport for the Disabled. Bucks: HM+M Publishers Ltd.
- Harjula, M. 1996. Vaillinnaisuudella vaivatut. Vammaisuuden tulkinnat suomalaisessa huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle. Helsinki: Suomen Historiallinen seura.
- Heiskanen, J. & Mälkiä, E. Muita keskushermostovaurioita. Teoksessa E. Mälkiä & P. Rintala (toim.) Uusi Erityisliikunta. Liikunnan sovellukset erityisryhmille. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 154. Tampere: Tammer-Paino Oy. 49-54.
- Henriksson, S. 2006. Näkymättömät. Vihreä lanka 7, 12–13.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistonpaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2002. Tutki ja kirjoita. 6.-8. painos. Vantaa: Kirjayhtymä Oy.
- Hytönen, J. & Rintala, P. 2002. Vammaisten kilpaurheilu. Teoksessa E. Mälkiä & P. Rintala (toim.) Uusi Erityisliikunta. Liikunnan sovellukset erityisryhmille. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 154. Tampere: Tammer-Paino Oy. 435-440.
- Huippu-urheilu pohjoismaissa. Selvitys Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan liikuntapolitiikasta, huippu-urheilujärjestelmästä sekä urheilun rahoituksesta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:21. Helsinki: Opetusministeriö.
- Huippu-urheilutyöryhmän muistio 2004. Opetusministeriön työryhmän muistioita ja selvityksiä 2004:22. Helsinki: Opetusministeriö.
- Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere: Gaudeamus. Liikuntasosiologian väitöskirja.
- Itkonen, H. & Sänkiäho, R. 2000. Kansallisesta kansainväliseen. Kuinka muutos näkyy liikuntakulttuurissa? Teoksessa Haasteena huomisen hyvinvointi. Miten liikunta lisää mahdollisuuksia. Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II tutkimuskatsaus. Helsinki: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö. 189-212.
- Jokinen, K. & Saaristo, K. 2004. Sosiologia. Juva: Bookwell Oy.
- Kalela, J. 2000. Historiantutkimus ja historia. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kanerva, J. & Pyykkönen, T. 2004. Suomi pärjää hyvin erityisliikunnassa. Liikunta ja Tiede. 41:4, 29.

- Kari, T. 2001. Vammaishuippu-urheilijana Suomessa. Tutkimus toimintaympäristön ja sisäisten motivaatiotekijöiden merkityksestä vammaisurheilussa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma.
- Koivumäki, K. 1996. Paralympialaiset 1960 - 1996. Teoksessa M. Siukonen (toim.) Suuri Olympiateos 10. Jyväskylä: Gummerus, 399 - 404.
- Koivumäki, K. 2002. Raportti erityisliikunnan kehityksestä 1998 - 2002.
- Koivumäki, K. 2002. Raportti erityisliikunnan kehityksestä. Moniste.
- Koivumäki, K. 2004. Ohjattu erityisliikunta avasi uusia ovia. Liikunta ja tiede. 41:4, 22-23.
- Koivumäki, K. 2005. Urheilija-apurahojen saajat 1999-2005. Moniste.
- Koski, P. & Heikkala, J. 1998. Suomalaisten urheiluorganisaatioiden muutos. Jyväskylä: Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia 63/1998.
- Koski, P. 2000. Liikunnan kansalaistoiminta kulttuurina. Toiminnan merkityksellisyys ja merkitysrakenteet. Teoksessa H. Itkonen, J. Heikkala, K. Ilmanen & P. Koski (toim.) Liikunnan kansalaistoiminta. Muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152. 135-154.
- Laiho, V. 1975. Sotavammaisurheilu 1945-1975. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Laiho, V. 1985. Sotavammaisurheilu II. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Lehtomäki, P. 2005. Huippu-urheilun yhteistyöllä tasa-arvoa ja hyötyä kaikille. Liikunnan ja Urheilun Maailma 08/05.
- Liikunnan ja urheilun tarina. 2003. Liikunnan ja Urheilun Maailma 17/2003. Suomen Liikunta ja urheilu.
- Lindberg, R. 1991. Vammaisurheilun haasteet. Teoksessa K. Koivumäki & T. Pyykkönen (toim.) Erityisryhmien liikunta 1990-luvulla. 1991. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 126. 28-30.
- Lindström, H. 2001. Europe in the Paralympic movement. Doping disables - A project of EPC in cooperation with IPC. Teoksessa M. Dinold; G. Gerber & T. Reinelt (toim.) 13th international symposium/5th European Congress of adapted physical activity. Austrian Federation Adapted Physical Activity. 377-381.
- Luona-Helminen, R & Samstén, R. 2004. Liikkeelle. Opas paikallistason liikuntatoiminnan järjestämiseen. Helsinki: Edita.
- Myllykoski, M. & Vasara, V. 1989. Suomen Invalidien Urheiluliitto 1964-1989. Helsinki: SIU.

Mähönen, H. 1994. Hyväntekeväisyysyhdistyksistä edunvalvontajärjestöiksi. Vammaisjärjestökentän kehitys Suomessa 1880 luvulta vuoteen 1990. Suomen historian lisensiaatti-tutkielma. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Mähönen, H. 1998. Omin voimin yhteisvoimin. Invalidiliitto Ry 60 vuotta. Helsinki: Invatieta Oy.

Näkövammaisliikunnan opas 1994. Helsinki: Näkövammaisten Keskusliitto ry.

Opetusministeriön työryhmän muistio 1983. Helsinki: Opetusministeriö.

Paavolainen, L. 2002. Vammaisurheilijan tie paralympialaisiin – Unelmana paralympiamitali. Teoksessa Kohti hallittua tulevaisuutta. 5. Erityisliikunnan neuvottelupäivät. Pääluentojen tiivistelmät.

Paavolainen, L. 2004. Paralympialiikkeen kehitys. SIU Sportti. 1, 26.

Paavolainen, L. 2005. Vammaishuippu-urheilu. Koulutusmoniste.

Piispanen, T. 2002. Liikuntavammaisten aktiiviliikkujien ja muiden sidosryhmien näkemyksiä erityisliikunnan tilasta vuonna 2002. Erityisliikuntaa kunnissa – teemaseminaarijulkaisu.

Piispanen, T. 2005. Raportti IFAPA:n 15. kansainvälisestä erityisliikuntasymposiumista Veronassa 5.-9.7.2005. Rekrytointi ja luokittelu, kaksi tärkeää osaa pysyvään osallistumiseen vammaisurheilussa. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.

Puohiniemi, M. 2002. Arvot, asenteet ja ajankuva. Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkintaan. Vantaa: Dark Oy.

Puputti, V. 1991. Liikuntakomitea unohti miljoonan suomalaisen liikuntatoiveet. Teoksessa K. Koivumäki & T. Pyykkönen (toim.) Erityisryhmien liikunta 1990-luvulla. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 126. 17-20.

Puputti, V. 1998. Vammaisurheilu: Haasteena markkinointi, tavoitteena tasa-arvo. Liikunta ja Tiede. 33:5. 27-29.

Rintala, P., Heiskanen, J. & Mälkiä, E. 2002. Ei-etenevät neurologiset häiriöt. Teoksessa E. Mälkiä & P. Rintala (toim.) Uusi Erityisliikunta. Liikunnan sovellukset erityisryhmille. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 154. Tampere: Tammer Paino Oy. 40-48.

Rintala, P. & Mälkiä, E. 2000. Mikä on liikunnan merkitys vammaisille? Teoksessa Haasteena huomisen hyvinvointi. Miten liikunta lisää mahdollisuuksia. Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II tutkimuskatsaus. Helsinki: Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 124. 151-166.

Saari, A. 2005. Integraatiosta inklusioon. Olisiko aika katsoa erityisliikuntaa uudesta perspektiivistä? Liikunta ja Tiede. 42:1-2, 51-54.

SIU 1996. Vammaisliikunnan perusteet. Helsinki: Suomen Invalidien Urheiluliitto.

SKLU 2001. Kehitysvammaisten yleisurheilu 30 vuotta. Helsinki: Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu ry.

SKLU 10 vuotta. 2004. Helsinki: Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu ry.

Steadward, R. & Walsh, C. 1984. Training and fitness programs for disabled athletes: Past, present, and future. Teoksessa: C. Sherill (toim.) Sport and disabled athletes. The 1984 olympic scientific congress proceedings. Vol. 9. Champaign: Human Kinetics Publishers. 6-19.

Sulkunen, P. 1998. Johdatus sosiologiaan. Käsitteitä ja näkökulmia. Juva: WSOY.

Tiihonen, A. & Ala-Vähälä, T. 2002. Erityisliikunnan arviointiraportti. Valtionhallinnon toimenpiteiden arviointia erityisliikunnan alueelta. Opetusministeriön julkaisu 6:2002. Helsinki: Edita Prima.

Thompson, P. 2005. The voice of the past: oral history. Teoksessa: R. Perks & A. Thomson (toim.) The Oral History Reader. 7. painos, ensimmäinen painos 1998. Lontoo & New York: Routledge, 21-28.

Vasara, E. 1992. Liikunta sirpaloituu. Teoksessa: T. Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellinen Seuran julkaisu nro 131. Helsinki: Valtion painatuskeskus. 421-456.

Vasara, E. 1992. Toiminnan ja ohjauksen kilpajuoksu. Teoksessa: T. Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellinen Seuran julkaisu nro 131. Helsinki: Valtion painatuskeskus. 469-392.

Vasara, E. 2004. Valtion liikuntahallinnon historia. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 157.

Vehmas, S. 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.

Wuolio, E. 1982. Suomen liikuntahistoria. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 88.

Sähköiset lähteet

Deaflympics 2005. Games. Saatavilla www-muodossa:
><http://www.deaflympics.com/games/>< Luettu 9.11.2005.

Elinsiirtoväen liikuntaliitto 2005. Yleistä. Saatavilla www-muodossa:
><http://www.elinsiirtovaenliikuntaliitto.fi/yleista.html>< Luettu 25.11.2005.

Espoo 2005. 2005. Kilpailutoiminta. Saatavilla www-muodossa:
><http://www.espoo2005.fi/suomeksi/kilpailutoiminta>< Luettu 28.11.2005.

Euroopan Unionin portaasi 2006. Saatavilla www- muodossa:
>http://europa.eu.int/comm/sport/sportand/disability/disability_overview_fi.html< Luettu 7.4.2006.

INAS-FID 2005. Saatavilla www-muodossa: ><http://www.inas-fid.org/About.htm>< Luettu 16.11.2005.

IPC 2006a. Current Affairs. Saatavilla www- muodossa:
>http://www.paralympic.org/release/Main_Sections_Menu/News/Current_Affairs/2004_10_08_a.html< Luettu 16.1.2006.

IPC 2006b. About the IPC. Saatavilla www-muodossa:
>http://www.paralympic.org/release/Main_Sections_Menu/IPC/About_the_IPC/< Luettu 16.1.2006.

IPC 2006c. Past Games. Saatavilla www-muodossa:
>http://www.paralympic.org/release/Main_Sections_Menu/Paralympic_Games/Past_Games< Luettu 16.1.2006.

IPC 2006d. Anti-Doping. Saatavilla www-muodossa:
>http://www.paralympic.org/release/Main_Sections_Menu/Anti_Doping/< Luettu 12.3.2006.

Mainostajain Liitto 2006. Saatavilla www- muodossa:
><http://www.mainostajat.fi/mlitto/index.asp>< Luettu 18.4.2006.

Rovaniemi 2008. Arctic Circle Winter Games. Saatavilla www-muodossa:
><http://www.rovaniemi2008.com/>< Luettu 30.11.2005.

SKLU 2006. Saatavilla www- muodossa:
>http://www.sklu.fi/lajit/kansainvalinen_toiminta/special_olympics/< Luettu 2.2.2006.

Sotainvalidien Urheiluliiton toiminta lakkasi. Liikunnan ja urheilun maailma 2001. Saatavilla www-muodossa >http://www.sl.fi/verkkolehti/artikkeli/?ARTIKKELI_NUM=18577< Luettu 28.11.2005.

Suomen Paralympiakomitea 2005a. Paralympialaisten luokittelu. Saatavilla www-muodossa > <http://www.paralympia.fi/paralympialaiset/luokittelu/>< Luettu 11.11.2005.

Suomen Paralympiakomitea 2005b. Suomen Paralympiakomitean rooli. Saatavilla www-muodossa http://www.paralympia.fi/suomen_paralympiakomitea/suomen_paralympiakomitean_rooli/ Luettu 12.11.2005.

Suomen Paralympiakomitea 2006. Paralympialaisten historia. Saatavilla www-muodossa http://www.sklu.fi/lajit/kansainvalinen_toiminta/ Luettu 16.1.2006.

Torino 2006. Saatavilla www- muodossa:

http://www.paralympicgames.torino2006.org/ENG/IDFP/MDL/MDL_Big.html Luettu 18.4.2006.

Ukkonen, T. 2000. Muistitieto tutkimuksen kohteena ja aineistona. Elore 2/2000. 7. vuosikerta. Saatavilla www- muodossa:

http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_00/ukk200.html Luettu 11.1.2006.

Ukkonen, T. 2002. Mietteitä muistihistorian eettisistä ja lähdekriittisistä ongelmista. Elore 2/2002, 9. vuosikerta. Saatavilla www- muodossa:

http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_02/ukk202.html Luettu 11.1.2006.

Toimintakertomukset

Näkövammaisten Keskusliitto 1970-2005

Suomen Invalidien Urheiluliitto 2005

Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu 1995-2005

Suomen Paralympiakomitea 2004 ja 2005

Henkilökohtaiset tiedonannot

Haastattelut

Kangas-Virtanen Eija, 18.1.2006

Laakso Maria, 3.2.2006

Paavolainen Leena, 3.2.2006 ; 27.2.2006

Pousi Pertti, 25.1.2006

Puputti Veikko, 2.2.2006

Pöysti Hannele, 27.1.2006

Muut

Invalidiliitto, puhelinkeskustelu 9.3 2006

Koivumäki Kari, henkilökohtaisia tiedonantoja 2.12.2005 ; 16.3.2006

Laine Leena, 6.-7.3.2006. Liikuntahistoriallisen Seuran järjestämä urheiluhistorian kurssi.

LIITTEET

Liite 1. Vammaisurheilijoiden urheilija-apurahat 1999-2005.

Vuosi	Apurahojen määrä	Urheilijat
1999	3	Saleva, Kari, Fingerroos
2000	4	Saleva, Kari, Fingerroos, Korhonen
2001	4	Kari, Ojala, Argillander, Ollanketo
2002	4	Ala-Aho, Gusev, Saunavaara, Kurkinen
2003	7	Saunavaara, Niinimäki, Hanski, Kurkinen, Launonen, Leinonen, Palsamäki
2004	8	Leinonen, Kiiski, Antonius, Launonen, Ala-Aho, Niinimäki, Saunavaara, Tähti
2005	12	Kallunki, Leinonen, Tähti, Väre, Ala-Aho, Antonius, Kiiski, Niinimäki, Peltola, Saarinen, Saunavaara, Tuomisto
2006	12	Leinonen, Kallunki, Antonius, Tähti, Niinimäki, Saarinen, Peltola, Tuomisto, Ala-Aho, Väre, Jokinen, Miettinen

Liite 2. Esimerkki haastattelurungosta

A) Yleiset tiedot:

1. Mistä asti olet toiminut vammaisurheilun parissa?
 - Miksi ja miten alunperin tulit mukaan vammaisurheiluun?
2. Mikä on yleismielikuvasi Suomen vammaisurheilun kehityksestä 60-luvulta tähän päivään?
 - Mitkä ovat suomalaisen vammaisurheilun vahvuudet ja heikkoudet?
 - Tärkeimmät vammaisurheilun virstanpylväät omasta näkökulmastasi?

B) Teemahaastatteluosuus:

1. Rahoitus
 - Miten vammaisurheilun rahoitus on muuttunut 1960-2005?
 - Mikä on valtion, kuntien, järjestöjen, urheilijoiden ja sponsoreiden osuus eri aikakausina vammaisurheilun rahoituksessa?
 - Mitkä ovat suomalaisen vammaisurheilun rahoituksen vahvuudet ja heikkoudet verrattuna muihin maihin?
2. Kilpailutoiminta
 - Miten liikuntavammaisten lajit ovat vakiintuneet Suomeen? Mitkä ovat eri aikakausien suosituimpia lajeja?
 - Miten liikuntavammaisten luokittelu on muuttunut 1960-2005?
 - Miten suomalainen vammaisurheilu pystyy vastaamaan tällä hetkellä kansainvälisen vammaisurheilun tasoon?
 - Miten uusien urheilijoiden rekrytointi tulisi toteuttaa?
 - Miten urheilijoiden luokitussysteemiä tulisi parantaa?
 - Miten liikuntavammaisten kv-järjestöt toimivat keskenään?
3. Asema liikuntakulttuurissa
 - Miten yhteiskunnan asenteet vammaisurheilua kohtaan ovat muuttuneet 1960-2005?
 - Mitkä ovat olleet syitä muutoksiin?
 - Miten vammaisurheilun näkyvyys mediassa on muuttunut?
 - Miten koet vammaisten ja vammattomien integroinnin urheilussa?
4. Tulevaisuus
 - Minkälaisena näet vammaisurheilun tulevaisuuden näistä kolmesta eri näkökulmasta: rahoitus, kilpailutoiminta ja asema liikuntakulttuurissa?
 - Voisiko Suomessa toimia joskus vammaisurheilun kattojärjestö?

Liite 3. Paralympiahistoria 1960-2006

KESÄPARALYMPIALAISET 1960-2004

Vuosi	Kisakaupunki	Maita	Urheili-joita	Suoma-laisia	Suoma-laismitalit	Mitalitilas-ton sijoitus	Lajit
1960	Rooma, Italia	23	400	3	1	16.	8
1964	Tokio, Japani	22	375	-	-	-	9
1968	Tel Aviv, Israel	29	750	1	0	?	10
1972	Heidelberg, Länsi-Saksa	44	1000	19	4	28.	10
1976	Toronto, Kanada	39	1657	38	50	13.	13
1980	Arneheim, Hollanti	42	1973	61	33	17.	12
1984	New York, USA	45	1800	53	48	13.	17
	Stoke Mandeville, Englanti	41	1100	32	12	24.	
1988	Soul, Etelä-Korea	61	3053	52	49	22.	17
1992	Barcelona, Espanja	86	3020	71	25	15.	15
1996	Atlanta, USA	103	3195	67	13	30.	17
2000	Sydney, Australia	123	3843	65	10	43.	20
2004	Ateena, Kreikka	136	3837	86	8	34.	21

(IPC 2006c & Suomen Paralympiakomitea 2006)

TALVIPARALYMPIALAISET 1976-2006

Vuosi	Kisakaupunki	Maita	Urheili-joita	Suoma-laisia	Suoma-laismitalit	Mitalitilas-ton sijoitus	Lajit
1976	Örnsköldsvik, Ruotsi	17	250	26	22	3.	2
1980	Geilo, Norja	18	350	30	29	1.	2
1984	Innsbruck, Itävalta	20	350	31	34	2.	2
1988	Innsbruck, Itävalta	22	397	21	25	4.	3
1992	Albertville, Ranska	24	475	16	14	5.	3
1994	Lillehammer, Norja	31	492	22	24	7.	4
1998	Nagano, Japani	31	571	?	19	9.	4
2002	Salt Lake City, USA	36	416	15	8	9.	3
2006	Torino, Italia	39	486	7	-	-	4

(IPC 2006c & Suomen Paralympiakomitea 2006)

Liite 4. Special Olympics International – historia

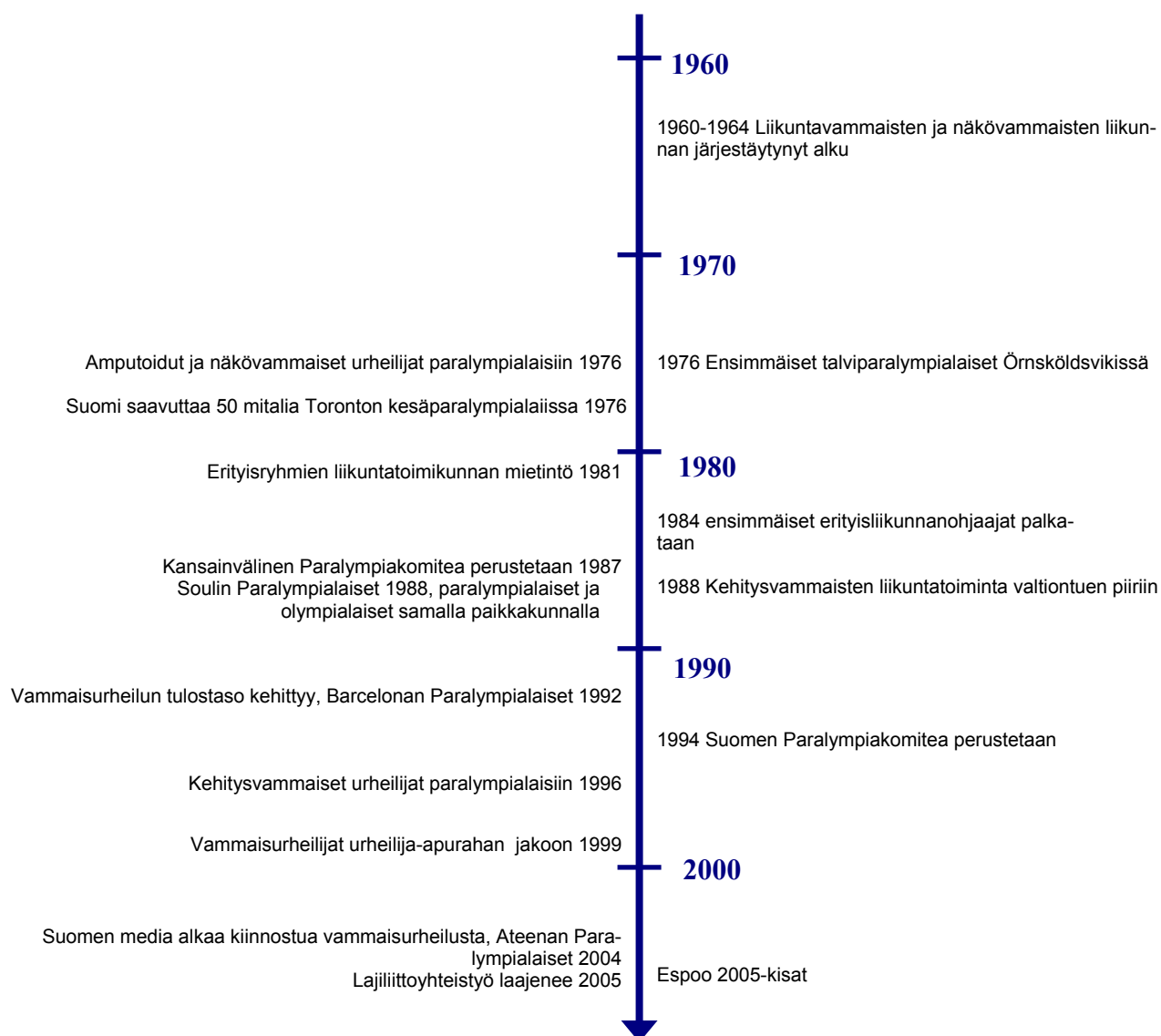
KESÄKISAT 1968-2003

VUOSI	PAIKKA	MAAT	OSALLISTUJAT
1968	Chicago/USA	2	1000
1970	Chicago/USA	2	2000
1972	Los Angeles/USA	?	2500
1975	Mt. Pleasant/USA	10	3200
1979	Brockport/USA	20	3500
1983	Baton Rouge/USA	20	4000
1987	South Bend/USA	70	4700
1991	Minneapolis/USA	100	6000
1995	New Haven/USA	143	7000
1999	Raleigh/USA	150	7000
2003	Dublin/Irlanti	150	7000 (21 lajia)
2007	Shanghai/Kiina		

TALVIKISAT 1977-2005

VUOSI	PAIKKA	MAAT	OSALLISTUJAT
1977	Steamboat Springs/USA	2	500
1981	Smuggler's Notch/USA	2	600
1985	Park City/USA	14	?
1989	Reno & Lake Tahoe/USA	18	1000
1993	Salzburg/Itävalta	50	1600
1997	Toronto/Kanada	73	2000
2001	Alaska/USA	70	1800
2005	Nagano/Japani	84	1800 (7 lajia)

Liite 5. Vammaisurheilun virstanpylväät

Liite 6. (1/2) Vammaisurheilun tapahtumia 1900-2005

- 1896 Ensimmäiset Olympialaiset, Ateena
- 1904 *Kuurojen ensimmäinen urheiluseura
- 1920 *Suomen Kuuromykkäin Urheiluliitto
- 1924 Ensimmäiset talviolympialaiset
- 1938 *Suomen Siviili ja Asevelvollisuus Invalidien Liitto
- 1940 *Sotainvalidien Veljesliitto
- 1940 Veikkaustoiminta alkaa
- 1941 Sotainvalidien maaottelumarssi
- 1945 *Sotainvalidien veljesliiton urheilujaosto
- 1945 Siviili-invalidien hiihtokilpailut
- 1946 Ensimmäiset vammaisten urheilujuhlat Suomessa
- 1946 Kansanterveyslaki
- 1947 Ensimmäinen luokittelujärjestelmä
- 1948 *ISMWSF (International Stoke Mandeville Wheelchair Sports Federation)
- 1948 Ensimmäiset Stoke Mandeville –kisat
- 1952 Ensimmäiset kansainväliset Stoke Mandeville -kisat
- 1952 Olympialaiset, Helsinki
- 1960 Paralympialaiset, Rooma
- 1960 *Veljesliiton urheilujaosto Sotainvalidien Urheiluliitoksi
- 1961 *Suomen Kuntourheiluliitto
- 1962 *Sokeain Keskusliiton Urheilutoimikunta
- 1964 Paralympialaiset, Tokio
- 1964 *Suomen Invalidien Urheiluliitto
- 1964 *ISOD (International Sport Organisation of Disabled)
- 1968 *Special Olympics International
- 1968 *Liikuntatieteellinen tiedekunta
- 1968 Paralympialaiset, Tel Aviv
- 1970 *VYT (Vammaisurheilujärjestöjen Yhteistyötoimikunta)
- 1972 SSAL Invalidiliitoksi
- 1972 Paralympialaiset, Heidelberg
- 1973 IFAPA (International Federation of Adapted Physical Activity)
- 1976 Paralympialaiset, Toronto
- 1976 Näkövammat ja amputoidut urheilijat Paralympialaisiin
- 1976 Ensimmäiset talviolympialaiset, Örnköldsvik
- 1978 *CP-ISRA (CP-vammaisten kansainvälinen urheilujärjestö)
- 1978 Kehitysvammalaki
- 1980 Liikuntalaki tulee voimaan
- 1980 Paralympialaiset, Arnhem
- 1980 Talviparalympialaiset, Geilo
- 1980 CP-vammaiset urheilijat mukaan Paralympialaisiin
- 1981 *IBSA (Näkövammaisten kansainvälinen urheilujärjestö)
- 1982 *INAS-FID (Kehitysvammaisten kansainvälinen urheilujärjestö)
- 1983 Liikuntalain muutos
- 1984 Ensimmäiset erityisliikunnan ohjaajat palkataan
- 1984 Olympialaisten tunnukset paralympialaisiin
- 1984 Paralympialaiset, Stoke Mandeville & New York

(2/2)

- 1984 Talviparalympialaiset, Innsbruck
- 1988 Paralympia-nimi vakiintuu
- 1988 Paralympialaiset, Soul
- 1988 Talviparalympialaiset, Innsbruck
- 1989 *Kansainvälinen Paralympiakomitea, IPC
- 1992 Paralympialaiset, Barcelona & Madrid
- 1992 Talviparalympialaiset, Albertville
- 1993 *Suomen Liikunta ja Urheilu
- 1993 *Suomen Erityisliikunnan Yhdistys
- 1994 *Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu
- 1994 Talviparalympialaiset, Lillehammer
- 1994 *Suomen Paralympiayhdistys
- 1996 Paralympialaiset, Atlanta
- 1996 Kehitysvammaiset Paralympialaisiin
- 1998 Talviparalympialaiset, Nagano
- 2000 Paralympialaiset, Sydney
- 2002 Talviparalympialaiset, Salt Lake City
- 2004 Paralympialaiset, Ateena
- 2004 Suomen Paralympiayhdistys Suomen Paralympiakomiteaksi
- 2005 ESPOO 2005-kisat
- 2006 Talviparalympialaiset, Torino
- 2008 Paralympialaiset, Peking
- 2010 Talviparalympialaiset, Vancouver

* = perustetaan

Liite 7. Vuoden vammaisurheilija 1989-2005

- 1989 Seija Sosunov, yleisurheilu (kv)
1990 Seppo Joensuu, kelkkahiihto (lv)
1991 Eeva-Riitta Kukkonen, uinti (nv)
1992 Kimmo Jokinen, pöytätennis (lv)
1993 Miesten maalipallon EM-joukkue (nv)
1994 Kari Joki-Erkkilä, kelkkahiihto (lv)
1995 Eero Hulanmäki, yleisurheilu (nv)
1996 Martti Rautavuori, jousiammunta (lv)
1997 Matti Launonen, pöytätennis (lv)
1998 Tanja Kari, hiihto (lv)
1999 Naisten maalipallon EM-joukkue (nv)
2000 Tiina Ala-aho, yleisurheilu (lv)
2001 Jari Gusev, yleisurheilu (nv)
2002 Tanja Kari, hiihto (lv)
2003 Markku Niinimäki, yleisurheilu (lv)
2004 Leo-Pekka Tähti, yleisurheilu (lv)
2005 Tuija Helander, yleisurheilu (es)

kv = kehitysvammainen

nv = näkövammainen

lv = liikuntavammainen

es = elinsiirron saanut